

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

OCTOMBRIE 2008

magazin istoric

Anul XLII – serie nouă – nr. 10 (499)

octombrie 2008

<http://magazinistoric.itcnet.ro>

e-mail: mistoric@itcnet.ro; mistoric1967@yahoo.com;

mistoric@gmail.com

1 Pentru antici Tartessos, oraș situat la gurile Guadalquivirului, în Andaluzia, avea reputația unui Eldorado, datorită minelor sale de argint. În secolul al II-lea î.H., așezarea a intrat în sfera de influență comercială a fenicienilor, care au și denumit-o *Tarsis* (în imagine, un pandantiv scos la lumină în timpul descoperirilor arheologice)

2 În istoria legăturilor Chinei cu lumea exterioară sistemul de relații *chaogong* (*chao* însemnând: a fi primit în audiență la împărat; *gong*, ofrandă, dar, plocon oferite de supus suveranului) s-a oficializat în secolul al II-lea î.H. și a fost practicat până în secolul al XIX-lea (audiență la împărat în vremea dinastiei Qing, 1644-1911)

3 Șanțul larg și adânc, umplut cu apă, zidurile înalte și solide (sus), împreună cu bastioanele (în imagine cel numit „Pană”) transformaseră fortificația de la Făgăraș în cetate inexpugnabilă

4 Cordoba, orașul spaniol stăpânit de arabi din 711, a cunoscut o strălucire specială în timpul acestora, fiind, din 796, reședința emiratului omonim, fondat de Abd el-Rahman I, ultimul suveran al dinastiei Omeyyazilor; moscheea a devenit după Reconquista, catedrală romano-catolică

Revistă editată de FUNDAȚIA CULTURALĂ MAGAZIN ISTORIC

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,

academician
DINU C. GIURESCU,
IOAN AUREL POP,
membru corespondent
al Academiei Române

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:
Theo Stănescu-Stanciu,
Marian Ștefan,
Eugen Tomac,
Irina Țăranu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei
Secretariat
Constanța Avram

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Măărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu (fostă Dr. Alexandru
Marcovici), nr. 2, etaj III, camerele 283 (secreta-
riat și difuzare), 285, 287, Sectorul I, Oficiul
postal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 010155,
Telefon, Fax: 021.315.09.91, 021.312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

SUMAR

octombrie

2008

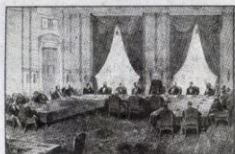
4 O mare,
mai mulți pretendenți
GH. BRĂTIANU

EXCLUSIVITATE

5 Războinicii
taberelor de care
Husiții în Țările Române
M. TEJCHMAN

IUBIRI CELEBRE

8 Chipeșul domnitor
și fidela contesă
Alexandru Dimitrie
Ghica – Elisabeta,
contesă van Souchtelen
C. OPASCHI

13 Rusia se grăbește
să recunoască
independența României
A. CĂPUȘAN

ECOURI

18 Unde puteau
căuta sprijin
basarabenii
și de ce nu l-au găsit
D.F. LĂZĂROIU

75 În oglindă,
pentru doamna
E.S. Seniavskaia
T.D. LAZĂR

20 Genealogia
Declarației drepturilor
omului și cetățeanului
T. STĂNESCU-
STANCIU

27 Năbădăiosul
Carol, din brațele
ursitoarelor...
M.C. VERZEA

24 ...în tihnită
temniță de la Horaița
I. GIURCĂ

30 Bibliofilia
militară
M. MOȘNEAGU

33 6.000 ani
de înțelepciune
Principiile
democrației chineze
A.E. BUDURA

A FOST ODATĂ CA NICIODATĂ

37 Păzitul
usturoiului
G. ROȘU

ENIGME ALE ISTORIEI

38 Tartessos,
o altă Atlantidă?
D. DOLGHIN

41 Dacii
din Curbura Carpaților
V. SÎRBU,
V. CAVRUC,
D. BUZEA

45 Aterizare forțată
pe Băneasa
C. IORDACHE

DICTIONAR ISTORIC

47 Osetia de Sud
V. ROTARU

52 Iertat de naziști,
executat de sovietici
M. RADNEV

PASTILA DE CUVINTE

54 Alchimia
arabismelor
M. SALA

56 Renașterea
balcanologiei
în plin război rece
Dosarul Papacostea
N.-Ș. TANAȘOCA

CHIPURI UITATE

62 Inginerul Grant
N. NOICA

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

66 Metehne
fără leac
G. FILITTI

71 Cetatea
Fecioarei de fier
Făgăraș
GH. DRAGOTĂ

79 Palatul
din Dealul Viilor
I. ZĂNESCU

81 O legendă
a Legiunii Străine
Barakah
D. CARCIGA

HOOVER INSTITUTION

92 Potsdam
și speranțele emigrației

93 Întâiul Papă
în Estul Europei
Remember
Ioan-Paul al II-lea
N. MAREȘ

RUBRICI

84 Clio anunță
G. BĂEȘTEAN

86 În București,
acum 50 ani

53 Foto de la cititori

85 Pentru biblioteca
dumneavoastră

90 Telex

19; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

MAREA NEAGRĂ ÎN ISTORIA EUROPEI

GHEORGHE BRĂTIANU

Unde s-ar putea alcătui o galerie mai completă și mai variată a „oamenilor care au făcut istoria”? Încă din Antichitate, Darius, urmărindu-i pe sciti, a parcurs peisajele pontice, Pericle și Alcibiade au vizitat coloniile de pe litoral; Alexandru cel Mare, înainte de a întreprinde cucerirea Asiei, a ținut să-și asigure gurile Dunării. Cezar nu a desăvârșit cucerirea Euxinului, dar s-a gândit la ea; Augustus și Nero l-au inclus în proiectele lor, campaniile lui Traian le-au realizat aproape în întregime. În sfârșit, în pragul unei alte epoci, Constantin și-a stabilit capitala la intrarea care supraviețuiește trecerea Mării Negre în Mediterana.

Invaziile aduc pe aceste maluri pe șefii barbarilor odată cu trecerea hoardelor lor: imperiul goților s-a născut pe țărmul septentrional al Mării Negre, iar cel al lui Attila l-a înlocuit, urmat de atâtea alte imperii ale stepei care se succed în cursul Evului Mediu. Mari împărați ai Bizanțului, de la Justinian la Heraclius, de la Tzimiskes la Vasile al II-lea și Comneni, au urmărit cu toții și au realizat, unii în parte, alții complet, stăpânirea întregului litoral pontic. Ei au adus astfel creștinismul în Rusia lui Vladimir Varegul. Genghis Han nu a ajuns până la Marea Neagră, dar subordonații săi i-au străbătut țărmurile, iar descendenții au întemeiat în stepele Rusiei Meridionale Imperiul Hoardei de Aur; Tamerlan, dimpotrivă, a însemnat cu ruine, ce jalonau marșul armatelor sale, atât ținuturile de la sudul Mării Negre, cât și cele din nord. În zorii timpurilor moderne, Mahomed al II-lea Cuceritorul a integrat tot spațiul pontic în Imperiul Otoman, iar Soliman Magnificul i-a desăvârșit opera.

Expansiunea rusă proiectează apoi pe acest lac otoman umbra lui Petru cel Mare. La invitația lui Potemkin, Ecaterina cea Mare a venit în persoană să-și ia în stăpânire cuceririle. Strămtorile și Marea Neagră se află în centrul preocupărilor celor mai mari oameni de stat din secolul al XIX-lea: „limba de piscică” a Dardanelor a dus la eșecul partajului de la Tilsit și a ridicat pe Napoleon împotriva lui Alexandru I, suprimând ultimele vestigii ale monopolului Constantinopolului, a pus problema succesiunii „omului bolnav”. Dar puterile occidentale, ale căror nave frecventau porturile redeschise traficului internațional, au intervenit în Crimeea și trei mari conferințe internaționale, la Londra, Paris

și Berlin, au încercat să reglementeze regimul Strămtorilor și statutul Mării Negre. Depeșele și instrucțiunile care se referă la acestea sunt semnate de Thiers și Guizot, de Palmerston și Cavour, de Disraeli și de Bismarck. Era revoluțiilor care a urmat Primului Război Mondial, la începutul secolului, sporește această galerie cu fondatorii regimului sovietic și cu primul șef al Republicii turce. În sfârșit, în ultimele luni ale celui de Al Doilea Război Mondial, la Ialta, în Crimeea, se întâlnesc cei „trei Mari”, pentru a hotărî sfârșitul campaniei din Europa și pacea pe care popoarele tot o mai așteaptă. Este greu să aduni în jurul unei mări aproape izolate de marile curente ale navigației de pe glob, a cărei întindere nu atinge dublul suprafeței marilor lacuri interioare ce separă Canada de Statele Unite, o serie mai reprezentativă de personaje care ocupă, totuși, locul din față pe scena istorică a lumii [...]

(*Marea Neagră*, vol. I, Editura Meridiane, București, 1988, pp. 76-78)

Exclusivitate

Reformatorul ceh Jan Hus (cca 1369-1415) și reconstituirea unei tabere husite

HUSIȚII DIN ȚĂRILE ROMÂNE

MIROSLAV TEJCHMAN (Praga)

Încă din epoca Imperiului Moraviei Mari, respectiv din secolele IX-XII, se poate presupune că au existat relații reciproce, ca și o întrepătrundere a mediului ceh cu cel român. În timpul dinastiei Premysl, au existat legături destul de intense, mai ales în domeniul comercial. Primele mențiuni scrise despre importul de postav din Cehia în Valahia și Moldova datează de la începutul veacului al XV-lea. Tot din acel secol, relațiile ceho-române s-au concentrat, în mod legitim, în jurul husitismului.

Potrivit prof. J. Macurek, un cunoscut istoric ceh, mișcarea husită a lăsat, și în spațiul românesc, amprente mult mai puternice decât în Germania vecină sau în Polonia.

După 1409, la Universitatea din Praga au studiat tineri din Transilvania, ca și din sudul Ungariei. Astfel, în perioada 1395-1420, 22 proveneau din acele zone și din Moldova. Cunoaștem și numele unora, care au devenit preoți, răspân-

dind învățătura lui Hus în țara lor.

Cea mai cunoscută manifestare a husitismului în Țările Române este legată de răscoala de la Bobâlna. Situația socială și religioasă dezolantă din Transilvania a reprezentat cauza izbucnirii unor revolte populare, încă la sfârșitul secolului al XIV-lea. Ele au culminat în anul 1437, cu răscoala țăranilor români și unguri ridicați împotriva cle-

rului catolic și a mării nobilimi. În primăvara celui an, mii de țărani s-au adunat pe dealul Bobâlna, unde au organizat „o tabără după modelul husit”. Răscoala, conduși de micii nobili, au cedat, în cele din urmă, în fața armatei trimise din Ungaria. După înăbușirea răscoalei, primii care au fost nevoiți să fugă din calea persecuțiilor inchișitorilor, refugiindu-se mai ales în Moldova, au fost adepții husitismului.

Răzcoale și răsculați

După înfrângerea husiților radicali, în bătălia de la Lipány (numită și „bătălia de la Cesky Brod”, s-a dat la 40 km est de Praga, la 30 mai 1434), o parte a lor s-a retras în Slovacia și, treptat, „frații” au devenit o forță militară de temut.

După aproape 20 de ani, un anume hatman Jan Jiskra din Brandýs s-a făcut remarcat înfrângându-l pe Iancu de Hunedoara în bătălia de la Lucenec, în 1451. Spre sfârșitul vieții, Jan Jiskra a ajuns în serviciul regelui Matia Corvin (1458-1490), după ce luptase și alături de regele polon Kazimír al IV-lea contra cavalerilor teutoni. Regele Matia Corvin a încercat să îi așeze pe „frații” hatmanului în orașul Lipova și în cele câteva zeci de sate din împrejurimi, apoi în ținuturile sârbești din jurul Nădlacului, Bodrogului și Feleacului. De acolo, în cele din urmă, majoritatea a fost nevoită să se mute în Moldova.

Primii husiți, mai ales cei de naționalitate maghiară și germană, s-au stabilit în Moldova la începutul anilor '20 ai secolului al XV-lea. Câțiva ani mai târziu, un predicator, pe nume Jakub, a adus în acele locuri un grup mai numeros de adepți ai învățăturii lui Hus. După toate probabilitățile, Jakub provenea din Moldova. Studiase la Facultatea de arte frumoase din Praga. Exemplificându-și învățătura husită cu interesante istorii despre felul în care adepții lui Hus știau să lupte în războaie, făcea peste tot prozeliti.

Pe la începutul anilor '30, refugindu-se din ținuturile nordice ale regatului maghiar

Ruinele catedralei catolice din orașul episcopal Baia, viitoarea capitală a Moldovei, în timpul lui Bogdan I

(cu siguranță, din Slovacia de Răsărit), Jakub a sosit în orașul episcopal Baia. În scurt timp, avea să-și câștige adepți, care îl și însoțeau peste tot, într-un cortegiu armat.

Neputincios în fața acelei mișcări, ce luase proporții de masă, episcopul i-a cerut ajutorul superiorului, arhiepiscopul de Lvov. În acele condiții, a intervenit și regele Poloniei pe lângă domnitorul Moldovei.

Jakub a contribuit, astfel, la pregătirea terenului pentru husiți în principat. O situație favorabilă a fost determinată și de faptul că domnitorul moldovean îi considera un element de stabilitate (în contrast puternic cu decăderea morală a Bisericii Catolice), nezițând să le ofere protecție. A procedat în acel fel și pentru că Moldova era o țară cu precădere ortodoxă, domnitorul nefiind interesat de întărirea Bisericii Catolice. A fost sprijinit de Biserica Ortodoxă, preocupată să folosească orice situație ce putea slăbi catolicismul.

Deși, în mai 1431, regele Poloniei Vladislav Jagello a adresat domnitorului Alexandru cel Bun (1400-1432) plângerea că „erezia” husită s-a răspândit atât în Ungaria,

cât și în Moldova, acesta a poruncit ca nimeni să nu se atingă nici de Jakub și nici de adepții săi.

Sprijiniți de Ștefan cel Mare

Centrul principal al husitismului în Moldova a fost orașul Huși, situat în apropiere de cursul mijlociu al

râului Prut. Alți adepți s-au adunat în orașul Trotuș sau în Neamț, dar și în alte urbe, ca, de pildă, Bacău, Roman, Cotnari. La finele secolului al XV-lea, o parte a husiților a plecat spre gurile Nistrului. Unii predicatori husiți s-au răspândit pentru a propovădui și în afara hotarelor principatului, atât în ținuturile vestice ale Transilvaniei, cât și în zonele ocupate de otomani. La începutul anilor '50, printre husiții din Moldova a venit și preotul Constantin Englezul (Anglicus), care a stabilit legătura uraquiștilor (ramura moderată a husiților, spre deosebire de taborigii radicali; erau cunoscuți și sub numele de calixtiști, de la cuvântul latinesc *calix*, potir) cu Biserica Greco-Ortodoxă de la Istanbul. Anglicus a rămas în Moldova o bună bucată de vreme și, după spusele sale, acolo și-a desfășurat, cu succes, activitatea, în avantajul „adevăratei credințe”.

Eforturile curiei papale de a suprima periculosul centru din Moldova, prin trimiterea unor misionari-închizitori, nu au fost încununate de succes. Acolo nu a reușit nici celebrul Ioan de Capestrano (1386-1456; *Magazin istoric*, nr. 4/

2007), care, în 1455, l-a convertit la credința catolică pe domnitorul Petru Aron (1455-1457). El nu a izbutit să profite de situație, deoarece Petru Aron a fost repede detronat, succesorul său, Ștefan cel Mare, fiind un ortodox convins.

Noul domnitor al Moldovei, Ștefan cel Mare, i-a sprijinit pe husiți, considerând că puteau aduce avantaje economice țării. Până la urmă, domnul moldovean a devenit și aliatul regelui ceh Jirf din Podebrad (1458-1471), împotriva regelui maghiar Matia.

În anul 1462, franciscanii moldoveni, ce redactau cu zel lista articolelor dogmatice de la care se abăteau ereticii husiți, au intrat în conflict cu domnitorul, fiind nevoiți să părăsească țara. Așa a trecut și pericolul pentru husiții din Moldova.

Traduceri și acțiuni militare

Adepții lui Jan Hus din acele zone, întăriți de sprijinul domnului, câștigat prin daruri consistente, nu numai că au reușit să își declare liber credința, dar chiar au început să se gândească la o anumită activitate de propagandă. În felul acesta, în opinia unor istorici, a apărut acolo și celebra traducere, în maghiară, a Bibliei, ca și alte texte religioase, traduse din limba germană în română.

În Cehia acelor timpuri se cunoștea existența husiților din Moldova, care, în mod firesc, întrețineau anumite relații cu aripa stângă radicală a husiților. Așa, de pildă, în anul 1433, episcopul Mikuláš din Tábor l-a uns ca preot pe un anume Jan Valach.

În 1481, coloniștilor cehi li s-a adăugat un nou val de refugiați, în momentul în care Matia i-a izgonit pe frații cehi din Moravia. Domnitorul Moldovei, Ștefan cel Mare, i-a primit la fel de bine.

În timpul domnitorului Petru Șchiopul (1578-1579) a fost inițiată o mișcare de recatolicizare forțată, sprijinită vehement din Polonia. În decurs de câțiva ani, misiunii antireformiști, trimiși din Polonia și Ungaria, au reușit să readucă la adevărata credință și câteva mii de husiți moldoveni din Huși și Roman.

În perioada agitată a secolelor XV-XVI, un capitol special l-au constituit și acțiunile militare ale husiților cehi în Țările Române. Încă de la sfârșitul anilor '20 ai secolului al XV-lea, Alexandru cel Bun a angajat primele detașamente de războinici husiți într-o acțiune menită să îl ajute pe regele Poloniei Vladislav. În 1443, mercenarii cehi, cu 600 de care de război, conduse de Jenik din Mecov, au participat la campania

Regele ceh (din 1458)
Jirf Podiebrad,
cu care a avut legături
Ștefan cel Mare
și care va fi declarat eretic
de Papă în 1466

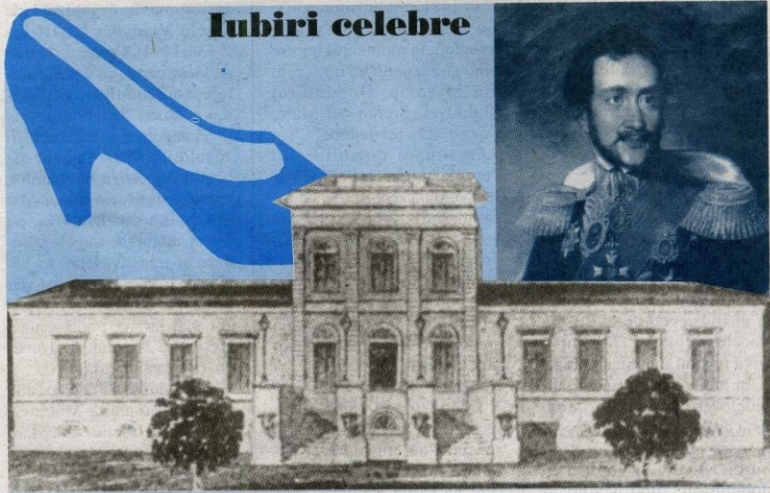
antiotomană, organizată de regele Vladislav al III-lea (1434-1444). Carele de război au făcut parte din detașamentele voievodului transilvănean Iancu de Hunedoara. Începând cu acel an, huniazii au folosit soldați cehi și în alte bătălii împotriva otomanilor. Astfel, ostașii cehi, conduși de Ján Jiskra din Brandýs, au luptat, alături de trupele poloneze și transilvănene, în bătălia de la Varna, din 1444, dar și în lupta de la Kosovo, patru ani mai târziu, unde armata creștină, a lui Ioan de Hunedoara a fost învinsă.

Între anii 1475-1476, când otomanii au atacat Moldova, domnitorul Ștefan cel Mare i-a înfrânt și datorită ajutorului trupelor cehe, trimise de regele Matia.

Soldații cehi s-au aflat și la hotarele moldo-polone atunci când, la sfârșitul secolului, regii polonezi au construit, la nesigura graniță cu Moldova și cu spațiul tătar, o rețea de apărare regulată, ce era supravegheată de soldați plătiți, în majoritatea lor polonezi, moldoveni și ucraineni, alături și de mulți cehi. De asemenea, din anul 1499, cehii au format majoritatea garnizoanelor de infanterie din Podolia, astfel încât, numai în orașul Kamenec Podolsky existau șase detașamente de infanteriști cehi. În 1497, detașamentele cehești, conduse de hatmanul Jan Trnka, au ajuns până în stepele din zona Mării Negre. În primele decenii ale secolului al XVI-lea, mercenarii cehi au luptat și în serviciul regelui Poloniei, uneori împotriva moldovenilor, alteori împreună cu ei, împotriva otomanilor și tătarilor. ■

Traducere în limba română:
Helliana IANCULESCU

Iubiri celebre

CONDURUL DE MĂTASE

CĂTĂLINA OPASCHI

Pe malul drept al văii Cociovaliștei, într-un sat situat aproape de București, la Căciulați-Pășcani, se ridica reședința de vară a domnitorului Alexandru Dimitrie Ghica (1834-1842). Zvelta clădire albă, dovadă a bunului gust și simțului artistic al proprietarului, respira, după cum observase istoricul și genealogistul Emanoil Hagi Moscu, un cunoscător al locului, „un aer tainic“, încărcat de spiritul locului...

Printre atâtea dovezi ale eleganței și măreției de altădată, ocupând locul de onoare între amintirile unor vremuri de mult apuse, trona un „condur de mătase“, relicvă de preț, păstrată cu sfințenie din generație în generație.

Cine fusese Cenușăreasa care-l încălțase, ce basm era țesut în delicatul înveliș de mătase?!

Spătarul Alexandru Dimitrie Ghica trecea drept unul dintre bărbații arătoși ai vremii sale. Trăsăturile fine, ochii pătrunzători și talia subțire, cu toate că nu depășea cu mult media de înălțime, distincția naturală, numele ce purta greutatea mai multor coroane, îl făceau remarcat de îndată. În jurul vârstei de 34 de ani, cu ocazia unui bal la Palatul

Romanit (astăzi, sediul Muzeului Colecțiilor, pe Calea Victoriei), a întâlnit-o pe frumoasa rusoaică Elisabeta, contesă van Souchtelen, pentru care a făcut o pasiune fulgerătoare.

Elisabeta era soția unui influent general rus, venit în Principate odată cu armatele de ocupație, în timpul operațiilor militare din vremea

războiului ruso-turc, încheiat prin Pacea de la Adrianopole (2-4 septembrie 1829). Ofițerul era fiul unui conte de origine olandeză inginerul Piotr Kornilovici van Souchtelen (1751-1836), recunoscut în a doua parte a vieții și ca un abil diplomat. Intrat la 27 de ani în armata imperială, Piotr Kornilovici s-a făcut remarcat mai ales cu prilejul

conflictelor ruso-suedeze din 1788 și 1808-1809, ocazie cu care a fost ridicat la gradul de general, pentru meritele deosebite în amenajarea portului militar Rewelski și capturarea fortăreței Sveaborg, considerată mult timp impenetrabilă (care apare și pe blazonul său). A fost decorat cu cea mai înaltă distincție a Imperiului Rus, Ordinul „Sf. Andrei”, semn de mare cinste pentru o persoană care nu avea titlu princiar. În 1822 i s-a conferit titlul de conte rus, pentru meritele sale în slujba imperiului, fiind încă din 1806 naturalizat în Rusia. Cunoscut colecționar bibliofil și amator de artă, a lăsat moștenire o impresionantă colecție, numărând 262 de codexuri medievale și mai bine de 30.000 de documente, achiziționate în timpul misiunilor sale diplomatice, care, din cauza valorii ridicate, n-au putut fi achiziționate decât de Biblioteca imperială din Sankt Petersburg.

Fiul contelui Souchtelen, soțul Elisabetei, a ales tot cariera de militar, începând încă din adolescență, în corpul de pași al fiilor de nobili. Cei doi aveau împreună trei copii, un băiat și două fete.

Contesa era de origine rusă, descendentă a două importante și influente familii Lanski și Dolgoruki. Tatăl, polcovnicul Iakov Dmitrievici Lanski, era fratele generalului Aleksandr Dmitrievici Lanski, (1758-1784) – favoritul regretat al țarinei

Ecaterina a II-a, doborât de scarlatină la numai 26 de ani. Mama contesei se născuse în familia Dolgoruki, cu adânci rădăcini în istoria rusă, din vechea stirpe a legendarului Rurik.

Elisabeta și-a însoțit soțul plecat cu armata în Principate. Odată cu declararea epidemiei de ciumă (1828-1829), cea mai mare parte a familiilor de boieri și o parte a autorităților s-au retras în Transilvania, la Brașov și Sibiu. Contesa van Souchtelen cu suita ei este menționată într-o depeșă a agentului francez Hugot, trimisă din Sibiu, la 3 iunie 1829, când venise să se refugieze din calea cumplutului flagel.

Odată pacea semnată, Elisabeta a rămas în Muntenia.

„Domnul Sanders“

Aflându-se că va primi tronul Valahiei, Alexandru Dimitrie Ghica a devenit, după cum era de așteptat, unul dintre cei mai curțați bărbați din Principate. Au început să-i fie propuse diverse partide,

care mai de care mai atrăgătoare, mai ales pentru familiile pretendentelor. Știut fiind că drumul la Istanbul și peșcheșurile pentru obținerea firmanului de investitură aveau să fie extrem de costisitoare, una dintre ofertele primite a venit din partea bogatului bancher Hagi-Moscuc. Acesta i-a făcut propunerea de a-i împrumuta o importantă sumă de bani în schimbul căsătoriei cu fiica sa. Alexandru a primit împrumutul, dar a refuzat căsnicia, căci sentimentele îl purtau în alt loc.

Urcat pe tron în 1834, Alexandru Dimitrie Ghica a încercat să legalizeze situația cu ajutorul consulului țarului Nicolae I la București, prin intermediul căruia a încercat să obțină divorțul contesei. Încercare dificilă în epocă; un divorț nobiliar avea nevoie de consimțământul mitropolitului rus, dar și de cel al țarului. Gândindu-se, probabil, că își câștiga un aliat de nădejde pe tronul Țării Românești, Nicolae I și-a dat repede acordul. Părea că totul intra sub auspicii fericite pentru cei doi, însă Fortuna i-a ocultat...

Cea care avea să schimbe hotărârea țarului a fost chiar mama contesei, recunoscută pentru pioșenie, care l-a conștientizat pe Nicolae să salveze sufletul fiicei sale și să anuleze divorțul. Cum familiile Lanski și Dolgoruki erau atât de influente și aproape de tron, au avut câștig de cauză, în detrimentul

Otomanii din Silistra se predau trupelor ruse, în 1828

prea îndepărtatului domnitor român.

Hotărârea a determinat-o pe Elisabeta să rupă relațiile cu familia și să plece spre alte meleaguri, stabilindu-se la Napoli, în Italia, de unde încă aștepta să se întâmple o minune și să se poată căsători cu Alexandru.

Au urmat patru ani de eforturi zadarnice. Alexandru a sperat, la un moment dat, în sprijinul noului consul al Rusiei, baronul Rückman. Acesta făcuse o pasiune pentru Maria (Mimica) Bălăceanu, soția lui Constantin Glogoveanu. Baronul avea o atitudine brutală, ireverențioasă față de domn, în încercarea de a impune, ilegal, Articolul Adițional, cerut de Rusia, prin care orice modificare constituțională trebuia aprobată de puterea suzerană (Imperiul Otoman) și de puterea protectoare (Rusia).

Într-un complot la care au luat parte toți boierii patrioți, ce doreau compromiterea consulului, cu acordul celor doi soți, Mimica a divorțat și s-a căsătorit cu baronul Rückman. Domnul spera ca, sub influența soției, acesta să contribuie la respingerea Articolului Adițional și, de asemenea, să-i medieze obținerea divorțului Elisabetei van Souchtelen. N-a reușit nici una, nici cealaltă, iar baronul a avut un sfârșit trist. Și-a pierdut slujba, l-a părăsit soția și a murit nebun, într-un azil din Viena.

Piotr Kornilovici van Souchtelen

În 1838, Alexandru anunță că pleacă într-o călătorie, pentru a-și îngriji sănătatea, precară, de altfel. Dar nu putea să înșele vigilența nimănui, căci era noiembrie și nimeni nu pleca la cură într-un asemenea sezon!

Călătorind sub pseudonim, „Domnul Sanders“, Alexandru Ghica a mers la Milano, unde a rămas două luni. S-a întors acasă mai bolnav decât plecase și mult mai trist. Lucrurile nu se rezolvaseră și nici nu se întrezărea un viitor fericit pentru speranțele lor.

Singurele momente de liniște le putea petrece doar alături de familie, de frați – marele ban Mihail și spătarul Constantin, care i-au fost

mereu alături – și de nepoți. Sora sa, Pulcheria, recăsătorită (după un prim mariaj cu Nicolae Mavros) cu Vladimir de Blaremburg, colonel rus, îndeplinea, cu eleganță, îndatoririle unei doamne a țării. Numeroși nepoți crescuți cu dragoste și grijă îi canalizau afecțiunea, suplinind, oarecum, lipsa propriilor copii.

Multe drumuri și multe scrisori

Atașamentul celor doi transpune emoționant din constantul schimb de scrisori, păstrate până astăzi, datorită monseniorului Vladimir Ghika (*Magazin istoric*, nr. 7/2005), fiu al nepoatei și finei domnului, Alexandrina Blaremburg-Ghika, cel care le-a copiat pentru posteritate.

După ce a fost îndepărtat de pe tron, în octombrie 1842, Alexandru Ghica a luat calea exilului, oprindu-se mai întâi în Transilvania, la Brașov, unde a rămas mai bine de o lună. Tocmai în acel loc l-a găsit firmanul sultanului, prin care i se cerea să returneze sabia princiară cu diamante, primită în dar de la sultan, după înăbușirea revoltei bulgarilor de la Brăila, din 1840.

Prințul și-a stabilit apoi cartierul general la Viena, la distanță egală de țara mult iubită și de Safta sau Săftika, după cum o alinta, românește, pe contesa van Souchtelen.

Au urmat ani grei de exil, între 1842 și

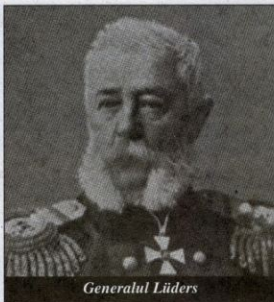
Cortegiul funerar, la înmormântarea în țară

1851: a călătorit la Praga, la Dresda unde se găsea deja familia fratelui Mihail, apoi la Veneția, Lipska, Karlsbad, Marienbad și München. Orașele germane l-au atras pe curiosul principe: vizita cu aceeași pasiune atât muzeele, cât și edificiile militare sau industriale, atelierele și fortificațiile. Progresul din țările dezvoltate ale Europei îl fascina, gândind, poate, la viitorul țării sale.

A făcut un popas în Italia, mai întâi la Napoli, apoi la Roma, unde a asistat la întronizarea Papei Pius al IX-lea (1846-1848), făcându-și timp să viziteze Columna lui Traian și Forumul roman. Împreună cu generalul Lüders (cel care va comanda trupele țariste în campania de înăbușire a revoluției de la 1848 din Ungaria și Transilvania), pe care l-a întâlnit la Ancona, au plecat, prin Trieste, din nou spre Viena și, apoi, spre Statele Germane și Franța.

Tumultuosul an 1848 l-a găsit la Viena, unde primea de la contesa numeroase scrisori, în care îi era descrisă, cu amănunte interesante, evoluția evenimentelor din Italia.

Încă din 1843, relațiile dintre Alexandru și Pulcheria, sora sa, se răciseră. Nu cunoaștem motivul acelei întorsături, care l-a marcat însă pe prinț. Spre sfârșitul anului 1850, moartea fratelui, banul Mihail, cel care i-a fost cel mai apropiat colaborator, l-a adus din nou în Principate, prin Bucovina

Generalul Lüders

și Moldova – unde a fost primit, cu toate onorurile, de ruda sa, domnitorul Grigore Alexandru Ghica.

Prințul a reînnotat legăturile cu Pulcheria, iar nepoata, Alexandrina, ajunsă acum o tânără și frumoasă domnișoară, i-a devenit mai târziu o colaboratoare apropiată, ca secretară particulară.

Sora și nepoata îl vizitau adesea la Viena, Paris sau Napoli, până prin 1855, în timpul războiului din Crimeea. Pulcheria avea nevoie de sprijinul fratelui ei, căci, în 1846, îi murise soțul, colonelul Vladimir de Blaremberg, lăsând-o cu probleme financiare încurcate și cu grija celor

doi băieți, plecați la studii militare, în Rusia.

Anii treceau destul de greu pentru Alexandru Ghica, departe de țară, preocupat mereu de viitorul ei, urmărind cu atenție politica europeană în nădejdea unor situații favorabile pentru români. A acceptat oferta din 1856 de a deveni caimacam în țara unde domnise odinioară, căci îmbrățișa idealul Unirii celor două Principate și spera să netezească drumul tinerilor uniونيști. Din această poziție, l-a ajutat cu toate forțele pe Alexandru Ioan Cuza să devină domn al celor două Principate. În octombrie 1858, prințul s-a retras, definitiv, la Napoli, la Capodimonte, unde își avea reședința contesa.

O iubire ca la 20 de ani

În tot timpul când a peregrinat prin Europa, Alexandru a fost urmărit cu gândul de Elisabeta, care și-a făcut griji pentru prințul gândurilor sale, aflat mai mereu departe de Napoli, în călătorii pe mare și prin zone periculoase de conflict sau bânuite de epidemii. În ciuda numeroaselor probleme care îi complicau viața, contesa van Souchtelen a rămas mereu atentă la suferințele celui pe care-l iubea.

Și nu puține i-au fost momentele de cumpănă. Una dintre fiice, Elena, se pare că suferea de ftizie și de un pronunțat sindrom depresiv. După un

Mormântul lui Alexandru Dimitrie Ghica din Alexandria

timp, disperată, i-a cerut sfatul și ajutorul principelui. Se pare că fostul domn nu a răspuns prea repede solicitărilor contesei, deși se îngrijea de starea familiei ei. Tristă, dar înțeleghătoare își cere iertare, într-o scrisoare, pentru strigătul de disperare pe care i-l adresase, ca mamă: „tu nu vrei să mă înțelegi... Este o durere în plus. Iartă-mă că fac apel la tine, cu toate că nu vrei să mă ascuți. Iart-o și pe Elena, dacă nu a știut să se facă plăcută de tine, dar ea te iubește din tot sufletul.”

Sentimentul față de Alexandru nu se schimbase odată cu trecerea timpului, ci se adâncise. Cu duioșie și iubire, își amintea mereu de brațul statornic pe care s-a sprijinit cu prilejul unei sărbători de Paște, din 1847, când ieșea pentru prima dată în lume, după o lungă suferință. „A fost prima mea ieșire – îi scria lui Alexandru – și, călcându-ți pragul, primul meu pas a fost susținut de tine, așa cum m-ai susținut constant pe drumul peregrinării mele pe acest pământ. Fii binecuvântat [...] și primește ofranda celei mai tandre recunoștințe și afecțiunea mea.”

Nu de puține ori își trimiteau flori sau petale uscate, ca simbol al afecțiunii și al momentelor petrecute împreună. „Îți trimit o violetă – îi scria Elisabeta. O simplă floare care își răspândește parfumul, ca și sentimentul unui suflet de elită.”

Principele îi răspundea cu egală tandrețe și știa să se ocupe și de comisiunile mai prozaice ale contesei sau chiar

de unele mai speciale – comanda un corset. Glumind pe seama lamentațiilor Elisabetei, care se temea de bătrânețe, fostul domn i-a făcut cadou, la o zi de naștere, o bonetă de bunică și o floare parfumată de rezeda.

Grevi ani de exil, ca și luptele duse pentru pregătirea Unirii celor două Principate i-au afectat sănătatea destul de delicată. Ultimii ani din viață a reușit să și-i petreacă lângă Elisabeta, care l-a îngrijit cu tandrețe și devotament, primind sau întorcând vizite, răspunzând invitațiilor Curții din Napoli sau făcând plimbări în parcul Palatului.

La sfârșitul anului 1860, în locuința din Napoli, Alexandru Dimitrie Ghica se stingea vegheat de cea care îi dăruise întreaga existență. Se pare că a fost înmormântat, provizoriu, la capela rusă, aflată în palatul Rotschild, unde contesa se ruga zilnic, așa cum o făcuse și înainte, când îl urmărea cu gândul pe drumurile exilului, până în luna februarie a anului 1862.

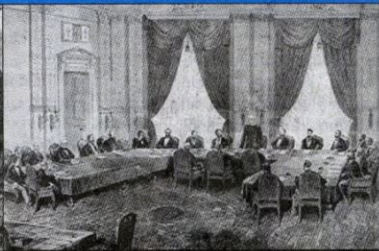
Așa cum reiese dintr-o scrisoare a lui Constantin de Blaremburg, nepotul fostului domnitor, acesta venise cu o altă rudă, Aristide Ghica, pentru a îndeplini formalitățile necesare repatrierii trupului neînsuflit al lui Alexandru Dimitrie Ghica. Neputând uita sprijinul oferit altădată, Alexandru Ioan Cuza i-a organizat funeralii grandioase, la care a luat parte, o înmormântare „cum nu mai fusese și cum n-a mai fost niciodată”.

La scurt timp după ce corpul principelui a fost adus în țară, lovită și de pierderea unicului fiu, ucis de tifos într-o tabără militară, Elisabeta van Souchtelen a părăsit Napoli și s-a reîntors în Rusia, la Nikolsk, pe domeniul familiei. Acolo și-a aflat sfârșitul, foarte bătrână și îndurerată de pierderea celor dragi.

În anul 1985, mănăstirea Pantelimon a căzut sub furia distructivă ceașistă. Sarcofagul din marmură albă (opera unor iscusiți artiști italieni), sub care odihneau rămășițele pământești ale fostului domn, a fost „dirijat” către Muzeul Militar Național, după ce mormântul a fost desfăcut. În sicriul de metal în care călătorise spre țară, pe care era scris numele domnitorului, se afla sicriul din lemn. Capul principelui, îmbrăcat în uniforma primei armate române moderne, se odihnea pe o pernă din atlas, iar la gât avea un crucifix rusesc din aur. Era ultimul gest de tandrețe al contesei, care îl așezase la gâtul aceleia căruia îi închinase întreaga viață, trecând peste prejudecățile și conveniențele timpului și renunțând la avantajele poziției în care se născuse.

Monseniorul Vladimir Ghica gândea că, poate, perna de mătase pe care odihnea capul principelui ascundea, „în puful mătăsos, un pantofior din satin alb, pe care contesa îl încălțase în seara balului unde îl văzuse pentru prima oară”. Poate perechea celui care se păstra cândva sub cleștarul unei vitrine de la Căciulați... ■

*Noi Carol I, Rege al României, dorind în
înțelegere cu Majestatea Sa Imperatul tuturor
Rusiilor a încheia o Convențiune de Comerț de o potrivă folositoare*

Negocierile de la San Stefano (stânga) și Berlin (dreapta) au abordat și recunoașterea Independenței României

ROMÂNIA - RUSIA 130 ANI DE RELAȚII DIPLOMATICE

ANDREI CĂPUȘAN

În toamna anului 1878, Rusia țărilor recunoștea, pentru a treia oară în cursul aceluiași an după Tratatul de Pace de la San Stefano, din 3 martie, și Congresul de Pace de la Berlin, din 13 iunie-13 iulie, statul român independent și suveran, care îi fusese aliat în războiul ruso-românesc de la 1877-1878. Stabilea cu el relații diplomatice la nivel de legații conduse de trimiși extraordinari și miniștri plenipotențari.

Din secolul al XVII-lea, după apropierea Rusiei de Constantinopol, în Țările Române (cu precădere în Moldova) a început să se coaguleze o „partidă rusă” (*Magazin istoric*, nr. 9, 10/2007), ca o alternativă la „partida otomană”, respectiv cea „habsburgică”. Secolul următor a adus și primele prezențe militare ruse pe pământ românesc, pentru ca la începutul veacului al XIX-lea Rusia să și anexeze primul teritoriu românesc: Basarabia.

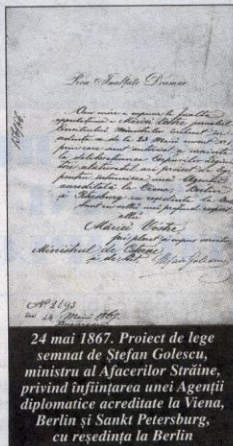
Un moment marcant în evoluția raporturilor diplomatice bilaterale a fost înființarea, din ordinul Ekaterinei a II-a, la 2 decembrie 1779, conform articolului XI al Tratatului de Pace de la Kuciuk Kainargi, din 21 iulie 1774, a primei reprezentanțe diplomatice cu caracter permanent pe teritoriul Principatelor Dunărene: Consulatul General al Rusiei la București (activitatea lui a început efectiv în februarie 1782). Era prima mare putere care înființa o

astfel de reprezentanță diplomatică în spațiul românesc, ea fiind urmată de Austria (1783), Prusia (1785), Franța (1796 și 1797, la București și Iași) și Anglia (1800). Înființarea consulatelor Marilor Puteri în capitalele celor două Principate, București și Iași, a însemnat recunoașterea autonomiei lor, iar reprezentanții acreditați au făcut să crească progresiv interesul oamenilor politici și de stat, dar și al opiniei publice europene pentru această zonă.

Cel dintâi consul general al Rusiei la București, Serghei Lazarovici Lașkariov, și-a început activitatea diplomatică la mijlocul lunii februarie 1782. La acea dată, nu putea fi vorba despre o reciprocitate. Principatele Dunărene nu erau state independente și suverane, ci entități autonome, vasele puterii suzerane, Imperiul Otoman. Ele nu aveau voie să înființeze reprezentanțe diplomatice permanente în alte capitale, cu excepția celor existente la Constantinopol, conduse de agenții diplomatici aferenți, capuchehaielele. În vremea ocupației militare ruse, ce a urmat Tratatului de la Adrianopol, s-a înființat și organizat Secretariatul Statului, predecesorul Ministerului Afacerilor Străine. Bazele sale politico-juridice au fost puse în cadrul celor două acte legiuitoare pentru mai bine de două decenii, Regulamentele Organice ale Țării Românești și Moldovei, adoptate în anii 1831 și, respectiv, 1832.

Cel dintâi tratat bilateral încheiat, la 1860, de Principatele Unite ale Moldovei și Valahiei, entitate politică creată prin Unirea de la 24 ianuarie 1859, va fi unul cu Rusia țaristă. Este vorba despre „Convenția telegrafică” sau „Aranjamentul telegrafic” româno-rus, semnat la 3/15 decembrie 1860, la București. Documentul a fost încheiat pentru „a facilita corespondența telegrafică între cele două țări și a reglementa contabilitatea relativă la acest serviciu”. Aranjamentul, semnat în urma unor negocieri bilaterale desfășurate în toamna anului 1860, completat cu

noi prevederi în cursul anului 1861, va intra în vigoare în ianuarie 1862, schimbul instrumentelor de ratificare având loc la 1/13 februarie 1862. Era primul document internațional negociat, semnat și ratificat de Principatele Române Unite fără consultarea și avizul puterii suzerane, Poarta. Convenția va rămâne în vigoare până la 14/26 decembrie 1865, când tot la București cele două părți vor semna una nouă.

24 mai 1867. Proiect de lege semnat de Ștefan Goleșcu, ministru al Afacerilor Străine, privind înființarea unei Agenții diplomatice acreditate la Viena, Berlin și Sankt Petersburg, cu reședința la Berlin

Toate aceste „priorități” ale Rusiei dovedesc interesul pe care aceasta îl manifestă pentru Principatele Române, fără al căror teritoriu nu putea fi conceput un drum de acces direct și sigur către Constantinopolul foștilor împărați bizantini, ai căror continuatori se considerau țarii. La fel, drumul către Balcani trecea tot prin Țările Române. Era, în același timp – prin evoluția de la măsura unilaterală a Ecaterinei a II-a la negocierile ce se vor purta pentru stabilirea relațiilor diplomatice în

urmă cu 130 ani –, și o recunoaștere a progreselor economice și politice, ce făcuseră din România regelui Carol I un stat modern, înscris definitiv pe traiectoria civilizației occidentale, un partener de dialog, chiar dacă acest dialog a mai fost, pentru perioade mai scurte sau mai lungi, înlocuit cu momente când voința discreționară a Moscovei a prevalat.

In primii ani ai domniei lui Alexandru Ioan Cuza (1859-1866), relațiile româno-ruse au fost bune. Se vor răci apoi treptat, în urma sprijinului acordat de domnitor insurgenților polonezi, care în 1863 s-au ridicat împotriva stăpânirii rusești. Cuza a inițiat sistemul misiunilor speciale în principalele capitale europene. O atare misiune a fost aceea din august 1861. Alexandru Ioan Cuza trimitea la reședința de vară a țarilor ruși de la palatul Livadia din Crimeea o delegație formată din generalul Ioan Emanuel Florescu, Alexandru Balș și Nicolae Docan, cu misiunea bine determinată de a obține sprijinul țarului și al autoțităților ruse pentru recunoașterea unirii politico-administrative, care urma a fi îndeplinită la 24 ianuarie 1862.

Abdicarea lui Alexandru Ioan Cuza (11 februarie 1866) și aducerea lui Carol de Hohenzollern-Sigmaringen pe tronul de la București (10 mai 1866) nu au fost tocmai bine văzute la Sankt Petersburg. Dar principele Carol I va continua inițiativa misiunilor speciale a predecesorului său. Iar prima misiune va fi trimisă la foarte scurtă vreme după alegerea sa, în iunie 1866, la

Sankt Petersburg, cu scopul clar de a obține recunoașterea noului domn de către țar.

Misiunea era alcătuită din doi oameni politici de marcă, negociatori experimentați: Gheorghe Costa-Foru și Vasile Boerescu. La Sankt Petersburg, ei au avut drept interlocutori doi diplomați și consilieri de stat pe măsura lor: Nikolai K. Giers, viitor ministru de Externe al Rusiei, și Piotr N. Stremuhov, demnitar în Ministerul rus de Externe, directorul „Departamentului Asia“, însărcinat cu „Afacerile Orientului“. Misiunea lor a fost încununată de succes, Rusia recunoscând în cele din urmă firmanul de investitură emis de Poartă lui Carol I în calitate oficială a acestuia de domn al Principatelor Unite ale Moldovei și Valahiei. Această recunoaștere reiese cu claritate din scrisoarea trimisă la 9 noiembrie 1866 de cancelarul Gorceakov ambasadorului Rusiei la Istanbul, generalul conte N.P. Ignatiev.

În următorii ani misiunile speciale la Sankt Petersburg au continuat, precedând înființarea de agenții diplomatice în cele două capitale, București și Sankt Petersburg.

Prima care a făcut acest pas a fost, evident, Rusia, la fel ca în urmă cu nouă decenii. Consulatul General al Rusiei la București a fost ridicat în vara anului 1868 la rangul de agenție diplomatică. Cel din urmă consul general al Rusiei, baronul Henric H. Offen-

Împărăteasa Ecaterina a II-a

berg, a devenit astfel primul agent diplomatic al acestei țări la București. În scrisoarea din 6/18 iunie 1868 către ministrul Afacerilor Străine al României, Nicolae Golescu, baronul Offenbergh încunoștința guvernul României de decizia țarului Alexandru al II-lea de a ridica consulatul general de la București la rangul de agenție, care să aibă titlatura oficială de „agenție diplomatică și consulat general al Rusiei“.

Gheorghe Costa-Foru

După un an, în baza reciprocității, guvernul de la Sankt Petersburg a acceptat înființarea unei agenții diplomatice a României în capitala Rusiei. Practic însă, nu a fost vorba despre un agent diplomatic al României cu reședința la Sankt Petersburg. Agentul diplomatic al României la Viena, Ludovic Steege, cu reședința în capitala Imperiului Austro-Ungar, avea o acreditare multiplă, la Berlin și Sankt Petersburg. Numit la 24 decembrie 1868 agent diplomatic al României la Viena, Ludovic Steege era ulterior acreditat și în celelalte două mari capitale. La 1 iunie 1869, Steege a fost primit oficial de către țarul Alexandru al II-lea. Iar primirea a fost cu adevărat una plină de căldură și simpatie, fapt remarcant și de diplomatul român, care în scrisoarea sa către Centrala Ministerului Afacerilor Străine sublinia: „Maiestatea Sa mi-a manifestat foarte grațios

vechile sale simpatii pentru România, afecțiunea sa particulară pentru Altețta Sa Prințul nostru.“ Ludovic Steege a îndeplinit această funcție până în mai 1870, când a fost înlocuit de P.P. Carp.

In primăvara anului 1874, a fost înființată agenția diplomatică a României la Sankt Petersburg, titular fiind George C. Filipescu. Agentul român a fost primit oficial la 26 aprilie 1874 de către țarul Alexandru al II-lea. Primirea însă va fi ceva mai rece în raport cu aceea a lui

Ludovic Steege, țarul având cuvinte nu tocmai favorabile la adresa principelui Carol și a oamenilor politici și de stat români. Diplomatul român, cu tact și abilitate, a evitat să se angajeze în dispută, nedând vreo replică la insinuările ne-politicoase ale țarului.

După terminarea războiului din 1877-1878, Rusia a dovedit lipsa de recunoștință față de aliatul român la lucrările armistițiului de la Kacanlâk (ianuarie 1878) și ale Păcii de la San Stefano (ianuarie-martie 1878). Reprezentanții români nu au fost nici măcar admisi la lucrări, deși erau perfect îndrituiți să se afle acolo ca parte beligerantă învingătoare. Deși Rusia a recunoscut, prin Tratatul de Pace de la San Stefano, din 19 februarie/3 martie 1878, independența României, fiind prima mare putere care a făcut acest gest într-un act internațional, i-a răpit cele trei județe din sudul Basarabiei (Cahul, Ismail, Bolgrad), restituite Moldovei de Congresul de Pace de la Paris, din 1856.

Un rol important în culisele acestor evenimente l-a jucat generalul Iancu Ghika, ultimul agent diplomatic al României la Istanbul și ulterior primul trimis extraordinar și ministru plenipotențiar în capitala Rusiei.

Iancu Ghika a fost mandatat să desfășoare, la începutul anului 1878, imediat după încetarea ostilităților, lupta diplomatică la Sankt Petersburg pentru apărarea intereselor, drepturilor și demnității României. Cum fusese, încă din aprilie 1877, atașat,

în calitate de general de divizie, pe lângă țarul Alexandru al II-lea, generalul-diplomat avea experiența contactelor și discuțiilor cu rușii. Chiar a doua zi după sosirea sa în capitala imperială, la 14/26 ianuarie 1878, Ghika înștiința Ministerul Afacerilor Străine al României că țarul și cancelarul i-au declarat răspicat că Rusia nu va îngădui prezența României la negocierile de pace, că va reîn-

fi acceptată tranzitarea țării de către armata rusă din și înspre Bulgaria, generalul-diplomat Ghika avea să-i replice cu cuvintele domnitorului Carol I, ce-i fuseseră transmise telegrafic de ministrul de Externe, Mihail Kogălniceanu: „O armată care a luptat la Plevna sub privirile împăratului Alexandru al II-lea poate fi zdrobită, însă nu se va lăsa niciodată a fi dezarmată”.

Congresul de la Berlin (1/13 iunie-1/13 iulie 1878) a dat câștig de cauză Rusiei în chestiunea retrocedării celor trei județe din sudul Basarabiei. Marile Puteri au recunoscut independența României, condiționând-o totuși de aplicarea a două clauze: modificarea articolului 7 din Constituția de la 1866, prin care le erau acordate drepturi politice și civile tuturor supușilor țării, indiferent de confesiune (articolul 44 al Tratatului de la Berlin; erau vizați evreii din România) și cedarea de către România Rusiei a porțiunii „teritoriului Basarabiei [...], care la apus se mărginește cu talvegul Prutului, iar la miazăzi cu talvegul brațului Chilieii și cu gura Stari-Stambulului”. În schimbul celor trei județe din sudul Basarabiei pierdute, Marile Puteri îi „ofereau” României Dobrogea cu Delta Dunării (articolele 45-46 ale tratatului).

În cursul lunilor septembrie-octombrie 1878, Rusia a recunoscut România ca stat independent și suveran, fiind stabilite relații diplomatice la nivel de legatii conduse de trimiși extraordinari și miniștri plenipotențiar.

corpora cele trei județe din sudul Basarabiei. Potrivit instrucțiunilor primite, Iancu Ghika s-a opus cu toată fermitatea acelor presiuni. În cele cinci întrevederi avute cu cancelarul Gorceakov, diplomatul român a demonstrat nedreptatea care era pe cale să fie săvârșită de Rusia față de un aliat fidel. La amenințarea proferată de Gorceakov, în numele suveranului său, în cursul întâlnirii din 20 martie/1 aprilie, cum că guvernul rus va proceda la ocuparea României și dezarmarea armatei ei în cazul când nu va

Astfel, la 30 septembrie/12 octombrie 1878, generalul Iancu Ghika, ultimul agent diplomatic român în capitala Imperiului Otoman, era numit prin decretul domnesc nr. 2.217 trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Sankt Petersburg. La 29 noiembrie/11 decembrie, el își prezenta scrisorile de acreditare țarului Alexandru al II-lea. În telegrama expediată la 1/13 decembrie Centralei Ministerului Afacerilor Străine, generalul Iancu Ghika menționa că, în cadrul respectivei ceremonii, țarul a avut la adresa principelui Carol I și a României „cuvintele cele mai flatante”. Alexandru al II-lea l-a rugat apoi pe ministrul plenipotențiar al României să-i adreseze mulțumiri principelui pentru telegrama trimisă și să îi mărturisească cât de plăcut impresionat a fost de „această dovadă de adeziune” (în original „cette marque d'adhésion”). „Primirea pe care mi-a făcut-o Majestatea Sa – se încheie telegrama – a fost cea mai grațioasă”.

Iancu Ghika a încetat din viață la 22 martie/ 30 aprilie 1881, în urma unei pneumonii contractate la ceremonia înmormântării țarului Alexandru, căzut victimă unui atentat.

În baza reciprocității, ultimul agent diplomatic și consul general al Rusiei la București, baronul Dmitri F. Stuart, era numit de țarul

Nicolae Gulescu

Alexandru al II-lea ministru rezident al Rusiei. La 21 septembrie/3 octombrie, țarul rus îi scria principelui Carol, solicitându-i acreditarea în calitate de ministru rezident a

Cancelarul Aleksandr Gorceakov

baronului Stuart. La răspunsul afirmativ al acestuia, la 15/27 octombrie 1878, la București, proaspătul ministru rezident al Rusiei era primit, în cadrul unei ceremonii oficiale, cu mare pompă și cu mult fast, într-o audiență de prezentare a scrisorilor de acreditare, de către domnitorul Carol I al României. În răspunsul său, suveranul României a ținut să evidențieze excelenta colaborare militară româno-rusă, dând sincre asigurări asupra dorinței României de a înțreține cu Rusia „relații de bună armonie și prietenie cordială”.

Relațiile politico-diplomatice dintre cele două state intrau pe un nou făgus. Rusia devenea prima Mare Putere care recunoștea statul român independent și suveran, stabilind cu el relații diplomatice. În următoarele două luni ale anului 1878, octombrie și noiembrie, alte două state recunoșteau independența României, stabilind relații diplomatice la nivel de legatii: Austro-Ungaria și Imperiul Otoman.

La 2/14 februarie 1879, era promulgată legea suplimentară pentru înființarea primelor nouă legatii ale României în străinătate. Acestea erau: Atena, Berlin, Belgrad, Constantinopol, Londra, Paris, Sankt Petersburg, Roma și Viena. La acea dată, numai în trei dintre ele funcționau legatii ale României: Constantinopol, Sankt Petersburg și Viena. ■

Ecouri

„DIASPORA“ BASARABEANĂ ESTE ÎN ROMÂNIA

Prof. dr. DUMITRU FELICIAN LĂZĂROIU (Paris)

Comparația dintre Țările Baltice și „Moldova“ (Basarabia), făcută în numărul din august al Magazinului istoric de domnul Vladimir Socor, este realistă și sunt, în mare, de acord cu viziunea prezentată. Este adevărat că acest realism nu poate fi înțeles de mulți, din lipsă de informații obiective pertinente.

De exemplu, delăsarea administrării Basarabiei de către guvernele românești din perioada 1918-1940 este notorie, destul de mult trecută sub tăcere și insuficient dezbătută de istorici. Mă întreb însă de ce oameni politici basarabeni cu greutate, care în Sfatul Țării de la Chișinău au votat revenirea Basarabiei la patriamamă, ca Ion Inuleț și alții, n-au reușit să determine diversele guverne de la București să facă mai mult, atât economic, cât și cultural și educativ, pentru basarabeni, în perioada interbelică. Este adevărat că reconstrucția țării în provinciile despărțite de la Austro-Ungharia, mult mai dezvoltate decât Basarabia, era mai ușor de realizat, mai ales în infrastructură, pe care Imperiul Rus a lăsat-o în Basarabia într-o stare jalnică.

Am totuși câteva observații elementare și mă miră trecerea lor sub tăcere în cadrul reușitei comparații dintre Țările Baltice și Republica „Moldova“.

Cred că se minimizează importanța conștiinței naționale la românii basara-

beni de dinainte de 1917/18, mai ales în privința generației care, în Sfatul Țării, a proclamat unirea Republicii sovietice de la Chișinău cu România. Dar chiar și înainte, în secolul al XIX-lea, au existat cărturari români în Basarabia, dintre care unii s-au instalat în Vechiul Regat. Este o listă lungă, cunoscută...

Deși educația intelectualilor români se făcea în universități rusești, mai ales la Sankt Petersburg, iar țarismul

ducea o politică intensă de rusificare a Basarabiei (de altfel, corect prezentată de istorici, inclusiv în paginile revistei *Magazin istoric*), conștiința românească a liderilor basarabeni nu era deloc nesemnificativă, cum s-ar putea înțelege din articolul prezentat.

Problema este că la țară, unde educația publică era minimă sau inexistentă, învățământul și cultul bisericesc erau total rusificate.

Chiar cărțile religioase erau puse pe foc, cu blagoslovirea Bisericii Ruse, prea plecată slugă a țarismului și a politicii sale de rusificare, ca una dintre metodele imperialismului rus ultragresiv. Protestantismul Țărilor Baltice le-a protejat de rusificarea prin Ortodoxie, extrem de importantă pentru oamenii simpli, adică pentru cei mai mulți dintre „mujici“, al căror nivel cultural, de la origine, era mult inferior populațiilor de la Marea Baltică, aflate de secole sub influența occidentală. Populația basarabeană era prioritar țărănească, iar orașele, comerțul și industria aveau mai mult un caracter medieval. Dimpotrivă, Țările Baltice

20 iunie 1935: readucerea osemintelor lui Cantemir din Rusia. Sierul este purtat de membrii guvernului; în față, Gh. Tătărescu (stânga) și I. Inuleț

cunoșteau de mult avântul cultural, social și economic, bazat pe economia de piață.

Ca probă a ceea ce intelectualii basarabeni patrioți continuau să reprezinte în conștiințele basarabene este și faptul că, la reocuparea Basarabiei în 1940 și 1944, aproape toți intelectualii basarabeni au fost arestați și exilați. Tinerii absolvenți români erau repartizați pe întinsul U.R.S.S., iar în locul lor erau aduși specialiști ruși sau de alte naționalități.

La ordinele Moscovei, trădătorii comuniști de la București s-au grăbit, după 1946, să întemnițeze sau să marginalizeze elitele românești, în cadrul procesului de rusificare a României. Cu atât mai mult, majoritatea intelectualilor basarabeni stabiliți în România au fost predați autorităților sovietice ocupante, la cererea expresă a acestora, pentru a fi trimiși în Gulag sau în fața plutoanelor de execuție ale NKVD, tocmai fiindcă ei reprezentau o conștiință românească vie și influentă, care trebuia să fie exterminată cu prioritate.

Este evident că după proclamarea independenței în 1991 a Republicii „Moldova”, denumire ordonată de Stalin încă din 1923, autoritățile române au greșit când au acceptat formal și oficial denumirea de „Moldova” în loc de „Basarabia”. A se compara cu poziția Greciei, care n-a admis confuzia creată prin denumirea Republicii „Macedonia” (FYROM). Din acest punct de vedere, sunt de acord că țara noastră „nu a reușit să ofere nimic (Moldovei) comparativ cu statele scandinave (Țărilor Baltice)” – am citat din interviul publicat. Dar nu se explică de ce lucrurile s-au prezentat astfel. Căci este evident că momentul 1991-1992, când chiar reunirea Basarabiei cu România ar fi fost eventual posibilă, a fost pierdut. Cauza este cunoscută: regimul politic de la București, instalat după dispariția aproape instantanee a comunismului în România, nu dorea să jeneze interesele Kremlinului, ale lui Gorbaciov în mod special. Când s-a produs și evaporarea puterii celui din urmă, orice apropiere între România și Republica

„Moldova” era de pe acum târzie.

Se vorbește, pe drept, despre rolul important jucat de diaspora baltică în reconstruirea Țărilor Baltice ca state independente, apropiate de Europa Occidentală. Și se explică: „Moldova nu a avut diasporă”. Cum se poate afirma așa ceva? Diaspora era în România, iar basarabenii erau români! Ajutorul financiar, cultural, economic etc. a fost redus la proporții infime de conducerea succesivă ale României. Dacă diaspora baltică a fost ajutată să-și îndeplinească rolul său istoric față de țările respective, diaspora basarabească (românească) a fost împiedicată pe toate căile să joace un rol similar în Republica „Moldova”, și nu numai de către ruși!

Am făcut precizările de mai sus cu obiectivitate. Ele nu sunt îndreptate contra condeiului cuiva, ci reprezintă doar o completare, mai ales că apreciez unele puncte de vedere exprimate în articolul la care mă refer. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteti, până la 15 noiembrie 2008, răspunsul la întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**:

– În ce secol a dispărut civilizația tartesică?

Răspunsul corect la **Blitz... concursul** din luna august 2008 este:

Castelul Osborne de pe insula Wight

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de domnul **Popa Gheorghe**, comuna **Prundeni**, județul **Vâlcea**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2009.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, O. P. nr. 1, C.P. 1-702, sect. 1, București

Istории controversate

DECLARATION DES DROITS DE L'HOMME ET DU CITOYEN

Établie par l'Assemblée Nationale le 26 août 1789, et
acceptée par le Roi le 26 août 1789.

PRÉAMBULE

LES représentants du peuple Français, constitués en Assemblée nationale, considérant que l'ignorance, l'oubli ou le mépris des droits de l'homme, sont les seules causes des malheurs publics et de la corruption des gouvernements, ont résolu d'exposer, dans une Déclaration, les droits naturels, inaliénables et sacrés de l'homme, afin que cette Déclaration, constamment présente à tous les membres du corps social, leur rappelle sans cesse leurs droits et leurs devoirs; afin que les actes du pouvoir législatif et ceux du pouvoir exécutif, pouvant être à chaque instant comparés avec le but de toute loi, ne soient plus respectés, sinon qu'ils en réalisent les principes, toutes lois, tous décrets, toutes actions, non conformes, en ce point, à la Déclaration, soient réputés nulles et sans effet.

EN conséquence, l'Assemblée nationale reconnaît et déclare, en présence et sous les auspices de l'Etre suprême, les droits suivants de l'homme et du citoyen.

ARTICLE PREMIER

LES hommes naissent et demeurent libres et égaux en droits. Les distinctions sociales ne peuvent être fondées que sur l'utilité commune.

VII.

Nul homme ne peut être accusé, arrêté ni détenu que dans les cas déterminés par la loi, et selon les formes qu'elle a prescrites. Ceux qui sollicitent, expédient, exécutent ou font exécuter des ordres arbitraires, doivent être punis; mais tout citoyen appelé ou saisi en vertu de la loi, doit obéir à l'instant, il se rend coupable par la résistance.

VIII.

La loi ne doit établir que des peines strictement et évidemment nécessaires, et nul ne peut être puni qu'en vertu d'une loi établie et promulguée antérieurement au délit, et légalement appliquée.

IX.

TOUT homme étant présumé innocent jusqu'à ce qu'il ait été déclaré coupable, s'il est jugé indispensable de l'arrêter, tout rigueur qui ne serait pas nécessaire pour s'assurer de sa personne doit être soigneusement réprimée par la loi.

X.

NUL ne doit être inquiété pour ses opinions, mêmes religieuses, pourvu que leur manifestation ne trouble pas l'ordre public établi par la loi.

XI.

La libre communication des pensées et des opinions...

Documentul francez...

DECLARAȚIA DREPTURILOR OMULUI ȘI CETĂȚEANULUI

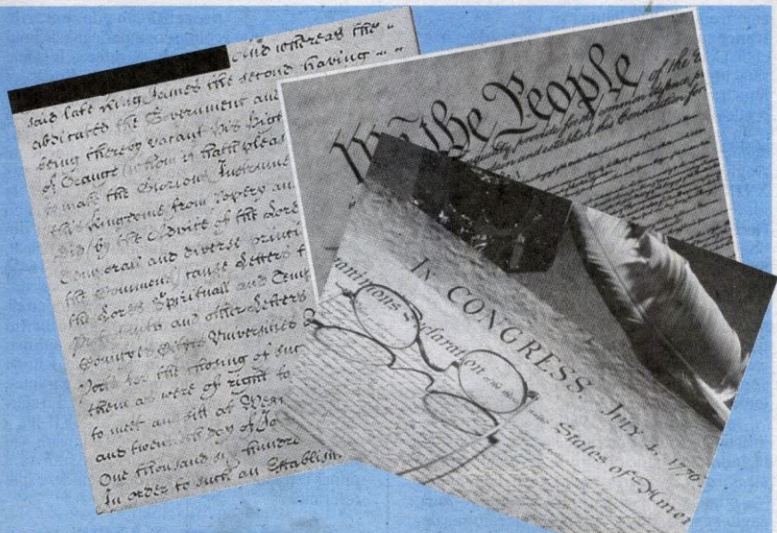
THEO STĂNESCU-STANCIU

Una dintre cele mai cunoscute dispute intelectuale privind sursele ideologice ale Declarației drepturilor omului și cetățeanului i-a avut ca personaje pe doi remarcabili specialiști în drept internațional: juristul german Georg Jellinek (1851-1911) și francezul Émile Boutmy, profesor de științe politice la École Libre des Sciences Politiques (1835-1906); dezbateră a continuat de-a lungul întregului secol al XX-lea.

A fost, într-adevăr, Franța patria ideii de drepturi individuale?! Odată cu sfârșitul veacului al XIX-lea, întrebarea a început să fie pusă din ce în ce mai des, luându-se în calcul, mai ales, experiențele anterioare cunoscute *Bill of Rights* (Legea drepturilor) britanică, din 1688, *Declarația de independență* sau Constituția americană, documente ce aduceau în discuție aceleași principii și idei.

Istoricul și juristul german Georg Jellinek a fost primul care, în 1895, a declanșat

controversa. Opinia sa era fermă: *Declarația drepturilor omului și cetățeanului* nu era o operă originală. Ea doar prelucrase afirmații din declarații anterioare, apărute în statele americane, cu predilecție cea din Virginia, redactată de Th. Jefferson, în iunie 1776, chiar înainte și de impunerea celebrei *Declarații de independență*, sau cea din New Hampshire, din 1784. Și, în fond, spiritul fusese adus și pe tărâm american din... Germania, prin intermediul filosofiei lui Martin Luther!

... și câteva dintre sursele sale de inspirație: Bill of Rights (Legea drepturilor) britanică, din 1688, Constituția americană și Declarația de independență a Statelor Unite

La intersecția a două tradiții

Traducerea lucrării, în limba franceză, în 1902, a stârnit, după cum era și de așteptat, un imens val de nemulțumire. Comentariul lui Émile Boutmy, fondator și primul director al Școlii de științe politice (1871), a fost unul dintre cele mai severe și critice. Textul, apărut în *Annales des sciences politiques* (nr. 17, 1902), apăra, cu fervoare, originalitatea *Declarației drepturilor omului și cetățeanului*, argumentul de bază fiind tradiția filosofică și umanistă a secolului al XVIII-lea, veac ce, după cum afirma autorul, „a reprezentat perioada distrugătoare pentru toate tradițiile învechite, respectiv a fost momentul creator al ideii de drept natural”. Era un adevărat strigăt naționalist, ce nu accepta nici o urmă de îndoială – nu se putea ca un profesor german să încerce să „anexeze” franceză *Declarația a drepturilor omului și cetățeanului*!

Calea engleză și cea americană

Odată cu trecerea timpului, discursul s-a schimbat, acceptându-se unele filiații între

unele dintre cele mai importante documente nu numai ale Epocii Moderne, ci ale istoriei, în general. Pentru Gilbert Chinard, specialist al relațiilor franco-americane, atât moțiunea redactată de La Fayette și prezentată în fața Adunării Naționale la 11 iulie 1789 (având și adnotări aparținând lui Th. Jefferson, în acea vreme ministru plenipotențiar al Statelor Unite la Paris), cât, mai ales, o lucrare anonimă, intitulată *Déclaration des droits de l'homme et du citoyen comparée avec les lois des peuples anciens et modernes, et principalement avec les déclarations des États-Unis d'Amérique* (*Declarația drepturilor omului și cetățeanului comparată cu legile popoarelor mai vechi sau moderne și, în special, cu declarațiile apărute în Statele Unite ale Americii*), descoperită chiar de autor, confirmau prezența și difuzarea, e adevărat, doar în anumite medii politice, a experimentelor americane (descrise, deseori, în presa subvenționată și de ministrul Afacerilor Străine, Charles Gravier, conte de Vergennes, 1717-1787).

La începutul anilor '50 ai secolului al XX-lea, partizanii filialei americane au fost susținuți de cercetările a doi istorici

americanul Robert Palmer și francezul Jacques Godechot. Conform opiniilor lansate în acea vreme, Revoluția franceză a fost o verigă, e adevărat importantă, într-un lanț revoluționar, ce a debutat cu evenimentele din Anglia sfârșitului de secol al XVII-lea (1688), s-a prelungit grație celor de peste Ocean și a luat turnura finală odată cu momentul 1789. Din nou, ipoteza astfel lansată a fost primită cu nemulțumire, de astă dată nu numai de istoricii naționaliști, dar și de cei marxști, care considerau că este incompatibilă cu principiul luptei de clasă.

Începând cu anii 1980, influența textelor americane nu a mai fost pusă la îndoială. Istoricii ajung la concluzia că *Declarația drepturilor omului și cetățeanului* s-a aflat la intersecția a două tradiții – una, anglo-saxonă, difuzată și peste Ocean; cea de-a doua, pur franceză, produs al Secolului Luminilor. Verdictul a fost clar: se putea vorbi de influență sau inspirație, dar, nici un moment, de imitație, deoarece documentul răspundea unor obiective specifice.

Într-adevăr, în Anglia secolului al XVII-lea, în plină epocă de conflicte ce opuneau monarhia Parlamentului, s-au afirmat primele idei privitoare la drepturile individuale. Cel mai vechi document de acest gen a fost *Petiția dreptului*, impusă de Parlament lui Carol I (1625-1649), în 1628. Printre reglementările cele mai interesante s-au aflat cele referitoare la interzicerea arestărilor arbitrară sau protejarea individului în fața judecătorului. Principiile au fost reluate în cunoscuta lege *Habeas corpus*, din 1679 (*Magazin istoric*, nr. 3/1973) și, zece ani mai târziu, de revoluția britanică, care le-a proclamat din nou. Însă nimic nu vorbea despre libertatea de conștiință sau de exprimare.

În tot acel timp, peste Ocean, protejarea drepturilor individului a început să fie din ce în ce mai

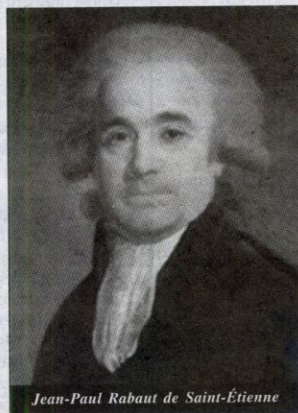
Émile Boutmy

fost asigurat și în New Jersey, Delaware sau Pennsylvania. Singură, societatea sudistă a rămas refractară la orice gen de deschidere spre toleranță.

Momentul 1789

Specialiștii contemporani sunt de acord cu faptul că, în Franța de dinaintea Revoluției din 1789, nu a existat nici un gen de tradiție comparabilă cu experimentele englez sau american. Doar în perioadele tulburi au apărut asemenea revendicări. Prin pana unui Montesquieu care a promovat ideea separării puterilor în stat, sau a unui Voltaire (cu predilecție, în *Tratatul asupra toleranței*, 1763) debutase lupta pentru libertatea de conștiință. Dar progresul a fost extrem de lent, în ciuda eforturilor depuse de alți filosofi, precum Rousseau (în *Contractul social*) sau Diderot (*Enciclopedia*).

Începutul verii anului 1789 a devenit momentul decisiv în elaborarea efectivă a unei *Declarații a drepturilor omului și cetățeanului*. Primul proiect (11 iulie), prezentat în acel sens, a fost moțiunea marchizului de La Fayette (1757-1834), considerat, de altfel, ca fiind și cel mai scurt și percutant.

Jean-Paul Rabaut de Saint-Étienne

De-a lungul numeroaselor dezbateri din cadrul Adunării Naționale, alte proiecte au stârnit controverse – două concepute de abatele de Sieyès (1748-1836) sau câte unul, prezentat de deputații Jacques Thourret (1746-1794), Jean-Joseph Mounier (1758-1806), Pierre-Victor Malouët (1704-1814) sau Jean-Paul Rabaut de Saint-Étienne (1743-1793). Au fost atât de multe, încât s-a înființat și un birou special pentru redactarea documentului final, bază pentru discuțiile din plen. Nu a fost uitat nici exemplul american (încă o dovadă a faptului că se poate afirma existența unei apropieri între cele două documente emblematice pentru modernitate), arhiepiscopul de Bordeaux, Jérôme Champion de Cicé (1735-1810) declarând, în fața colegilor din cadrul Adunării Naționale, la 20 iulie 1789: „Această nobilă idee, ivită într-o altă emisferă, s-a întrupat, ajungând până la noi. Am legat-o de evenimentele care au adus Americii septentrionale libertatea și ea ne-a arătat pe care principii să ne sprijinim pentru a ne păstra libertatea; și a fost tocmai Lumea Nouă, cea din care, altădată, aduceam doar fierul, cea care ne-a învățat astăzi cum să ne ferim de relele care ne înconjoară.”

Atât prin prezentare, cât și prin conținut, *Declarația* oferă numeroase similitudini cu documentele engleze sau americane, în principal în ceea ce privește scurtimea, împărțirea pe articole, ce urmează linia translației de la general la particular. Însă caracterul abstract și derularea conform firului logicii i-au conferit un caracter atemporal, care nu s-a făcut resimțit și în cazul Declarațiilor americane.

George Washington
și marchizul de La Fayette

Georg Jellinek

Calea spre abolirea sclaviei

Tot la capitolul diferențe importante se înscrie și opinia despre conceptul de libertate de conștiință. Dacă legislatorii din Virginia optaseră pentru recunoașterea unei libertăți de conștiință într-o manieră absolută „toți oamenii au dreptul de a-și exercita în mod liber religia, în conformitate cu ceea ce le dictează conștiința”, majoritatea membrilor Adunării Naționale s-a arătat ostilă la o libertate totală de conștiință, principiu ce ar fi echivalat cu recunoașterea libertății culte-

lor protestante sau a israelitismului. Abilitatea aceluiași Rabaut de Saint-Étienne a fost pusă la grea încercare în efortul de a-și convinge colegii să lărgescă cât de cât câmpul libertăților de conștiință. „Imitați-i pe generoșii americani, care și-au pus în fruntea Codului lor civil sacra libertate individuală a religiilor; pe locuitorii din Pennsylvania, care au declarat că toți adoră un singur Dumnezeu, indiferent de modalitatea adorării [...]; pe înțelepții și prietenoșii cetățeni din Philadelphia, care și-au văzut toate culele stabilite la ei, 20 de temple diferite, și care au înțeles

această libertate, grație tocmai celei pe care au cucerit-o.” Părerea sa nu a fost însă ascultată. Varianta înaintată, conform căreia „orice om este liber să aibă orice gen de părer; fiecare cetățean are dreptul să creadă, în mod liber, în religia sa și nimeni nu poate fi urmărit pentru credințele proprii” a fost refuzată, plenul adoptând o poziție oarecum de mijloc: „Nimeni nu poate fi urmărit pentru părerile sale, chiar și religioase, dar aceste păreri nu trebuie să lezeze ordinea publică, stabilită prin lege.”

(Continuare în p. 37)

UN PRINȚ ÎNTEMNITĂ LA MĂNĂSTIRE

ION GIURCĂ

În 1918, Carol avea 25 de ani. Era prinț moștenitor al tronului și colonel al armatei române, comandând Regimentul 8 Vânători de Munte. De parcă n-ar fi fost suficientă povara Păcii de la București, încheiată în condiții dramatice la 24 aprilie/7 mai (Magazin istoric, nr. 5/2008), prințul a mai provocat o grijă țării. Îndrăgostit lulea de Ioana Valentina Lambrino, Carol a părăsit comanda regimentului, a plecat clandestin la Odessa și, în condiții de legalitate discutabilă, a oficializat legătura cu cea pe care o alinta cu apelativele de Zizi, Baby sau Zuky. Două infracțiuni grave: dezertare și încălcare a statutului Casei Regale, care reglementa cu strictețe condițiile în care se putea căsători moștenitorul tronului (Magazin istoric, nr. 6,7/1972). De altfel, Carol amenințase că, în cazul în care nu i se va permite întoarcerea în țară, va renunța la calitatea de moștenitor.

Evenimentul a stârnit consternare în sânul familiei regale și în cercurile politice. Un comunicat oficial anunța că „în urma călcării regulamentelor militare de către A.S.R. Principele Carol, moștenitorul tronului, M.S. Regele, ca șef suprem al armatei, i-a dat o pedeapsă de 75 zile închisoare“. În privința căsătoriei, același comunicat preciza că, după verificarea validității ei, „se vor lua măsurile corespunzătoare cu interesul țării și al dinastiei“.

Verificarea a dus în final la desfacerea căsătoriei contractate de Carol cu Ioana (Zizi) Lambrino (sentința Tribunalului Ilfov din 8/21 ianuarie 1919). Mai târziu însă, în urma a două procese, instanțe din Portugalia și Franța i-au recunoscut lui Carol Mircea, născut din legătura lui Carol al II-lea cu Ioana Valentina Lambrino, calitatea de fiu legitim. După mai multe ezitări, la 15 ianuarie 2003 același verdict avea să fie dat și de Curtea de Apel București.

● Părerea celor trei generali: doar regele poate decide ● A greșit, dar să nu i se ia dreptul de a moșteni Coroana ● 48 de zile de arest într-un „încântător colțisor” ● Noaptea, santinela în fața ușii ● Fire sensibilă, plânge la cel mai mic reproș ● Fotografia domnișoarei Lambrino, mereu pe masa de lucru ● De ziua lui, se ceartă cu regina Maria ● Planuri de campanie, ca să mai treacă timpul ● În definitiv, Alțeta Sa Regală este sănătoasă și bine dispusă

Întorcându-ne în 1918, precizăm că oricare alt militar, comițând o faptă similară, ar fi fost deferit Tribunalului Militar. Prințul Carol a beneficiat însă de un alt tratament. Documente, mai puțin cunoscute publicului larg, aflate în Fondul Casa Regală de la Arhivele Naționale, ne ajută să înțelegem cum s-a ajuns la această soluție.

Decizia regelui Ferdinand a fost luată după o consultare prealabilă cu generalii Constantin Hârjeu (ministru de Război), Arthur Văitoianu și Eremia Grigorescu (inspectorii generali ai armatei), care și-au exprimat punctul de vedere într-un raport întocmit la 9/22 septembrie 1918. Documentul redactat de cei trei generali l-a influențat hotărâtor pe rege nu doar în sensul de a nu lua o măsură pripită în chestiunea succesiunii la tron, ci și în interpretarea infracțiunii comise de colonelul dezertor. Iată conținutul actului: „Noi, subsemnații, întruniți în consiliu împreună cu domnul ministru de Război, generalul de divizie Hârjeu, sub președinția Majestății Sale Regale, pentru a ne da părerea asupra cazului Alțetei Sale Regale Principele Carol, de a fi părăsit garnizoana Târgu Neamț, sediul comandamentului Regimentului [8 – n.n.] de Vânători de Munte și, fără autorizarea Majestății Sale Regelui, a fi trecut granița,

Regele Ferdinand,
un tată îngrijorat...

mergând la Odessa, precum și de a fi contractat acolo o căsătorie. Părerea noastră este că nu aparține [revine – n.n.] decât Majestății Sale Regelui a decide asupra imputărilor ce se pot face pentru încălcări de regulamente militare de către un membru al Familiei Regale, întrucât aceștia nu pot fi supuși prescripțiilor regulamentare și legilor militare ordinare.

Ascultând însă deciziunea Majestății Sale Regelui de a pedepsi pe Alțeta Sa Regală cu pedeapsă disciplinară, am opinat, pentru întărirea și mai mult a disciplinei, ca pedeapsa ordonată să fie comunicată prin Ministerul de Război «Din Înalț Ordin» comandanților superiori până la gradul de comandant de brigadă inclusiv.

Majestatea Sa Regală dorind a mai cunoaște părerea subsemnaților, dacă faptele imputate Alțetei Sale Regale

ar putea atrage după ele lipsirea de dreptul de Principe Moștenitor, subsemnații suntem de părere că faptul căsătoriei în condițiile de contractare cunoscute lor, și anume: fără autorizarea Augustului Părinte, fără publicarea strigărilor, fără căsătoria la Ofițerul Stării Civile (consulul român din Odessa), cu dolus [viclenie, înșelătorie – n.n.] și cu semnarea actului de căsătorie la biserica rusească ca «Principe de România» constituie elemente suficiente pentru a considera că nul actul de căsătorie.

Subsemnații, pe baza celor ce preced, rugăm prea respectuos pe Majestatea Sa Regele să binevoiască a păstra dreptul de moștenire la Coroană pentru Alțeta Sa Regală Principele Carol, care este strâns legat sufletește cu întreaga armată, în urma probelor de curaj și devotament pentru Țară, dovedite pe câmpul de luptă.”

Pedeapsa hotărâtă de rege urma a fi executată la mănăstirea Horaia (comuna Negrești, județul Neamț), începând cu 11/24 septembrie 1918. Decretarea remobilizării armatei române, la 28 octombrie/10 noiembrie 1918, a fost considerată un prilej potrivit pentru reabilitarea Principelui Carol prin readucerea lui la comanda Regimentului 8 Vânători de Munte. Și, astfel, după 48 de zile arestul a fost sistat.

Mănăstirea Horaița era „un încântător colțor, în fundul uneia din acele încântătoare văi de munte [...], loc surăzător și înverzit, înconjurat de brazi și fagi“, cum consemnează Principele Carol în însemnările sale zilnice. Din lectura acestora aflăm că pe toată perioada sederii acolo, Principele a fost supravegheat de doi generali; pentru o perioadă mai scurtă, Teodor Râmnicăneanu (1860-1932), aghiotant regal, comandant al Corpului grănicerilor (1913-1918), șef al Casei Militare Regale, atașat pe lângă Principele Moștenitor Carol din vara 1917. A preluat această misiune generalul Gheorghe Mărdărescu (1866-1938), fost șef de stat major al Armatei 2 în 1917, inspector al Infanteriei în 1918, comandant al Comandamentului trupelor în Transilvania și Ungaria (1919-1920) și ministru de Război (1922-1926). În timpul misiunii lor, ambii generali au înaintat rapoarte detaliate Regelui Ferdinand I despre starea de spirit și preocupările Principelui Carol. Vom reproduce doar câteva pasaje, suficiente însă pentru a constata că „arestul“ a fost o vacanță, umbrită doar de interdicția ca Principele să părăsească mănăstirea.

Iată, de pildă, ce raporta generalul Râmnicăneanu la 16/29 septembrie 1918:

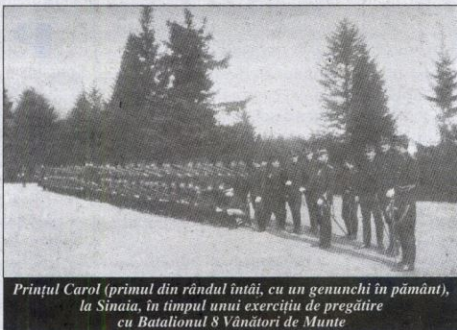
„Sire,

Respectuos raportez M. Voastre următoarele: A.S. Regală Principele Moștenitor și-a luat reședința

... și generalul Eremia Grigorescu, unul dintre sfătuitoarii la care a apelat

aici, la Horaița, în o locuință care, dacă nu are tot confortul dorit, cel puțin este destul de curată și sper că nu îi lipsește nimic din cele necesare. Am cerut la Piatra, de unde ni s-a dat, o gardă de 30 de oameni din Regimentul 26, cu un ofițer. Aceștia fac ziua și noaptea garda în exteriorul mănăstirii, pe la intrările principale, iar corpul de gardă este înapoia mănăstirii, așa că A.S. Regală nu are impresia că e păzit. Noaptea însă un post este așezat în curtea mănăstirii, în dreptul intrării locuinței A.S. Regale, [dar] care pleacă imediat ce se face ziua.

Prințul Carol (primul din rândul întâi, cu un genunchi în pământ), la Sinaia, în timpul unui exercițiu de pregătire cu Batalionul 8 Vânători de Munte

Consemnul dat este ca oricine vine să fie adus la mine sau să fiu chemat și orice corespondență să-mi fie dată înainte de a fi remisă la destinație.

Singurele persoane care au venit în cursul acestei săptămâni au fost M.S. Regina cu Alt. LL. Principele și, ieri, generalul Mărdărescu cu dr. Mamulea, care, după cum a trebuit să raporteze Majestății Voastre, a găsit pe A.S. Regală foarte sănătos, însă puțin slab și cam tușind, din cauza unui guturai ce a avut.

Din conversațiunile ce am avut cu A.S. Regală mi-am făcut convingerea că s-a liniștit mult și că acum își dă foarte bine seama de ceea ce a făcut, împins poate de un sentiment cavaleresc [...]

A.S. Regală așteaptă pe M. Voastră aici. Vă rog, Sire, veniți, însă veniți ca părinte, nu ca Rege. A.S. Regală are acum mai multă nevoie de consolare părintească decât de mustrări regale... deoarece este foarte sensibil, cel mai mic lucru, cea mai ușoară vorbă îl face să plângă.“

Generalul Gheorghe Mărdărescu s-a aflat o perioadă mai lungă la mănăstirea

Horaița, înaintând suveranului două rapoarte, la 7/20 octombrie și 27 octombrie/9 noiembrie 1918. Ele au forma unor jurnale zilnice. Iată câteva pasaje din primul:

„Potrivit înaltului ordin de serviciu din 24 septembrie a.c. [stil vechi – n.n.]

am onoarea a supune cunoștinței Majestății Voastre următoarele:

[...] Fotografia domnișoarei Lambrino care se găsește pe masa de lucru, continuu sub ochii A.S.R. probabil a provocat dese dureri în momentele de completă singurătate ale A.S.R. și această amărăciune și-a găsit descărcarea în lacrimi [...]

Miercuri 3 octombrie. De dimineată A.S.R. a mers la

biserică, fiind ziua Sa de naștere, și și-a făcut rugăciunea un bun sfert de oră. La ora 12.30 sosește la Horaița M.S. Regina cu AA.LL.RR. Princesele. Înainte de dejun, a avut loc o explicațiune între M.S. Regina și A.S.R.; rezultatul a fost puțin satisfăcător, căci pe timpul mesei M.S. Regina și AA.LL.RR. Princesele au plâns de supărare în repetate rânduri..."

Din același raport al generalului Mărdărescu, aflăm că, reprimându-și durerea, între două reprize de plâns, Prințipele avea viziuni de strateg. „A.S.R. mi-a vorbit de proiectul Său, care ar consta în: participarea noastră pe frontul balcanic cu un detașament, spre a ne afirma încă o dată legăturile noastre cu Întelegera [...] Cum vom forma detașamentul chemat să opereze? A.S.R. vede două

BOTEZUL PRINCEPULUI CAROL

MIHAELA CRISTINA VERZEA,
Muzeul Național de Istorie a României

Întreaga clasă politică românească a văzut în nașterea principelui Carol, la 3/15 octombrie 1893, un eveniment pentru România. Dimitrie A. Sturdza, viitor prim-ministru (1895), îi scria regelui Carol I la 20 septembrie/1 octombrie 1893: „evenimentul îmbucurător ce se așteaptă în familia regală trebuie legat de ideea predominanței pentru toți a stabilității statului și a duratei națiunii“.

Mesajul regelui Carol I din Monitorul Oficial la 3 octombrie 1893 marca și el semnificația politică a momentului (textul a fost adaptat la ortografia actuală): „Astăzi, prin binecuvântarea Înaltei Providențe, principesa Moștenitoare, iubită Mea Ne-poată [Maria], a

dat naștere unui fiu care a primit numele de Carol. Prin acest fericit eveniment, dinastia Mea capătă o nouă întărire și Țara încoronarea unei dorințe de atâtea ori rostită în timp de o jumătate de secol. Un prinț născut pe pământul României, crescut în mijlocul Națiunii, peste care

într-o zi este chemat să domnească, va fi legătura cea mai puternică între Dinastia Mea și această scumpă Țară, căreia de 27 de ani i-am consacrat silințele și cugetările Mele. Nu Mă îndoiesc că bucuria Familiei Mele va fi sărbătoarea întregii Națiuni. Pe Prințul nou născut îl încredințez cu mândrie dragostei și devotamentului poporului meu iubit.“

soluțiuni: a) din voluntari și b) din corpuri constituite, care au făcut bună dovadă în cursul campaniei..."

In caz că guvernul se va lăpune, „A.S.R. a prevăzut posibilitatea unui guvern de tranziție, care nu se va opune“.

Generalul Mărdărescu a avut numeroase obiecții. Nu le-a exprimat, dar l-a întrebat care era scopul unui astfel de

plan: „a) Ca A.S.R. după cele întâmpinate să dea dovadă Țării de curajul Său, ceea ce ar dispune pe toți favorabil pentru A.S.R.? Dar curajul A.S.R. nimeni nu l-a pus la îndoială; toți cunosc activitatea A.S.R. pe timpul campaniei. b) Prin aceasta să se reabiliteze A.S.R. în fața opiniei publice? Nimeni nu se gândește la reabilitare: Țara cere reculegere A.S.R. și nimic mai mult. c) Ca A.S.R. să se

despartă astfel de domnișoara Lambrino și s-o poată uita? Pentru această consider mult mai eficace un voiaj depărtat și îndelungat, într-o bună companie și în complet incognito. Unde? În Elveția, Franța, Suedia, Norvegia, America etc., acolo unde A.S.R. nu are apropiate legături de familie și, prin urmare, unde nu i s-ar crea o situație dificilă.“

În patrimoniul Muzeului Național de Istorie a României se află cristelnița în care, la data de 5/17 octombrie 1893, a fost botezat principele Carol, în religia majoritară a țării, religia ortodoxă.

Cristelnița nu impresionează prin tehnica de execuție sau prin calitatea materialului, ea posedând în primul rând o valoare istorică aparte. Are forma unui pocal mare, adânc, cu picior înalt, fiind realizată din metal comun. Pe suprafața cupei se distinge, într-un medalion, scena botezului. Aceasta reproduce chipul lui Iisus, care ține în mână un copil deasupra unei cristelnițe. În interiorul medalionului, deasupra scenei propriu-zise a botezului, se află inscripția: „Botezat în Iisus Xristos“, cu litere incizate, iar dedesubt apare numele principelui „Carol“. Medalionul este dispus în partea de mijloc a cupei, continuându-se cu o bandă circulară cu motive florale incizate. Lateral, cupa prezintă două mânere. Piciorul cristelniței poartă trei inscripții importante din perspectivă istorică. Un prim registru conține cinci rânduri, încadrate de motive vegetale gravate, cu următorul text: „Prințul Carol născut la 3 octombrie/A fost botezat la 17 octombrie același an de Î.P.S.S. Ghenadie Mitropolitul Ungro-Vlahiei Exarch al plaiurilor/Primat al României și președinte al Sfântului Sinod/Nașa fiind A.S. imperială Maria ducesa de Coburg-Gotha.“ Al doilea registru cuprinde doar trei rânduri: „Acest

Cristelnița în care a fost botezat Carol al II-lea

baptiseriu s-a dăruit la botez/ de către Î.P.S.S. mitropolitul Primat Ghenadie/Familiei regale.“ La baza acestor inscripții sunt incizate trei benzi, prima și ultima simple, iar cea de-a doua prezentând motive florale, deosebite de cele existente pe suprafața cupei. Numele participanților (o parte dintre aceștia) la botez sunt, de asemenea, menționate, fiind incizate sub cea de-a treia bandă: „M.M.L.L. Regele și Regina, A.A.L.L.R.R. principele și principesa de Hohenzollern și marea ducesă Xenia de Rusia.“

Dar cum s-au petrecut evenimentele? Memoriile reginei Maria constituie o importantă sursă de informare. Iată ce povestește mama principelui Carol: „La 3/15 octombrie, la ora unu noaptea, se născu primul meu copil, moștenitorul așteptat cu atâta nerăbdare, și fu botezat Carol, după numele unchiului său. Mare fu bucuria în toată țara [...] Mă simțeam mică de tot, zguduită, fără vlagă, și abia mă țineam să nu plâng. Ce însemna îngrozitoarea luptă din care ieșisem? A fost însă o clipă de neînchipuită fericire când mi s-a pus în brațe bocceluța vie, înfășurată în flanelă. Era într-adevăr copilul meu? Și lângă mine era mama aplecată asupra mea, iar privirea dragului chip rotund îmi aducea aminte de acea seară, acasă. Înainte de a porni pe drumul vieții..., dar Nando [Ferdinand], cât era de palid! Dar Unchiul [Carol], care veni mai târziu, îmi spuse că eram acum un soldat care a trecut prin foc!“

Aproape zilnic, Principele este vizitat de membri ai familiei și de persoane apropiate, între care generalul Ballif, doamna Mavrodin, domni Murgoci și Mugur, căpitanul în rezervă Pașca. Miercuri, 24 octombrie/6 noiembrie, „A.S. Regală a făcut o vânătoare în munții din jurul mănăstirii, întovărășit fiind de subsemnatul. Plecarea la ora 7, iar înapoierea la ora 17”. Sâmbătă 27 octombrie/9

Zizi Lambrino,
împreună cu fiul Mircea

„Botezul lui Carol continuă regina se serbă cu mare ceremonie... Îmi amintesc că mama și-a pus cu acest prilej minunatele ei mărgăritare. De obicei, botezul, la ortodocși, se oficiază curând după nașterea copilului, copilul trebuind scufundat cu totul în apă, imersiunea se face mai ușor când e mitit de tot. După datina străveche, mamele nu sunt niciodată de față la botezul copiilor, dar dacă sunt destul de bine, primesc felicitări după ce se sfârșește slujba. Așa se întâmplă cu mine. Gătită într-o rochie de casă, toată din dantele mătăsoase, pe care mi-o dăruise mama pentru împrejurarea aceasta, eram așezată pe un divan în camera mea. Infirmiera și cele două Louise se învârtau în jurul meu, ca să mă facă cât puteau de frumoasă. Când se sfârși slujba, mi se aduse micul creștin și mi-l așezară în brațe; astfel mă găsiră viitorii mei supti, când veniră să-mi aducă felicitările lor și să-mi mulțumească pentru darul ce-l făcusem țării... Veniră

mulți: miniștri bătrâni și generali, soțiile impunătoare ale demnitarilor de seamă, demnitarii curții și chiar servitorii. Mă simțeam mândră, dar tremuram puțin cu neprețuitul meu prunc străns în brațe, parcă mi s-ar fi dat deodată o păpușă vie cu care să mă joc, căci ziua aceea nu era numai botezul lui Carol, ci și a optsprezecea aniversare a mea.”

Un participant la botezul principelui Carol povestea în numărul festiv al *Revistei Ilustrate*, din 8 iunie 1930, dată la care Carol devenea regele României: „La

În costum de vânător de munte

noiembrie, în ajunul remobilizării armatei române, raportul generalului Mărdărescu consemnează: „În definitiv, A.S. Regală este sănătoasă, bine dispusă, lucrează mult și urmărește cu viu interes mersul evenimentelor interne și externe.”

Odată cu această ultimă filă din raportul generalului Mărdărescu a luat sfârșit și arestul Prințului. ■

orele 3 precis își făcu apariția în sală d-na Greceanu, care purta pe brațe pe micul Principe Regal, înfățișându-l tuturor persoanelor asistente, înfășurat într-o foarte frumoasă maramă mare românească, cu broderii de mătase, fluturi și fir de aur. D-na Greceanu era însoțită de colonelul Robescu în dreapta, iar în stânga de d-l loc.-col. Coandă actualul general, fost prim-ministru, care țineau câte un colț de maramă, apoi urmau aghiotanții regali și princieri. Veneau apoi: Regele Carol I, însoțit de ducesa de Coburg, în dreapta, iar în stânga Regele Ferdinand I Loialul, pe atunci principe moștenitor al tronului. După membrii familiei regale urmau demnitarii statului, mergând spre artistică sală a maurilor, unde s-a oficiat botezul. Mitropolitul Ghenadie i-a întâmpinat în pragul frumoasei săli unde se afla cazanul sfânt și le-a citit „Iepădările”...

Până la sfârșitul slujbei, când Mitropolitul a început citirea nașilor, regele Carol a ținut în brațe pe micul prunc regal cu o mare dragoste. Nașii M.S. regelui Carol II sunt: regele Carol I cel Mare și regina poetă Elisabeta, ducele și ducesa de Saxa-Coburg, principesa mamă de Hohenzollern, marea ducesă Xenia a Rusiei, principele Leopold și principesa de Hohenzollern. După oficierea botezului, pruncul regal a fost încredințat din nou d-nei Greceanu, care împreună cu toți oaspeții au pornit în aceeași ordine către apartamentul de sus al M.S. Reginei Maria a României, pe atunci principesă a României, în vârstă de 18 ani mama fericită. ■

CAPODOPERE ALE ISTORIOGRAFIEI MILITARE ROMÂNEȘTI

Comandor dr. MARIAN MOȘNEAGU

Preocupările pentru teaurizarea patrimoniului arhivistic și dezvoltarea istoriografiei militare naționale datează din perioada imediat următoare Unirii Principatelor Române, respectiv a unificării armatelor Munteniei și Moldovei și înființarea, la 12/24 noiembrie 1859, prin Înaltul Ordin de Zi nr. 83 al domnitorului Alexandru Ioan Cuza, a Statului Major General.

Astfel, prin „Regulamentul serviciului de stat major”, aprobat de domnitorul Carol I la 3 februarie 1870, a fost creat Depozitul de Război. În cadrul acestuia, Secția a II-a, intitulată „Lucrări istorice și statistică militară”, avea îndatorirea să cerceteze viața și trecutul armatei române și să elaboreze „lucrări istorice și de statistică militară”. Conform acestui Regulament, specialiștii secției trebuia să dis-

pună „clasarea și conservarea arhivelor privitoare la operații de război, redactarea oricărei operații militare, istoricul regimentelor de la crearea lor și, în general, toate lucrările istorice, adunarea tuturor documentelor privitoare la statistica militară a României și a puterilor străine, conservarea bibliotecii și arhivelor depozitului, examinarea lucrărilor și uvrărilor militare publicate în România și în străinătate”.

Prin Ordinul de Zi nr. 151, la 14 mai 1919 în cadrul Secției a III-a a Marelui Stat Major s-a constituit Biroul Istoric. La 1 aprilie 1920, a fost înființată Secția a VI-a Istoric, trasformată în 1928, după modelul francez, în Serviciul Istoric, care avea misiunea să strângă documentele militare și să creeze operele necesare studierii trecutului nostru militar.

In 1902, cu prilejul sărbătoririi a 25 de ani de la proclamarea independenței de stat a României, a fost editat *Istoricul Armatei Române. Administrația, comandamentele, corpurile și serviciile*. Impresionant prin dimensiune – 50x47 cm –, volumul este legat în piele maro, având imprimată în relief coroana regală, așezată deasupra monogramei Suveranului. Cele două semne sunt flancate de drapelul național și de drapelele de luptă ale unităților, precum și de armamentul utilizat pe câmpul de luptă. Pe foaia de titlu sunt reprezentate coroana și monograma Suveranului. Pe pagina următoare este înscris textul omagial: „ARMATA ROMÂNĂ. MAJESTĂȚII SALE REGELUI CAROL I. Aniversarea a douăzeci și cinci de ani de la proclamarea Independenței României. 10 mai 1877-10 mai 1902.”

Premieră în istoriografia militară românească, lucrarea are 182 de pagini format A3 și caracterul enciclopedic al unei inedite întreprinderi editoriale. Aceasta a fost concepută ca un istoric al comandamentelor, marilor unități și unităților armatei moderne, precizându-se pentru fiecare baza legală de înființare și transformările suferite, locul de dislocare, comandanții (șefii), denumirile onorifice, patronii spirituali, precum și elemente semnificative care definesc activitatea desfășurată de-a lungul anilor. Astfel, sunt inserate informații privind ministrii de Război din perioada 1866-1902, istoricul Marelui Stat Major, Institutului Geografic al Armatei,

Consiliului Permanent de Revizie, consiliilor de război ale Corpurilor I, II, III și IV de Armată, Diviziei Active din Dobrogea, Spitalelor Militare, Școlii Superioare de Război, Școlilor Militare, precum și a tuturor structurilor Armatei Române.

O altă piesă de „mare calibru” a istoriografiei militare naționale o reprezintă *Albumul Armatei Române*, apărut la 10 mai 1902, la Editura Librăriei Sococu & Co București (136 pagini+XXXVII planșe text). Cele 248 de fotografii alb-negru sunt executate de Al. Antoniu și lt. Eliad. Pe copertă este înscrisă dedicația: „ARMATA ROMÂNĂ MARELUI EI CĂPITAN”. În mijloc este imprimat în relief portretul regelui Carol I, înconjurat de o cunună de frunze de stejar și de lauri, iar pe panglica tricoloră sunt înșeriși anii de referință, 1877-1902. Deasupra este postată acvila regală, ținând în cioc o cunună de lauri, iar în gheare o spadă. Pe chenarul copertei I, în colțuri, sunt reprezentate ordinele și medaliile care au răsplătit vitejia ostașilor români pe câmpul de luptă, alături de localitățile cu rezonanță pentru Războiul de Independență: Plevna, Corabia, Grivița, Nicopole, Opanez, Rahova, Smârdan și Vidin.

Pe foaia de titlu, albumul are inserată următoarea dedicație: „Armata Română, pătrunsă de simțăminte de credință statornică și de adânc devotament, depune cu recunoștință tributul ei de admirație la picioarele Majestății Sale Regelui Carol I, șeful ei suprem, care a călăuzit primii ei pași pe calea gloriei în botezul de sânge de pe câmpiile Bulgariei în anul 1877”. Albumul se deschide cu fotografiile

Majestății Sale regelui Carol I pe câmpul de luptă, Altețelor Lor Regale Principii Ferdinand, Maria și Carol, precum și a ministrului de Război, D.A. Sturdza.

Volumul se încheie cu istoricul principalelor structuri ale Armatei Române în limbile

Defilează cavaleria

română, franceză și germană. În descrierea fiecăruia sunt evidențiate denumirea onorifică, patronii spirituali, precum și galeria comandanților avuți de la înființare. Acolo unde a fost cazul, este detaliată participarea la operațiunile militare desfășurate în timpul Războiului de Independență.

Albumul *Uniformele Armatei Române 1830-1930* a fost editat, în excepționale condiții grafice, în anul 1930, de Muzeul Militar Național, aflat sub coordonarea unui consiliu de conducere alcătuit din generalul Radu R. Rosetti, președinte, și I. Andrieșescu, directorul Muzeului de Antichități, generalul Laurențiu Bărzotescu din Marele Stat Major, generalul Grigore Constandache, șeful Serviciului Istoric, V. Drăghiceanu, secretar/director al Comisiei Monumentelor Istorice, Constantin Moisil, director general al Arhivelor Statului, părintele N. Popescu, membru al Academiei Române, și generalul Gabriel Sion din Ministerul Armatei, ca membri.

In Cuvânt înainte, autorii menționează: „Centenarul acesta nu trebuie lăsat uitării și de aceea înfățișăm, în foile care urmează, o latură a istoriei armatei române în cursul acestei sute de ani, și anume aceea a înfățișării exterioare a ostașilor săi. Dacă această înfățișare exterioară s-a schimbat de mai multe ori, după influențele rusești, franceze, germane și iar franceze, sub care s-a dezvoltat armata potrivit nevoilor vremurilor mai noi, inima care a bătut sub toate soiriile de mândriri, tunici și bluze nu s-a schimbat, căci a fost mereu românească.” Pentru ilustrarea evoluției uniformelor Armatei Române de-a lungul timpului, Muzeul Militar Național a beneficiat de asistența tehnică a desenatorului A. Potocki, albumul cu 65

de planșe A3 color fiind tipărit în 1929 de Atelierele Marvan, din București.

Ca iconografie au fost selectate litografii, schițe și fotografii din Albumul oștirii, Lith. lui Bilz și Daniels, București, 1852, *Broșurile cu descrierea uniformelor...*, întocmite de Comisia de Uniformitate sub președinția adjutantului M.S. Dr. Davila și tipărite în București de Imprimeria Adolf Ulrich, în 1859 și 1860, *Albumul Armatei Române*, Stabilimentul Lith. M.B. Baer, București, 1873, *Descrierea Uniformelor Armatei. Ediție oficială*, Imprimeria Statului, București, 1895, *Armata Română*, originalele lucrute de pictorul T. Ajdukiewicz; reproducerile executate în Atelierele I.V. Socecu, București, Proprietatea Socecu & Comp., București, 1903, *Regulament asupra descrierii uniformelor și jinetelor Armatei*, Tip. și Stab. de Arte Grafice George Ionescu, București, 1912, *Instrucțiuni rezumative asupra formei și portului uniformei oșterilor din toate armele și serviciile armatei*, Serviciul Geografic al Armatei, București, 1921, *Organizarea Armatei Române. Lucrare întocmită după legiurile în vigoare de maiorul I. Popovici, șef de stat major al Diviziei a VII-a Infanterie, fost profesor al Cursului de Organizare și Mobilizare la Școala Superioară de Război*, Tipografia Leon Friedmann, Roman, 1900 ș.a.

Prin format, originalitate și condițiile grafice de excepție în care au fost editate,

aceste trei lucrări fac parte dintr-o valoroasă colecție bibliofilă, care a contribuit substanțial la reflectarea evoluției și la consolidarea imaginii armatei naționale în societatea românească în prima jumătate a secolului al XX-lea. ■

Generalul Ion Em. Florescu, ministrul de Război, adjutantul ministrului și colonel din Corpul de Stat Major General, toți trei în uniforme de mare ceremonie

Ofițeri din corpul de stat-major, generali și adjutanți domnești, de la stânga: căpitan în ținută de mare ceremonie; maior în ținută de serviciu; maior în ulancă; general de brigadă din statul major; general de divizie; general de brigadă în ulancă; adjutant domnesc, mare ținută și în ținuta zilei

Uniformele flotei, de la stânga: soldat, mare ținută; soldat, ținută de vară; căpitan, ținută de ceremonie; sublocotenent, ținută obișnuită; soldat, ținută obișnuită

Carol I

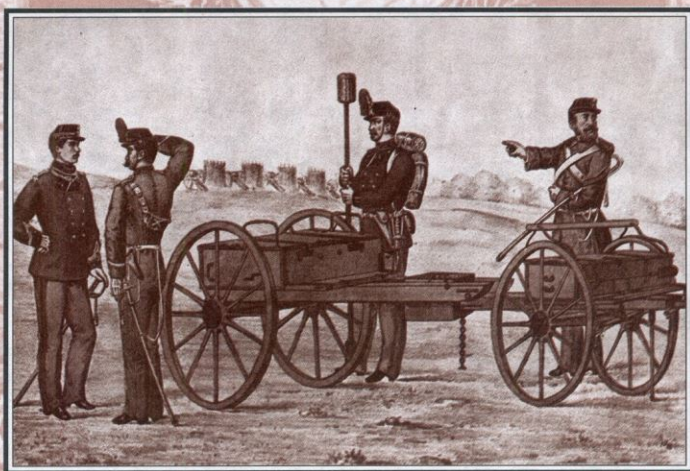
Uniformele cavaleriștilor, de la stânga: trompet din Regimentul 1 Roșiori, mare ținută de ceremonie; sublocotenent din Regimentul 1 Roșiori, mare ținută de ceremonie; colonel din Regimentul 2 Roșiori, mare ținută de ceremonie

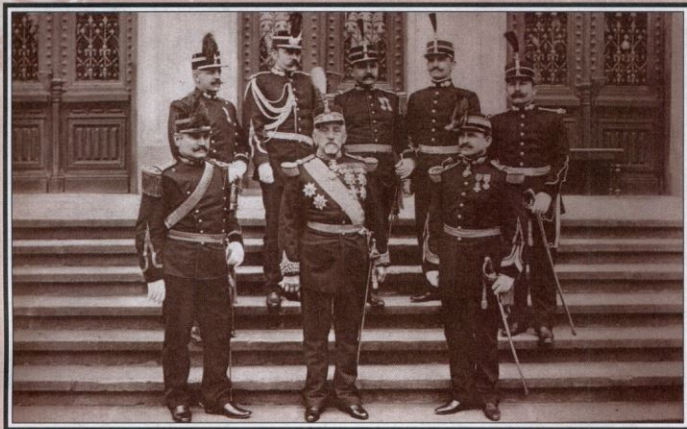

*... și corpul ofițeresc al Școlii Superioare de Război
(fotografii din Albumul Armatei Române)*

*Uniforme de artileriști din secolul al XIX-lea, de la stânga:
locotenent, ținută ordinară; sergent, ținută de campanie;
tunar, mare ținută; soldat, ținută ordinară*

ALBUM ISTORIC

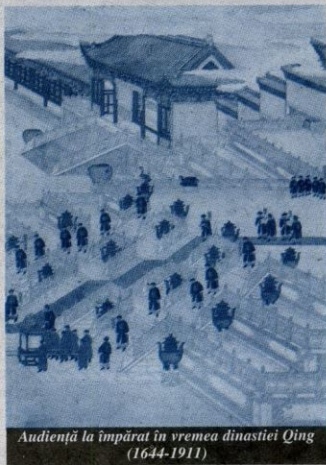
Comenduirea „Cetății București“...

... Marele Stat Major...

CHAOGONG

Din momentul înființării existenței statale, fiecare neam și-a conceput propriul sistem de relații cu alte neamuri, națiuni și state, un sistem ce izvoră din condițiile geografice, din modul cum își asigura cele necesare traiului, din spiritualitatea pe care și-o crease, din trăsăturile psihice. Acest sistem a evoluat în timp, ajungând la complexitatea internațională de astăzi. În modul de a se manifesta în forurile internaționale și în acțiunile pe plan mondial ale unor țări cu o

Audiență la împărat în vremea dinastiei Qing (1644-1911)

îndelungată civilizație cum sunt China, India, Japonia, de pildă un specialist identifică ușor sistemele de relații practicate de ele de-a lungul secolelor.

Câte confruntări armate, câte tragedii umane nu s-ar fi putut evita, de pildă, la începutul contactelor civilizației chineze cu civilizația occidentală, dacă primii emisari ai celei din urmă ar fi cunoscut esența sistemului chaogong practicat de imperiul chinez și ar fi știut să acționeze avizat?

ANNA EVA BUDURA

Pentru a înțelege cum s-a născut *chaogong*, trebuie să ne întoarcem în urmă cu 6.000 de ani. Din puzderia de comunități umane, clanuri și triburi așezate pe cursul mediu și inferior al Râului Galben, s-a detașat uniunea tribală a neamului *hua-xia* chinez. El s-a sedentarizat, a început să cultive pământul și a ridicat ziduri în calea altor neamuri rămase nomade. Încă de la începutul existenței, neamul *hua-xia* a îmbrățișat atitudinea defensivă, înțelegerea că, în fața forței brutale, civilizația lui, bazată pe lucrarea pământului, este vulnerabilă și că găsirea unui *modus vivendi* cu lumea exterioră este o necesitate primordială.

Liniștea și pacea, ca mărfuri

Odată ce, în mileniul al III-lea î.Hr., a pășit pe calea civilizației, neamul *hua-xia* și-a creat forme incipiente de guvernare, și-a conceput și ordonat preceptele morale și de conduită, regulile de cinstire a zeilor și normele relațiilor cu lumea de afară. Fără să excludă ripostele necesare pe calea armelor, date celor care îi perturbau activitatea pașnică, el

a pus pe primul plan cumpărarea liniștii și păcii, recurgând în acest scop la toate mijloacele materiale de care dispunea.

Între secolele al XVIII-lea și al XI-lea î.Hr. populația *hua-xia* a creat civilizația bronzului și, odată cu aceasta, a statornicit prima organizare statală cu o fizionomie politică și culturală definită. S-a înscăunat prima dinastie atestată de vestigii arheologice și de documente incizate pe oase de divinație – dinastia Shang. Domnitorii aceștia ajunseseră, de-a lungul a 600 de ani, să-și exercite puterea asupra unei arii întinse a civilizației *hua-xia*. În relațiile dinastiei cu neamurile nomade pacificate și parțial asimilate în această arie, s-a instituit un sistem de relații care le obligau pe acestea să respecte pacea și liniștea la fruntariile cu dinastia Shang.

În istoria relațiilor Chinei cu lumea exterioră el este cunoscut sub numele de *chaogong* (ideograma *chao* însemnând: a fi primit în audiență la împărat, a acorda audiență cuiva de către împărat, iar *gong*, ofrandă, dar, plocon oferite de supus suveranului). Acesta s-a oficializat în secolul al II-lea î.Hr. și a fost practicat, cu rezultate mai

bune sau mai puțin bune, în funcție de puterea statului centralizat chinez, până în secolul al XIX-lea.

Atunci când imperiul era consolidat și avea o economie înfloritoare, popoare și state – chiar din zone mai îndepărtate de statul chinez – căutau să accepte acest tip de relații și să-i onoreze prevederile, bucurându-se în schimb de privilegiile acordate.

Omagii, daruri, protocol

În ce consta acest sistem *chaogong*, tradus în limbile străine drept sistem tributar de tip chinezesc?

Ca urmare a afirmării civilizației *hua-xia* pe o arie tot mai întinsă, împărații Chinei priveau teritoriul asupra căruia domneau ca un centru de emanație a civilizației și un punct de atracție pentru cei dornici de emancipare. Ei se considerau deținători unor valori materiale și spirituale inegalabile, atât cantitativ, cât și calitativ, și apreciau că nu aveau nimic a le cere altor popoare. Conform ideologiei confucianiste, le era străină ideea folosirii armelor pentru impunerea supremației. Scopul principal urmărit în relațiile cu alte grupuri etnice sau națiuni îl constituia atingerea armoniei, și nu cucerirea; suveranii chinezi doreau să ajungă la pacea mondială prin întreținerea unui stat bine guvernat, conform preceptelor eticii și autoperfecționării. Fiind educați în această ideologie, nutreau credința că, „dacă guvernanții sunt cultivați, atunci și oaspeții (cei care li se închinau) sunt supuși, că numai lipsa de moralitate și de educație a acestora puteau

genera răzmerițe” la granițele țării. Așa că împărații chinezi erau gata să împărtășească altor popoare și neamuri valorile cu care operau ei, în schimbul asigurării liniștii și păcii la granițele imperiului și al recunoașterii suprema-

Împăratul Xianfeng, care a murit în anul semnării tratatului de la Beijing (1861)

ției lor. În relațiile cu ele curtea imperială chineză aplica principiul *yi shi tong ren* „să-i tratăm pe toți cu aceeași generozitate”. Acesta a constituit preceptul fundamental al sistemului *chaogong* și a premers cu secole conceptul egalității dintre națiuni elaborat în epoca contemporană.

Țărilor sau popoarelor care au acceptat această relație *chaogong*, numite *chaoxian zhi lei guo*, li se cerea să-și prezinte periodic, odată cu unele obiecte simbolice numite *gong*, omagiile. Ele dădeau expresie respectului purtat instituției imperiale *hua-xia* chineze și exponențului acesteia Fiului Cerului. Cantitatea și valoarea obiectelor nu erau fixate

de curtea imperială chineză, ci lăsate la latitudinea țărilor închinat. Ele decideau ce anume să prezinte drept ploc și în ce cantitate. În acest fel, darurile nu deveneau povară spoliatoare pentru comunitățile de unde proveneau; în schimb, darurile oferite de împăratul Chinei reprezentau popoarelor închinat, în anumite perioade istorice, au afectat serios vistieria Curții imperiale. Relațiile *chaogong* excludeau din principiu amestecul în treburile interne ale statelor închinat, ca și impunerea prin forță a culturii și limbii chineze.

Stabilirea acestor legături, ca și desfășurarea audiențelor periodice la împăratul Chinei se făceau după un ritual anume, care – după cum am spus mai sus deja – încă din Antichitate statua ierarhia părților. Solii erau primiți la granițele Chinei de către un demnitar al oficiului de primire a solilor, din

cadrul Ministerului Ceremonialului, și erau conduși cu alai până în Capitală, unde erau cazați la casa de oaspeți destinată special unor asemenea ocazii. Aici li se acordau toate facilitățile pentru un sejur plăcut, se veri-

Suita unei solii se îndreaptă spre Palatul imperial

fica textul documentului de acreditare, numit *biao* – petiție către tron.

La data fixată de audiență, solii erau conduși în palatul imperial, în Sala Armoniei Asigurate, destinată primirii țărilor închinat. Aici depuneau pe „biroul galben” „petiția către tron” și apoi executau în fața împăratului salutul protocolar uzitat în China și în majoritatea țărilor din Asia, inclusiv în rândul popoarelor nomade: trei prosternări cu trei atingeri de fiecare dată a podelei cu fruntea. După aceasta, solii ofereau darurile în semn de omagiu.

Prioritatea numărul unu

La rândul său, suveranul Chinei oferea daruri, de obicei înzecit mai valoroase decât cele aduse de soli. În cazul unor popoare a căror închinare reprezenta un câștig important pentru pacea imperiului, aceste daruri erau și mai valoroase. Așa s-a întâmplat în anul 53 î.H., în cazul neamului *xiongnu* (presupusii strămoși ai hunilor, care a periclitat timp de secole liniștea imperiului Han). Cu ocazia închinării sale, solilor li s-au dăruit 10 kg de aur, 200.000 de monete, 8.000 de baloturi de țesături, trei tone de mătăsuri, costume ceremoniale, spade, arcuiri și o pecete de recunoaștere și confirmare a poziției de domnitor al hanului *xiongnu* asupra supușilor săi. Ulterior, multe state din oazele Asiei Centrale și-au trimis solii în capitala imperiului chinez și s-au închinat Fiului Cerului.

În cadrul sistemului *chaogong* existau unele țări și popoare, numite *hu shi zhi chun fan*, vasali cu care se făceau doar schimburi comerciale și care nu aveau

Regina Marii Britanii, Victoria, căreia prințul Guo Songdao (în pagina 36, sus) i-a prezentat scrisorile de acreditare

obligatia de a prezenta periodic daruri în semn de omagiu împăratului, iar cu cele închinat, *chao xian zhi lei guo* se practica un comerț de tip feudal. Cum comerțul cu lumea exterioară se derula doar sub controlul statului, popoarele și statele închinat obțineau privilegiul de a aduce, în afara darurilor propriu-zise, mărfuri pe care aveau permisiunea să le desfacă, în piețele Capitalei sau în porturi, sub supravegherea funcționarilor de stat. Înainte li se percepea o taxă de 1-2% din valoarea bunurilor.

O parte dintre acestea erau achiziționate de Curtea imperială la prețuri fixate după principiul: „Noi (Curtea imperială) oferim

mai mult și primim (de la cei care ni se închină) mai puțin”. Sistemul nu avea deci menirea să impulsioneze dezvoltarea economiei de mărfuri în China, de a-i aduce avantaje materiale, ci era subordonat ideii de a avea pace la granițele imperiului, de a evita acumularea unor nemulțumiri și izbucnirea revoltelor, determinate în mod inevitabil de un eventual jaf economic.

Acest sistem a jucat un rol pozitiv în relațiile statului chinez cu India, Japonia, statele-oază din Asia Centrală și de Vest, iar în anumite epoci de glorie ale imperiului, chiar cu Persia, Arabia și statele de pe coasta Africii

de Est. Grație lui a fost apărută civilizația *hua-xia*, asigurându-i-se un mediu favorabil de dezvoltare. Totodată, deși procesul nu a fost impus cu brutalitate, s-a ajuns la fuziunea numeroaselor neamuri, semintii și popoare în aria civilizației *hua-xia* chineze și, apoi, la asimilarea lor în

Sala Tronului din Palatul Armoniei Asigurate

cadru națiunii han, care reprezintă azi 90% din populația Republicii Populare Chineze.

Orgolii europene satisfăcute

Sistemul a funcționat pozitiv, până când imperiul chinez a intrat în contact cu puterile occidentale, în plină expansiune. Atunci s-a produs marea ciocnire dintre civilizația chineză, ce avea la bază filosofia confucianistă, și cea occidentală, bazată pe individualism și competiție. Curtea imperială a încercat să folosească vechiul sistem de relații al înțelegerilor pașnice, adoptând o politică pasivă, de apărare prin izolare.

Încercările sale au eșuat însă. Puterile occidentale se apropiau de China cu metode necunoscute de cărmuirii ei. Opiul și tunurile au dărâmat China tradițională.

Victimă i-a căzut și *chaogong*. Prima țară care a pus în discuție sistemul a fost Rusia (începând cu atitudinea adoptată de Spătaru Milesco, sosit în imperiul Qing, în anul 1676, ca sol al acestei țări), urmată de Marea Britanie. Ele nu au acceptat ca darurile prezentate de emisarii lor să fie considerate plocon, simbol al recunoașterii respectului pe care îl purtau instituției imperiale chineze și reprezentantului acestuia – Fiului Cerului. Nu

au acceptat să fie tratate drept state vasale, în concepția europeană a cuvântului, și au refuzat să primească documente emise de Ministerul Ceremonialului (Li Bu) sau Oficiul de administrare a treburilor popoarelor din interiorul imperiului (Li Fan Yuan). Au respins obligația de a se prosterna în fața suveranului chinez.

Au cerut înființarea unui organ administrativ special, echivalent cu ministerele de Externe ce ființau la

acea dată în toate țările occidentale.

Curții imperiale i-a fost greu să accepte aceste cerințe, să renunțe la practici satornicate de milenii. Sub amenințarea tunurilor însă, s-a văzut obligată să cedeze, să semneze tratatele inegale și să accepte prevederile acestora, prevederi care au subminat măreția țării, stabilitatea, integritatea și prosperitatea ei.

În anul 1861, tratatul de la Beijing, impus Chinei de către Anglia și Franța, prevedea înființarea Oficiului Administrării Generale a Treburilor cu alte State (cunoscut în documente ca Zongliyanen). Timp de 40 de ani acesta s-a ocupat de relațiile cu cele 15 țări de pe continentul european și american, care stabiliseră relații cu China în noile condiții, și a rezolvat toate problemele legate de prezența misiunilor diplomatice. Istoricii chinezi consideră că, deși legată de procesul de colonizare a Chinei, înființarea acestui Oficiu a reflectat în mod obiectiv evoluția aparatului de politică externă a Chinei în direcția modernizării.

La sfârșitul lunii ianuarie 1877, primul trimis diplomatic al Chinei imperiale într-o țară străină, Guo Songdao, și-a prezentat reginei Marii Britanii, Victoria, scrisorile de acreditare și și-a început activitatea diplomatică,

în accepția modernă a cuvântului (*Magazin istoric*, nr. 10, 11/2007).

În anul 1901, în conformitate cu prevederile tratatului impus de cele opt state care au reprimat revolta Yihetuan (a boxerilor; *Magazin istoric*, nr. 10/1990), acest oficiu a fost transformat în Ministerul Afacerilor Externe.

A început astfel lungul drum al Chinei spre afirmarea sa în marea familie a statelor lumii moderne. ■

Prințesa Wang Zhaojun a acceptat să fie un emisar de pace prin căsătoria ei cu regele neamului xiongnu. A contribuit astfel la dezvoltarea legăturilor prietenești dintre Dinastia Han și xiongnu

A fost odată ca niciodată PĂZITUL USTUROIULUI

Dr. GEORGETA ROȘU

Începând cu 14 noiembrie, până în 6 decembrie, satul tradițional celebra o suită de sărbători, împlinind obiceiuri care țineau de reînnoirea timpului.

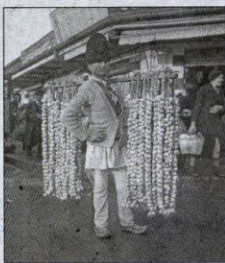
Între aceste limite se sărbătoresc Moș Andrei și Moș Nicolae, consacându-se instalarea de fapt a iernii și marcându-se, totodată, îmbătrânirea și moartea anului calendaristic.

In noaptea de 29/30 noiembrie fetele și flăcăii se adunau la casa unuia dintre ei și petreceau făcând mult zgomot, cu mâncare, băutură și lăutari, așa cum se întâmplă în zilele noastre de Revelion.

Fetele aveau obligația să aducă la petrecere căpățâni de usturoi, pe care le lăsau în grija a două femei bătrâne; acestea trebuia să îndeplinească anumite condiții de curățenie trupestă și să fie exemplu de moralitate (numai femei văduve; văduve care nu au moșit niciodată; să fie cumpescade în sat etc.).

Aceste femei veghează căpățânile de usturoi la lumina lumânărilor, toată noaptea, asigurându-se că băieții nu le pot fura.

În câteva sate din Moldova această petrecere se încheie dimineața, în zori, cu hora usturoiului, care, între timp, căpătase puteri

miraculoase... Era bun pentru protejarea casei de spiritele malefice ale strigoilor. De asemenea, îi ferea de boli pe aceia care se dădeau pe corp cu căței de usturoi tăvăliți prin funingine...

Când se îmbolnăveau vitele, li se puneau în hrana zilnică un amestec de mujdei cu boș sau vin, pentru a se însănătoși degrabă.

Usturoiul păzit în noaptea de Moș Andrei se sădea primăvara, pentru că era bun de leac sau pentru a fi purtat în buzunar de negustorii

plecați la drum lung, ca protecție împotriva tâlharilor și pentru a le merge bine în afaceri.

Tot din aceste căpățâni de usturoi se desfaceau câțiva căței din care li se dădea să mănânce fraților care nu se înțelegeau prea bine, rostindu-se câteva cuvinte cu conținut magic: „așa cum se înțeleg acești căței între ei, tot așa ... și ... să se împace și să se iubească”. ■

DECLARAȚIA DREPTURILOR OMULUI ȘI CETĂȚEANULUI

(Urmare din p. 23)

Textul *Declarației drepturilor omului și cetățeanului* a înregistrat și unele omiteri importante la capitolul Drepturi fundamentale. Printre ele, reprezentativă poate fi cea referitoare la dreptul la prosperitate. Conceptul în sine de „bunăstare” apare doar în preambul, dar sub o formă destul de impersonală, referindu-se la „bunăstarea tuturor”. În plus, el nu se înscrie nici în lista drepturilor naturale, unde figurează doar libertatea și egalitatea (articolul 1). În schimb, este des menționat în proiectele vehiculate în acea perioadă, precum în cel al marchizului de La Fayette sau în cel propus de abatele de Sieyès.

Doar la un singur capitol de drepturi, *Declarația drepturilor omului și cetățeanului* a fost purtător de drapel – problema egalității. Articolul 1 a definit-o în mod clar: „Oamenii se nasc și rămân liberi și egali în drepturi.” Diferențele apar mai ales în comparație cu textele anterioare, concepute pe tăram american. În textul *declarației* din Virginia se stipula: „Toți oamenii se nasc liberi și independenți”; *Declarația de Independență* o formula și mai simplu: „toți oamenii au fost creați egali”. Numai că egalitatea nu reprezenta efectiv un drept, deoarece era incompatibilă cu sclavia. Problema nu a fost analizată cu prea mare atenție de autorii documentelor fundamentale americane, care se dovedeau temători să nu strice o uniune și așa destul de fragilă. În schimb, legislatorii francezi au mers mai departe, deschizând calea spre abolirea sclaviei. ■

Enigme ale istoriei

Nu avem multe informații despre teritoriile din vestul extrem al Europei, în special sudul Spaniei și al Portugaliei, înainte de cucerirea romană, din secolele III-II î.H., după războaiele punice. Totuși, câțiva istorici ai perioadei vorbesc despre o civilizație (sau măcar un centru urban înfloritor) denumită Tartessos, care în secolul al VI-lea î.H. deja dispăruse.

Pectoral atribuit războinicilor

Herodot semnalează una dintre primele mărturii despre acest ținut, care vorbește despre generozitatea și bogăția regelui locului. În secolul al IV-lea, scriitorul roman Avianus menționează ținutul legendar în poemul său Ora Maritima, dedicat țărmurilor Mediteranei. Iar Tartessos devine astfel un alt ținut fabulos dispărut, precum Atlantida.

TARTESSOS UN MIT DIN PENINSULA IBERICĂ

DANA DOLGHIN

● Fenicienii, întemeietorii orașului Cadiz ● Argint și bronz, pentru plata tributului către Asiria ● O limbă unică și intranscrutabilă în Peninsula Iberică ● Dispariție învăluită în mister ● Un sanctuar funerar, care poate fi și templu și palat, și piață ● Stele funerare sau pietre de delimitare a teritoriului?

Originea orașului, care până în secolul al VI-lea î.H. a dominat din punct de vedere comercial și cultural sudul Peninsulei Iberice, rămâne necunoscută. Părerile istoricilor au fost împărțite: fie că locuitorii lui ar fi fost autohtoni, fie că s-ar fi stabilit acolo ulterior.

Aceștia ar fi venit în spațiul peninsular odată cu popoarele mării, migrație din jurul anului 1200 î.H., care a schimbat brusc multe dintre organizările existente (cazul Greciei). O altă teorie afirmă că ar fi vorba despre o populație indo-europeană din nordul Caucazului așezată

acolo. Totuși, dovezile arheologice nu susțin o migrație masivă în zonă.

Ceea ce știm într-adevăr despre locuitorii din Tartessos este că au avut legături comerciale intense cu fenicienii, aceștia fiind principala sursă de metale prețioase pentru regat.

Stelă funerară,
cu o scriere asemănătoare celei feniciene

Contactul stabil, inițiat în secolul al VIII-lea î.H., când fenicienii ajung în peninsula și pun bazele coloniei Gades, astăzi orașul Cadiz, a transformat comunitatea autohtonă. Printr-un proces de aculturație rapid, în contact cu o cultură rafinată, cum era cea feniciană, Tartessos-ul devine principalul producător de aramă și argint și un centru urban înfloritor.

In 1958 s-a descoperit lângă Sevilla principalul tezaur atribuit astăzi civilizației Tartessos. Comoara de la El Carambolo, împreună cu descoperirile epigrafice, în principal stele funerare, au delimitat un spațiu considerat astăzi sfera de influență a regatului: vestul Andaluziei, sudul extrem al Spaniei, regiunea Algarvelor din Portugalia, până la râul Alicante.

Zona este foarte bogată în metal, iar în secolul al VII-lea î.H., atunci când schimbul monetar devine o practică obișnuită în spațiul fenician, sudul Peninsulei Iberice va deveni vital pentru economia feniciană. Bronzul și argintul de aici asigură Fenicieii plata tributului față de Asiria, iar extracțiile din provincia Huelva ajung o adevărată industrie. De altfel, și grecii au fost atrași de acest spațiu bogat în metal și specializat în exploatarea lui, ei ajungând aici în secolele VIII-VII î.H. Influența lor în regiune este dovedită de

ceramica din perioada orientalizantă a Greciei (850-750 î.H.); au fost descoperite vase cu modele geometrice specifice perioadei.

Deși există mai multe presupuneri decât concluzii în ceea ce privește locuitorii acestui spațiu, și mai puține certitudini avem în legătură cu perioada pre-

Obiecte din principalul tezaur,
comoara de la El Carambolo
(și în pagina următoare)

feniciană. Necropolele pre-feniciene lipsesc, însă cea de la Medellín a adus descoperiri importante pentru perioada feniciană. Dovada influenței cruciale feniciene a fost dispariția modelului tradițional al colibei rotunde și preferința pentru o locuință pătrată, cu fundația de piatră.

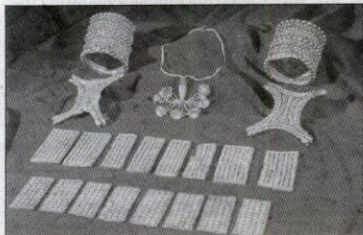
Limba vorbită în Tartessos este singura de acest

fel din întreaga Peninsula Iberică, cu toate că aici au existat numeroase dialecte, mai ales după secolul al VI-lea î.H. până la cucerirea romană. Principala limbă din această perioadă, iberică, nu prezintă nici un caracter comun cu cea din Tartessos, dar a influențat toate celelalte dialecte. Cu un alfabet diferit de cele din zonă, dar foarte asemănător cu cel fenician, construit în sistem silabic (un semn redă o silabă), scrierea este denumită de cercetători *scripta sud-vestică*. În sudul Portugaliei au fost descoperite principalele dovezi epigrafice, care au fost atribuite civilizației tartesice, datorită unicității lor în spațiul iberic. Totuși, descifrarea nu este astăzi posibilă, pentru că niciuna dintre stelele funerare descoperite nu conține și o traducere în vreo altă limbă, fie ea iberică sau feniciană.

Sistemul de guvernare a fost, conform lui Strabon, monarhia centralizată, palatul regal concentrând birocracia în Capitală (Turtha a fost probabil capitala civilizației tartesice), care controla producția economică și schimburile comerciale. Au existat câteva alte orașe considerate a fi sfera de influență tartesică (Mastyra, astăzi Cartagena, Elibirge, astăzi Elvira).

În secolul al VI-lea, î.H., civilizația tartesică dispare brusc, probabil în urma atacu-

rilor orașelor vecine, Cartagina sau Gadir, metropole feniciene aflate în inima ținuturilor tartesice, sau ca urmare a unei invazii celtice. Motivele sunt neclare, dar pot fi presupuse: o rivalitate economică și animozitatea provocată printre fenicieni de schimburile comerciale intense greco-tartesice.

O altă teorie credibilă ține de condițiile naturale ale spațiului tartesic, care și-a epuizat la un moment dat mineralele, principala bogăție. Astfel, elita nu a mai avut monetă de schimb în relațiile comerciale, iar declinul ei a condus la colapsul economic al întregii societăți, agravat și de pierderea unității politice și sociale a nucleelor urbane. O altă explicație se leagă de un dezastru natural, cel mai probabil un tsunami, care, la fel ca în cazul civilizației minoice, ar fi aruncat comunitatea în haos.

Influența orientală este vizibilă clar în cazul spațiului tartesic. Un exemplu potrivit este organizarea unei așezări, cea mai reprezentativă fiind Cañcho Roano, sit arheologic în sudul Peninsulei Iberice. Este considerat unul dintre cele mai bine păstrate situri proto-istorice, fiind o așezare populată din jurul anului 550 î.H., până la un incendiu devastator, în anul 370 î.H. Cu toate că pare un sanctuar, având o funcție

exclusiv religioasă, unii cercetători au găsit dovezi care sprijină și ipoteza unui centru palatual.

Arhitectura geometrică este unică în Europa, cu etaje suprapuse, fiecare cu un scop

precis în viața locuitorilor sau oficanților de aici. Acest model însă este frecvent întâlnit în spațiul oriental, atât în Fenicia, cât și în Meso-

Arheologul german Adolf Schulten
unul dintre primii cercetători
ai vechii civilizații

potamia, Siria și Palestina templul ziggurat. Datorită integralității, mărimii și informațiilor arheologice pe care le oferă, sanctuarul funerar (deși poate fi considerat și palat, și templu, și piață de desfăcere), așa cum este denumit în general, a fost declarat patrimoniu național în 1986.

Stelele atribuite culturii tartesice au fost studiate încă de

la finalul secolului al XVIII-lea, atunci când au fost descoperite în necropola din regiunea Alentejo, în Portugalia. De altfel, majoritatea provine de aici, existând descoperiri singulare doar în Adaluzia occidentală. Conform interpretărilor tradiționale, acestea sunt inscripții funerare, mai ales că frecvența lor în necropole este mult mai mare decât în alte spații. O teorie relativ nouă afirmă că aceste stele au rol de delimitare a teritoriilor și că aspectul funerar nu este scopul primar al monumentelor. Faptul că apar numai în Portugalia, în regiunea Alentejo și Algarve, este un argument împotriva originii lor tartesice.

Am încercat să rezum ceea ce se cunoaște despre Tartessos și mai ales posibilele direcții de studiu. La ora actuală există câțiva cercetători care fac eforturi pentru elucidarea acestor enigme: J. Da Hoz este autorul câtorva lucrări decisive în legătură cu epigrafia tartesică, la fel cum B. Almagro-Gorbea a sintetizat și clasificat principalele tipuri de ceramică greacă și feniciană. Sunt de menționat, de asemenea, M. Torres Ortiz, autorul unei monografii recente a Tartessos-ului, și lingviști precum J. Ruiz-Galvez, M. Blasquez, J. Rodriguez Ramos. ■

Ziduri reconstituite

COMUNITATEA DACICĂ DE LA OLTENI

Dr. VALERIU ȘIRBU (Muzeul Brăilei),
Dr. VALERIU CAVRUC, DAN BUZEA
(Muzeul Carpaților Răsăriteni din Sf. Gheorghe)

În satul Olteni, comuna Bodoc, din județul Covasna, pe o terasă înaltă de pe malul drept al Oltului, funcționează o carieră de nisip. Cu ocazia unor săpături preventive s-au descoperit peste 400 complexuri (unități arheologice) cu vestigii datând din neolitic (mileniul al V-lea î.H.), epoca bronzului (mileniul al II-lea î.H.), perioada dacică (secolele IV-III î.H.) și post-romană (secolele IV-VI d.H.).

Cariera de nisip

Mormintele „vorbesc“

Vestigiiile dacice identificate conțin elementele caracteristice unei comunități: *locuințe*, *gropi* (pentru păstrarea proviziilor sau din care se obținea lutul necesar confecționării vaselor și caselor) și *necropolă*. În timpul campaniilor de săpături au fost cercetate o locuință, trei gropi și opt morminte.

Locuința era una de suprafață, de formă ovală, cu stâlpi din lemn, pereți confecționați din material lemnos și acoperiți cu lut, acoperișul fiind probabil din lemn sau stuf. Casa avusese două vetre pentru încălzire. Inventarul recuperat în interior include o rășniță primitivă, șapte fusaiole (mici greutatea pentru rotitul fusului) și numeroase vase ceramice, toate modelate cu mâna.

Deși săpăturile sunt în curs și ele ne mai pot oferi surprize, pe baza constatărilor de până acum, importanța descoperirilor devine evidentă.

Necropola este plană, cu mormintele aranjate pe două rânduri, distanțele dintre ele fiind variabile. Deși toate mormintele sunt de incinerare, cele opt gropi sunt mari, ca pentru mormintele de înhumare.

În patru dintre morminte, pe laturile lungi s-au identificat structuri din lemn formate din copaci des-

picați sau scânduri groase; în unele cazuri s-au găsit fragmente de lemn carbonizat și pe fundul ori pe laturile de nord ale gropilor, ceea ce sugerează structuri de lemn pentru protejarea defuncților și a mobilierului funerar. În cazul a trei dintre morminte, sub depunerile de vase ori pietre, spre cele două extremități ale gropilor rectangulare, s-au identificat câte două gropițe rotunde, în care, câteodată, erau fragmente de lemn carbonizat și oase incinerate. Oasele defuncților au fost depuse fie în vase ceramice, fie direct pe fundul gropilor.

În zona săpată până acum nu a fost găsit rugul funerar, adică locul unde au fost incinerate

defuncții. Analizele antropologice, efectuate de Andrei Soficar și Nicolae Mitițoiu, de la Institutul Antropologic „Fr.J. Rainer” din

București, au dovedit că în cele opt morminte s-au aflat indivizi, toți maturi, dintre care cinci au fost femei, iar unul bărbat (în două cazuri nu s-a putut preciza sexul).

Pe lângă vase s-au descoperit și patru rășnițe, ceea ce ar sugera fie unele ritualuri legate de divinități agrare ori de profesiunea și sexul defuncților, fie că ele au fost întrebuin-

tate la pregătirea alimentelor pentru ceremoniile funerare; vârful de săgeată descoperit în mormântul 8 ar indica un războinic.

Cine erau locuitorii satului?

Vasele ceramice, variate tipologic, se încadrează în olăria tracică tipică secolelor V-III î.H., întâlnită atât în spațiul intracarpatic, cât și în cel extracarpatic ori dobrogean. Bazându-ne pe acest element, vestigiile de la

Olteni pot fi datate, cel mai probabil, în secolul al IV-lea î.H. și începutul veacului al III-lea î.H.

Săparea unor gropi mari, rectangulare sau ovale, pentru defuncții care au fost incinerate, ca și cum ar fi morminte de înhumare, este un obicei întâlnit doar în unele necropole ale tracilor nordici, atât în Moldova central-sudică (la Slobozia și Poienești), cât și la Dunărea de Jos (Stelnică-Grădiștea Mare și

Coslogeni-Grădiștea Coslogeni). Săparea unor astfel de gropi mari nu și-a găsit încă o explicație pe deplin acceptabilă. În opinia noastră, cea mai plauzibilă ipoteză este aceea a păstrării formei gropilor, deși ritul funerar fusese schimbat, înlocuindu-se înhumarea cu incinerarea, din motive rituale dificil de

precizat. Menționăm că în zona Dunării de Jos există necropole din secolele V-III î.H., care pot fi atribuite geților și în care s-au găsit morminte fie de incinerare (la Ciucurova și Bugeac), fie atât de incinerare, cât și de înhumare (la Stelnică).

Folosirea unor structuri de lemn pe marginile gropilor este o situație rară pentru necropolele geto-dacice din secolele V-III î.H.

Săparea unor gropițe rotunde spre marginile de nord și sud ale gropilor așa cum sunt cele întâlnite în trei dintre mormintele de la Olteni nu este un obicei cunoscut din alte descoperiri. Întrucât în unele situații ele se aflau sub depunerile de piatră ori de inventar

funerar, este evident că nu provin de la eventuale stâlpi de susținere a structurilor de lemn, ci aveau rosturi de natură rituală.

Atunci când folosim termenii de „geți”, „daci” ori de „geto-daci” (ultima fiind o sintagmă a istoricilor moderni), ne referim la o populație din spațiul intracarpatic atestată arheologic prin vestigii

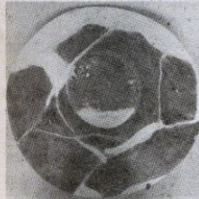
similare celor descoperite în zona Dunării de Jos, unde sursele scrise și localizează pe geți, ramura nordică a tracilor. Dacii sunt menționați cu certitudine în sursele scrise abia la mijlocul secolului I î.H. (Caesar, *De bello Gallico*), eventual de la sfârșitul secolului al II-lea î.H. (Frontinus, *Stratagemata*, II, 4, 3), dar considerăm că e preferabil să folosim denumirea de „daci” pentru a nu crea confuzii în terminologie. În fond, este vorba, pe plan mai larg, de convenții prin care denumim realități arheologice similare.

Este indubitabil că la Olteni a existat o comunitate dacică, un sat cu gospodărie răzlețe, aflate la oarecare distanță una de alta. Distanța dintre așezare și morminte este mică, ritul incinerării și elementele de ritual sunt caracteristice geto-dacilor, tipurile de vase din așezare și morminte sunt similare, atât ca forme, cât și în privința caracteristicilor tehnice. Toate aceste forme de vase, inclusiv decorul lor, sunt similare celor descoperite în

zona dintre Carpați și Balcani, astfel că nu poate fi niciun dubiu că ele au aparținut tracilor nordici.

Lipsește, deocamdată, recipientele modelate cu roata, prezente, uneori în cantități mari, în toate siturile din zona Dunării de Jos. Faptul poate fi explicat fie prin puținele complexe descoperite la Olteni, fie că a fost vorba de o comunitate mai izolată, care n-a avut intense relații de schimb cu getodacii de dincolo de

Carpați. Semnalăm, totuși, faptul că unele recipiente modelate cu mâna imită forme grecești, ceea ce indică influențe ale getodacilor din zona extracarpatică.

Daci și celți în Transilvania

Cercetările arheologice sau descoperirile fortuite din ultimul veac au dus la identificarea a două importante categorii de vestigii, găsite separat ori împreună. Ele au fost atribuite celților sau populației autohtone. Din păcate,

nici după un veac de la publicarea primelor descoperiri celtice din Transilvania nu există un *corpus* complet al vestigiilor celtice și dacice existente în acest spațiu geografic, astfel că este dificil să se facă aprecieri de ordin general ori de detaliu asupra unor aspecte ale evoluției istorice din această zonă în

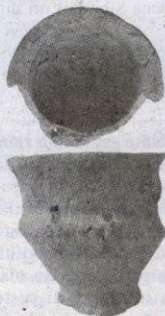
secolele IV-II î.H. În plus, deseori, interpretarea unor descoperiri arheologice, îndeosebi din punct de vedere etnic, s-a bazat pe criterii ideologice, nu pe datele obiective ale săpăturilor, sau pe analogii cu mărturii din alte spații geografice. Desigur, în lipsa surselor scrise, este dificil de identificat apartenența

etnică a unor vestigii arheologice, deoarece acestea, prin trăsăturile lor, sunt „opace” și nu ne pot da asemenea informații.

În numeroase locuri din Transilvania s-au descoperit așezări și cimitire ale căror inventare (vase ceramice, arme, piese de port etc.) sunt similare cu cele descoperite în unele zone din Europa centrală și vestică și care, inclusiv pe baza surselor scrise, au fost atribuite celților. De asemenea, fie în așezări și necropole separate, fie în siturile atribuite celților, s-a găsit un inventar (îndeosebi vase ceramice) similar celui descoperit în spațiul extracarpatic, ce, pe baza caracteristicilor vestigiilor

și a surselor scrise, a fost atribuit tracilor nordici (geto-dacilor).

Chiar dacă nu cunoaștem multe aspecte ale vieții comunităților din Transilvania secolelor IV-III î.H., credem că, pe baza caracteristicilor de ansamblu ale vestigiilor dintr-un loc sau altul, acestea pot fi atribuite, cu un grad înalt de probabilitate, dacilor sau celților. Din

păcate, în depresiunile intracarpate (Hațeg, Hunedoara, Sibiu, Bârsa, Sf. Gheorghe, Ciucaș) se cunosc extrem de puține descoperiri arheologice databile în secolele V-III î.H. Situația se datorează, mai degrabă, stadiului cercetării și lipsei unui program coerent și perseverent de investigare a acestor zone, întrucât e greu de crezut că regiuni atât de propice vieții și cu resurse bogate puteau rămâne nelocuite timp de aproape două secole. Până acum, cercetările arheologice au evidențiat că celții s-au așezat în zonele de câmpie și de podiș ale Transilvaniei, teritorii de unde se cunosc numeroase așezări și morminte ale acestei populații. În depresiunile intracarpate s-au descoperit doar piese sau morminte izolate celtice. Excepție face depresiunea Bistriței, unde au fost semnalate numeroase așezări și necropole ale celților, aceștia fiind atrași aici și de bogatele resurse de sare din zonă. În ansamblu, descoperirile celtice din Transilvania pot

fi datate între 320/300-170/160 î.H.

Totuși, mai ales în ultima vreme, din depresiunile intramontane ale Transilvaniei provin o serie de descoperiri dacice timpurii, din secolele IV-III î.H., din păcate unele încă inedite, așa cum sunt cele din depresiunea Sf. Gheorghe (Olteni și Albiș), din zona Bârsei (Augustin-Tipia Ormenișului), din zona Sibiului (Cuciulata și Ocna Sibiului) ori din depresiunea Sălajului.

Dovezi concludente privind existența unor comunități dacice în Transilvania acelei epoci sunt numeroasele vase modelate cu mâna descoperite în necropolele și așezările celților, piese similare celor atribuite geților din zona extracarpatică. Este evident că aceste vase de calitate modestă, dar atât de necesare în prepararea hranei, erau procurate de la comunitățile dacice din zonă și nu erau aduse de peste munți. Nu există nici o dovadă privind un comerț intens peste Carpați, ca să nu mai vorbim de dificultatea transportării peste munți a unor vase atât de fragile și de calitate

Oase arse descoperite în așezare

inferioară. Conviețuirea celor două populații în Transilvania a dus la unele schimburi de produse între ele și la unele influențe culturale, dar realitățile arheologice nu trebuie exagerate. În orice caz, nu există dovezi pentru a presupune – asimilarea celților de către daci. Migrarea celților din Transilvania, cândva între anii

170-150 î.H., s-a datorat, în primul rând, unor cauze interne ale lumii celțice, dar și creșterii puterii dacilor intracarpatici.

Revenind la Olteni, trebuie subliniat că descoperirile de aici, prin complexe variate și inventar caracteristic, atestă existența unei comunități dacice în Transilvania secolelor IV-III î.H. În plus, s-au adus date inedite despre modul de amenajare a mormintelor (structurile din lemn) ori despre unele practici rituale (săparea unor gropițe sub depunerile arheologice) ale tracilor nordici din această epocă. Este un exemplu, reprezentativ, pentru modul în care au putut conviețui, în zone diferite, ca între ochiurile unei plase, comunitățile dacice și celțice. ■

RADIO ROMÂNIA CULTURAL

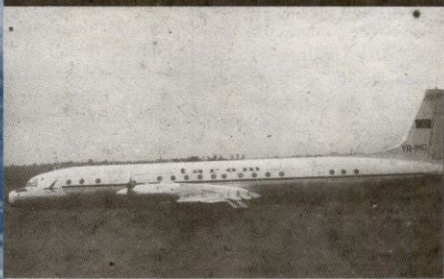

	FM
Arad	106,8
Bacău	101,4
Baia-Mare	100,1
Bârlad	102,8
Botoșani	100,8
Brașov	105
București	101,3
Buzău	103,7
Cluj-Napoca	101
Focșani	101
Galați	101,6

	FM
Iasi	103,1
Oradea	96,1
Ploiești	104,1
Rm. Vâlcea	102,5
Sibiu	103,7
Suceava	101,6
Târgu-Mureș	104,9
Timișoara	100,7
Tulcea	105,4
Vaslui	102,4
Zalău	105

O ATERIZARE FORTATĂ PE IARBĂ

Comandor (r.) CONSTANTIN IORDACHE

În noaptea de 29/30 iunie 1972, un avion IL-18 al Companiei TAROM aducea de la Düsseldorf la Constanța un grup de 100 turiști germani. În momentul în care echipajul a încercat să scoată trenul de aterizare, a constatat că jamba stângă se blocașe.

Cum toate manevrele făcute pentru deblocarea jambei nu au dat rezultat, conducerea aeroportului Constanța a refuzat o aterizare forțată și a cerut echipajului să se îndrepte către București. Aici posibilitățile de intervenție în cazul unei eventuale catastrofe erau mai mari.

Pista înierbată de la Băneasa era la limita dimensiunilor necesare pentru aterizarea forțată a unei asemenea aeronave. Avea doar 900 m lungime și cam 100 m lățime. Era înconjurată de tot felul de obstacole, greu de distins în întuneric. La 150 m lateral de banda înierbată se afla o cabină din beton, apoi stația meteo cap de pistă, în timp ce în stânga erau garate avioanele AN-24. Orice abateri, cât de mică, putea duce la coliziunea avionului cu oricare dintre aceste obstacole.

Măiestria comandantului aeronavei, Octavian Culuri, a

salvat viața pasagerilor. El a reușit să așeze aeronava lin pe burtă și avionul s-a oprit la limita pistei înierbate. Cei mai mulți dintre pasageri au realizat prin ce au trecut abia când au ieșit din avion. Performanța echipajului s-a bucurat de aprecieri unanime în presa din străinătate, în timp ce în țară a fost ignorată.

Locotenent-colonелul Octavian Culuri făcea parte din Flotila 50 Aviație Transport, cea care asigură deplasările conducerii superioare de partid și de stat. În baza unui protocol încheiat între Ministerul Apărării Naționale și

Departamentul Aviației Civile, pentru ca piloții Flotilei speciale să își mențină antrenamentul de zbor pe linii externe, personalul navigant al acestora efectua curse cu avioanele companiei TAROM. De altfel, echipajele celor două avioane IL-18 ale flotilei speciale proveneau tot din aviația civilă. Prin 1967, cum avioanele IL-14 și AN-24 nu mai corespundeau cerințelor, s-au achiziționat două IL-18. Acest tip de avion era mai performant și asigura o autonomie de zbor mai mare, putând acoperi, cu escale de realimentare, și traseul București-New York.

Cum aviația militară nu dispunea de echipaje pregătite să piloteze acest tip de avion, iar formarea lor presupunea un timp mai lung, au fost selectate și transferate din aviația civilă mai multe echipaje. Acestea, cum am spus deja, continuau să efectueze și curse cu avioanele TAROM pentru a-și păstra antrenamentul. Mulți dintre ei erau foști ofițeri, trecuți în rezervă cu ocazia succesivelor reduceri de efective din anii 1956-1960. Piloții și navigatorii de bord au primit gradul de locotenent-colonel, iar mecanicii de bord și radiotelegrafiștii pe cel de maior.

Octavian Culuri era un pilot foarte bun, dar avea o istorie aparte. În 1950 fusese înlăturat din Școala de ofițeri naviganți de aviație, pentru că o rudă îndepărtată, stabilită în Italia și pe care nici nu o cunoștea, îi trimisese o scrisoare. Interceptată de către contrainformațiile militare, scrisoarea a devenit un „cap de acuzare” suficient pentru a justifica îndepărtarea lui Culuri din aviația militară, fără însă să i se spună motivul. A fost trimis pentru a termina stagiul militar la un batalion disciplinar. Mult mai târziu și cu totul întâmplător avea să afle Culuri de unde i s-a tras necazul.

Pentru cei care conduceau destinele aviației militare române în acei ani nu a contat că Octavian Culuri fusese brevetat pilot de turism încă din anul 1949. Nici faptul că tatăl său, care

fusese brevetat pilot pe toate tipurile de avioane de vânătoare ale epocii, obținuse, în 1933, brevetul de pilot și pentru toate tipurile de avion de transport public. În același an, Ion Culuri a încercat în zbor și stabloplanul conceput și construit de românul Mihai Filip, iar în anii 1937 și 1939 a efectuat două mari raiduri în Africa. Din nefericire, la 30 martie 1943, fiind pilot de încercare al Uzinelor I.A.R. Brașov, a decolat cu o avionetă Messerschmitt Taifun și, la înălțimea de 30-40 metri, s-a ciocnit cu un avion S.E.T.-7K, ce venea la aterizare. Au rămas orfani cei trei băieți: Octavian, Marcel și Cornel, care au devenit toți aviatori.

După ce s-a lăsat la vatră din batalionul disciplinar, Octavian Culuri s-a îndreptat către aviația civilă. A urcat treptele ajungând comandant de echipaj pe cel mai bun avion ce se afla în dotarea Companiei TAROM în anii '60, IL-18,

După aterizarea forțată pe aerodromul Băneasa, a urmat o anchetă riguroasă. Unii și-au adus aminte de dosarul lui Culuri și au încercat să pună în discuție capacitatea lui de a mai rămâne în Flotila specială. Până la urmă a învins analiza obiectivă și pilotului i s-au recunoscut meritele în evitarea unei catastrofe aviatice de proporții. Orice recompensă ar fi fost prea mică în comparație cu ceea ce făcuse. În anul următor, Octavian Culuri trebuia să susțină examenul pentru gradul de colonel. Se cam temea de acesta, pentru că disciplinele militare, care primau, îi erau străine. Cineva a făcut atunci propunerea să fie avansat colonel la excepțional. Propunerea a fost aprobată și astfel, cel dat afară din armată, ca „dușman de clasă”, în 1950, era avansat colonel în mod excepțional în anul 1972. ■

Encyclopædia Britannica ENCICLOPEDIA PENTRU ELEVI

CLASELE V-VIII

PROIECT EDITORIAL UNIC
PE PIAȚA ROMÂNEASCĂ
DE CARTE:

16 VOLUME,
PUBLICATE ÎN PERIOADA
2008-2010!

Enciclopedia nu se compărtă de la chioșc!

NOU

ACUM ÎN LIBRĂRII:

ENCICLOPEDIA
PENTRU ELEVI
volumul 1, litera A
și
volumul 2, litera B

ENCYCLOPÆDIA
Britannica

CORINT JUNIOR

www.corintjunior.ro

Partener media:

2300
DE ARTICOLE
CU INFORMAȚII
DIN CELE MAI
VARIATE DOMENII!

OSETIA DE SUD

VASILE ROTARU

Situată la granița de Nord a Georgiei cu Rusia, Osetia de Sud este o regiune montană de aproximativ 3.900 de km pătrați, cu o populație de aproximativ 70.000 de oameni. Cea mai mare parte a teritoriului, incluzând capitala Thinvali, este condusă de guvernul de facto al autoproclamatei Republici Osetia de Sud, care și-a declarat independența față de Georgia de două ori, fără a primi recunoaștere internațională. Abia după recentul conflict din zonă, la 26 august, Rusia a fost singurul stat care i-a recunoscut independența. Părți din sudul și estul regiunii sunt guvernate de georgieni, printr-o „Unitate administrativă provizorie“. Majoritatea populației o reprezintă osetinii (80%), dar în zonă mai locuiesc ruși, georgieni, armeni, greci etc.

Osetinii sunt unii dintre cei mai vechi locuitori de pe teritoriul fostei U.R.S.S. Formarea lor a rezultat din interacțiunea triburilor care locuiau în Caucazul de Nord cu sciții, sarmații și mai ales cu alanii, care s-au stabilit în Caucazul Central și a căror limbă și obiceiuri au fost adoptate de populația băștină. În secolele X-XII statul feudal al osetinilor – Alania – era unul dintre cele mai puternice din zonă. Profitând de legendarul „drum al mătăsi“,

care trecea pe teritoriul său, economia Alaniei era înfloritoare, iar meșteșugarii osetini erau recunoscuți pentru confecționarea armurilor. Alania întreținea relații diplomatice cu Imperiul Bizantin, Rusia, Georgia și statul evreu al hazarilor. O dovadă a importanței sale o constituie și stabilirea legăturilor dinastice cu monarhiile Georgiei și ai Imperiului Bizantin.

În secolul al XIII-lea Alania a fost învinsă de tătaromongoli, populația a fost deci-

mată, osetinii rămași s-au retras din văile fertile de la poalele munților în canioanele Caucazului central. Aici au creat mai multe unități statale mici, unele dintre ele devenind dependente de nobilii georgieni. Incursiunile Hanatului Crimeii și ale Imperiului Otoman i-au împins pe osetini spre alianțe cu Rusia, în secolul al XVIII-lea. În 1774, actuala Osetie de Nord a fost anexată de Imperiul Rus. În 1801 și Georgia a fost alipită de autoritățile rusești, iar zona

Georgiei Mari. Acest lucru implica și anexarea Osetiei de Sud. Osetinii s-au revoltat la Kornis, Thinvali, Djava, Ruc, dar forțele armate georgiene au cucerit teritoriul Osetiei de Sud.

La 20 iunie 1920, Osetia de Sud a fost anexată de Georgia. Osetinii au suferit în acea perioadă un adevărat genocid. Peste aproximativ 18.000 de oameni au murit în urma confruntărilor armate, iar 50.000 au fost

montană dintre Georgia și Rusia, actuala Osetie de Sud, a devenit astfel parte a imperiului, dar va fi administrată *de facto* de ruși abia după 1830, în urma războiului caucazian (1817-1864). Încercările georgienilor de a alipi Osetia de Sud provinciei lor au fost respinse de Senatul rus.

După Revoluția din Februarie 1917, a apărut întrebarea: care va fi soarta minorităților naționale în viitoarea republică democrată? În iunie 1917 a avut loc un Congres al intelectualilor din Osetia de Sud, la care delegații s-au pronunțat pentru crearea unei Republici Democratice în cadrul Rusiei. La același congres s-a enunțat și năzuința autogovernării naționale: „Dacă popoarele Caucazului vor primi autonomie național-teritorială, atunci osetinii ar trebui să se unească într-o singură unitate națională, care să se auto-guverneze”.

După Revoluția din Octombrie 1917, Georgia și-a proclamat independența, iar guvernul menșevic de la Tbilisi și-a propus recrearea

Lavrenti Beria, într-o imagine oficială (sus) și, în centru, avându-l în dreapta sa pe Nestor Lakoba, secretarul partidului comunist din Abhazia

alungați în Osetia de Nord, în satele rămase pustii fiind aduși georgieni din raioanele de munte. Această politică de alungare a ne-georgienilor din Georgia va înceta în ianuarie 1921, când Armata Roșie cucerește Georgia, menșevicii sunt înlăturați de la putere și țara devine, la 25 februarie 1921, Republică Sovietică. Osetinii cer atunci crearea unei Republici Autonome Osete în cadrul statului sovietic. Bolșevicii creează însă două unități administrative osete: partea de nord devine regiune și apoi republică autonomă în cadrul R.S.F.S. Ruse, iar pentru zona montană, cea de sud, Stalin, care era atunci

comisar al Poporului pentru Afacerile Naționalităților (1917-1923), a predat problema spre rezolvare autorităților de la Tbilisi. Bolșevicii georgieni doreau lichidarea Osetiei de Sud ca unitate național-administrativă, conform principiului: în Georgia sunt osetini, dar nu există Osetia. Ei au elaborat un plan de împărțire a zonei în două unități administrative. Acest proiect a fost predat spre analizare C.C. al P.C. al Georgiei. Un proiect

au trimis și bolșevicii sud-osetini, care cereau crearea unei republici sovietice sud-osete, cu capitala la Thinvali, și propuneau ca limba oficială în relațiile georgiano-osete să fie rusa. Aceste propuneri au fost predate secretarului general al P.C. al Transcaucaziei, Sergo Ordjonikidze. S-a recurs la un compromis. La 25 februarie 1922, cu ocazia aniversării unui an de la instalarea puterii sovietice în

Georgia, a fost adoptată Constituția R.S.S.G., conform căreia Osetia de Sud intra în componența Georgiei ca Regiune Autonomă (oblasti), iar limbile rusă și georgiană au devenit oficiale.

În august 1924, în Georgia are loc o revoltă armată împotriva puterii sovietice. În acest context, conducerile celor două Osetii au solicitat unirea, dar Ordjonikidze a respins acea propunere.

În urma revoltei de la Tbilisi, Stalin și Ordjonikidze, originari din Georgia, au decis o apropiere de forțele naționaliste din Georgia. Stalin a sugerat încorporarea de noi teritorii Georgiei. După Abha-

zia, Adjaria și Osetia de Sud, el propunea alipirea Osetiei de Nord, Ingușetiei și a regiunii Sunjenski (în prezent, raion în cadrul Ceceniei). Această extindere ar fi asigurat Georgiei o poziție strategică importantă în Caucazul Central. Principalul argument al lui Stalin la această propunere neașteptată era că prin anexarea acestor teritorii va fi întărită puterea sovietică în Georgia și vor fi evitate orice alte mișcări naționaliste la Tbilisi. Dar, cum lui Stalin nu-i plăcea să fie la cheremul adversarilor săi ideologici, cel puțin formal, el nu putea să se considere naționalist georgian și deci nu putea să fie complice cu liderii partidelor naționaliste georgiene. Așa că a renunțat la idee.

În 1925, reprezentanții Osetiei de Nord și ai Osetiei de Sud au adresat din nou o solicitare de unire, de această dată lui Stalin. Osetinii erau de acord chiar să creeze o republică unitară în cadrul

mulți osetini și că ei întemeiaseră localități întregi și în acea zonă. Stalin nu a fost de acord însă cu anexarea zonei Mozdoksk. Delegații au fost acuzați de tendințe burghezo-naționaliste și reacționare și mai târziu au fost împușcați.

Începe astfel o campanie de represiune a osetinilor. Datorită lui Stalin și lui Beria, osetinii vor furniza cel mai mare număr de „dușmani ai poporului” în anii '40 ai secolului trecut. De exemplu, în 1941 au fost arestate 796 de persoane din R.A.S.S. Osetia de Nord, 460 din Basarabia, 396 din R.S.S. Kazahă, 395 din R.S.S. Gruzină, 99 din R.A.S.S. Kabardino-Balcară, 60 din R.S.S. Kirghiză, 30 din R.S.S. Turkmenă. Cei doi georgieni – Stalin și Beria – au contribuit în mod deliberat la dezvoltarea osetofobiei, mai ales că Stalin se născuse în raionul Gori, vecin cu raionul Thinvali din Osetia de Sud, și era familiarizat cu fricțiunile dintre etnicii georgieni și cei osetini.

Osetia de Sud va fi supusă și discriminării economice. În zonă nu a fost construită nicio fabrică sau uzină importantă. În 1925-1926, conform bugetului stabilit, în Georgia reveneau 9.3 ruble pe cap de locuitor, în Abhazia – 5, în Adjaria – 7.3 ruble, iar în Osetia de Sud doar 4,2 ruble. În

politici de discriminare economică nivelul de trai în Osetia de Sud era de 2-2,5 ori mai mic decât în R.S.S. Gruzină.

De asemenea, Osetia de Sud a fost supusă unei politici de asimilare națională. În 1939, în scrierea osetă este înlocuită grafia latină cu cea georgiană. În 1944 s-a trecut la învățământul în limba georgiană, copiii osetini putând să studieze limba maternă doar ca un obiect separat și numai în clasele primare. În urma reformei educației din 1949 s-a stabilit ca predarea să se facă exclusiv în limba georgiană și rusă. În 1951, toată gestiunea din Osetia de Sud a fost trecută în limba georgiană. De asemenea, a fost retrasă toată literatura în limba osetă din cadrul Institutului pedagogic și din școli. Osetinii au fost obligați să plece din instituțiile miliției, procuraturii, judecătoriei și administrației publice, în locul lor fiind aduși georgieni din alte raioane ale R.S.S.G. Începând din 1940, migrarea osetinilor spre Osetia de Nord a căpătat un caracter de masă și a continuat până în a doua jumătate a anilor '50.

Politica antiosetă a declanșat un protest, în 1951, al comsomoliștilor osetini din Thinvali împotriva închiderii școlilor osete și a introducerii alfabetului georgian pentru

Sergo Ordjonikidze, Stalin și Anastas Mikoian

R.S.S. Gruzine (numele impus de sovietici, în locul Georgiei). Delegația propunea unirea a trei părți: Osetia de Sud, cea de Nord și zona Mozdoksk (în prezent raion în Osetia de Nord). Ei au adus ca argument pentru necesitatea includerii zonei Mozdoksk faptul că în Osetia de Nord emigraseră

1951, conform planului de producție a cărnii pe unitate nutritivă, pentru raionul Thinvali a fost stabilită o cotă de 11,9 kg, în timp ce pentru raionul vecin din Georgia (Gori) – doar 8,6 kg. În urma acestei

Femei osetine din secolul al XIX-lea

Eduard Kokoiți, în stânga, la o întâlnire cu o delegație din Rusia

limba osetă. Această demonstrație a fost catalogată ca manifestare a naționalismului burghez, iar organizatorii au fost arestați și condamnați între 8 și 25 ani de închisoare.

Situația se va ameliora după Congresul al XX-lea al P.C.U.S., la care a fost demascată cultul personalității lui Stalin și s-a pus în discuție politica națională șovină a autorităților de la Tbilisi.

La 10 noiembrie 1989, Frontul Popular al Osetiei de Sud a decis transformarea regiunii în republică autonomă și a solicitat unirea cu Osetia de Nord în cadrul R.S.F.S. Ruse. A doua zi, Sovietul Suprem al Georgiei a anulat această decizie, declarând-o neconstituțională.

La două săptămâni de la proclamarea Republicii Autonome Osetia de Sud, la 23 noiembrie 1989, mii de naționaliști georgieni (după unele surse 30.000, după altele 60.000) în frunte cu Gamsahurdia (care va deveni primul președinte al Republicii Georgia după ieșirea din U.R.S.S.) pornesc spre Tșinvali pentru un miting ce avea ca scop anunțarea deciziei de lichidare a autonomiei Osetiei de Sud și organizarea unui referendum în numele oseti-

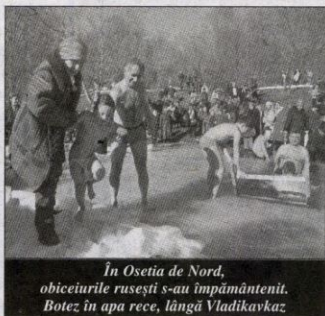
nilor pentru ieșirea Georgiei din U.R.S.S. Osetinii nu le-au permis accesul în oraș, așa că demonstrații au înconjurat orașul Tșinvali și au instituit blocada asupra capitalei sud-osetiene. Blocada a durat peste trei luni de zile, cinci per-

soane au fost omorâte, peste 400 rănite. Plăngerile trimise către conducerea U.R.S.S. și către conducerea R.S.S.G. au fost ignorate.

Situația se va înrăutăți și mai mult odată cu venirea la putere în Georgia a naționaliștilor în frunte cu Gamsahurdia, în aprilie 1990. Aceștia au declarat nule toate actele juridice de după sovietizarea Georgiei și pledau pentru desființarea autonomiilor. În aceste condiții, liderii osetini adoptă Declarația de suveranitate și proclamă la 20 septembrie 1990 Republica Democrată Osetia de Sud. La 10 decembrie 1990 autoritățile de la Tbilisi decid anularea autonomiei Osetiei de Sud. A doua zi, în urma unor ciocniri interetnice în capitala Osetiei de Sud, Georgia declară stare de urgență în Tșinvali și raionul Djavski. În noaptea de 5 spre 6 ianuarie 1991, în orașul Tșinvali sunt aduse detașamente ale miliției și gărzii naționale a Georgiei. În Osetia încep confruntările armate. La 1 februarie 1991 Georgia întrerupe alimentarea cu energie electrică în zonă. Pe

tot parcursul anului 1991 au loc ciocniri armate, începe exodul de refugiați în Osetia de Nord și Rusia. În Tșinvali sosesc voluntari nord-osetini și cazaci.

La sfârșitul anului 1991 și începutul anului 1992, Georgia este cuprinsă de un război civil. La 19 ianuarie 1991, în Osetia de Sud se organizează un referendum prin care

În Osetia de Nord, obiceiurile rusești s-au împământenit. Botez în apa rece, lângă Vladikavkaz

populația se pronunță pentru independență și unire cu Rusia.

În februarie 1992, armata georgiană a început asaltul Tșinvali-ului. La 20 mai 1992 georgienii au atacat o coloană de mașini cu civili osetini care se îndreptau spre Osetia de Nord; au murit 33 de persoane, iar 30 au fost grav rănite. Operațiunile militare continuă în Osetia de Sud până la 13 iulie 1992, când, la presiunea Rusiei, autoritățile georgiene încetează focul. Este semnat acordul de pace de la Soci, iar în Osetia de Sud sunt aduse forțe ruso-georgiano-osete de menținere a păcii. În urma războiului au murit circa 1.000 de osetini și aproximativ tot atâția georgieni, peste 100.000 de osetini au emigrat în Osetia de Nord sau în Rusia.

Până în 2004 situația a fost stabilă în Osetia de Sud. Dar după revoluția trandafirilor din Georgia, noul președinte, Mihail Saakașvili, a promis că va readuce *de facto* Abhazia și Osetia de Sud sub administrația de la Tbilisi. Prin Georgia trece o conductă de petrol deosebit de importantă din Marea Caspică spre Europa și atât S.U.A., cât și Rusia se luptă pentru influență în zonă. Orientarea prooccidentală a lui Saakașvili nu convenea Moscovei, care, odată cu venirea la putere a lui Vladimir Putin, s-a implicat mai activ în sprijinirea celor două regiuni, atribuind pașapoarte rusești multor cetățeni și plătind pensii de stat.

În primăvara anului 2004, după o criză majoră izbucnită în regiunea separatistă Adjaria, Saakașvili a reușit să pună capăt independenței *de facto* a acestei provincii din sud-estul țării, prin intervenția armată și a declarat că va căuta o soluție similară și pentru Osetia de Sud.

La 31 mai 2004, Georgia deplasează în Osetia importante forțe armate, deși în zona conflictului trebuia să existe doar forțe de menținere a păcii. În iulie 2004 se înregistrează primele ciocniri în Osetia de Sud, după acordul de la Soci. S-a tras asupra orașului Thinvali și asupra satelor osete. La presiunea Rusiei, la 13 august 2004 este semnat un acord de încetare a focului, care a presupus și retragerea forțelor georgiene din Osetia, cu excepția celor de menținere a păcii.

În octombrie 2006, în Osetia de Sud a fost creată o unitate administrativă provizorie pro-Tbilisi.

La 12 noiembrie 2006, în zonele Osetiei de Sud, controlate de separatiștii conduși

de Eduard Kokoiti, a avut loc un referendum în cadrul căruia, pentru a doua oară, cu o majoritate covârșitoare, participanții s-au pronunțat pentru independență. În aceeași zi, în zonele controlate de Tbilisi, au avut loc „alegeri alternative” prezidențiale. Învingător a ieșit Dmitri Sanakoev. La 17 februarie 2008 Kosovo și-a proclamat independența. A doua zi, liderii Abhaziei și Osetiei de Sud au cerut recunoașterea independenței. Liderul Osetiei, Eduard Kokoiti, a declarat că ambiția sa ar fi să vadă unite

Soldat rus din „forțele de menținere a păcii”

cele două Osetii, până la sfârșitul anului 2008.

Precedentul Kosovo a înrăutățit situația din Osetia de Sud. În prima jumătate a anului 2008 au avut loc mai multe incidente în care osetii și georgienii s-au acuzat reciproc. La 1 august s-au produs schimburi de focuri între trupele georgiene și cele separatiste. Tbilisi a acuzat Osetia că a atacat câteva sate georgiene, violând astfel acordul de pace din 1992. A doua zi a început evacuarea populației din Osetia de Sud în Rusia. La 7 august, președintele georgian Mihail Saakașvili, care a promis să restabilească ordinea și controlul guvernamental în regiunile

separatiste Osetia de Sud și Abhazia, a ordonat începerea atacului asupra Osetiei. În scurt timp capitala separatistă Thinvali a fost capturată. A doua zi Rusia și-a trimis trupele în Osetia de Sud, deci pe teritoriul georgian. În cinci zile de lupte forțele ruse au cucerit orașul Thinvali și au determinat trupele georgiene să se retragă din Osetia de Sud, afectând grav totodată infrastructura militară a Georgiei. La 9 august o navă militară georgiană aflată în Marea Neagră, în zona Abhaziei, a fost scufundată de flota rusă pe motiv că ar fi intrat în zona de securitate rusă. În aceeași zi rușii au deschis un al doilea front în Georgia – din Abhazia. Rușii au ocupat cel mai mare oraș georgian din apropierea Osetiei, Gori, dar și portul Poti, unde se afla comandamentul forțelor navale georgiene.

Datorită presiunii internaționale, la 16 august președintele Rusiei, Dimitrii Medvedev, a semnat acordul de încetare a focului, după ce cu o zi înainte, același lucru îl făcuse și liderul de la Tbilisi, Mihail Saakașvili. La exact zece zile după armistițiul, la 26 august, Rusia a recunoscut oficial independența Osetiei de Sud și a Abhaziei. ■

O victimă din orașul Gori

SPITALUL EVREIESC DIN BERLINUL NAZIST

MANASE RADNEV

Clădirea spitalului și directorul acestuia

Înaintând în ultimele zile ale războiului prin molozul și ruinele capitalei germane, soldații sovietici s-au oprit în fața unei clădiri impunătoare, aproape intacte. Cercetând-o încăpere cu încăpere, au descoperit echipament medical și paturi care-i precizau, indubitabil, destinația. Mare le-a fost surpriza când, coborând în beciurile spitalului, au dat peste o mulțime de oameni – aproximativ 800 – înghesuiți în întuneric. „Cine sunteți voi?” – i-a întrebat comandantul. „Suntem evrei” – a fost răspunsul, năucitor pentru ostași care trecuseră prin lagărele morții și văzuseră ce s-a întâmplat cu evreii.

Așa își începe Sarah Helm reportajul din The Sunday Times Magazine, intitulat Lista lui Eichmann, parafrazând titlul filmului lui Steven Spielberg, deși apropierea mi se pare cam forțată.

Inființat în 1914 de către prospera comunitate evreiască din Berlin, spitalul a cunoscut, începând din 1933, restricțiile severe impuse de legile rasiale naziste. Majoritatea medicilor evrei au emigrat, iar cei rămași nu aveau voie să-i trateze decât pe conaționali. Spitalul n-a fost totuși închis, iar la începutul războiului a fost numit director doctorul Walter Lustig, care colaborase cu poliția berlineză, având numeroase relații în rândul suspușilor noului regim.

Șeful lui direct făcea parte din elita Gestapoului, fiindu-i

subordonat lui Adolf Eichmann. Grație memoriilor și interviurilor cu supraviețuitorii acestui lăcaș, autoarea reportajului din cunoscuta publicație britanică a reușit să afle cine au fost pacienții, prin ce încercări dramatice au trecut, dar nu și explicația dăinuirii instituției până la eliberarea Berlinului.

La început, conducerea nazistă și, în special, Goebbels, ministrul Propagandei, nu doreau ca deportarea și exterminarea evreilor să fie cunoscută, atât în interior, cât și în afara granițelor țării. „Existența unui spital evre-

iesc – scrie Sarah Helm –, cu doctori și infirmiere îngrijind bolnavi, făcea posibilă răspândirea minciunii că Hitler nu intenționa să-i nimească pe evreii germani.” Dar cine erau cei internați? În primul rând, personalul medical în frunte cu doctorul Lustig. Cea mai numeroasă categorie a „pacienților” o formau soții sau soțiile unor germani neevrei. Și, în sfârșit, oameni care izbutiseră să mîtuiască ofițeri superiori din S.S. sau personalități publice ca Eugen Schiffer, fost ministru al Justiției înaintea venirii lui

Hitler la putere, internat împreună cu fiica sa.

Pe măsură însă ce deportările se înmulțeau, Eichmann îi ordona lui Lustig să trieze pacienții și să-i expedieze pe unii dintre ei în lagărele morții. Hilde Kahan, secretara directorului, a notat că aceste selecții erau „cele mai oribile momente. Când treceam prin coridoarele și sălile unde oamenii așteptau să fie examinați, trebuia să înfruntăm privirile imploratoare, rugămințile lor deznădăjduite“. Eichmann însuși vizita spitalul, indicând victimele următoarelor transporturi. Înainte de intrarea rușilor în Berlin,

Gestapoul a ars toate documentele, așa încât nu se știe de ce unii au fost trimiși la moarte, iar alții protejați.

Ceva totuși s-a aflat datorită jurnalului Hildei Kahan. Unii dintre internați erau, de fapt, arestați și se găseau pe o așa-numită listă B, a cărei inițială provenea de la cuvântul „Behorden“ – autorități. „Deci ei se aflau acolo în urma unor dispoziții speciale“ – notează ea. Poate printre aceștia, crede publicista britanică, erau cei considerați de șeful S.S.-ului, Heinrich Himmler, o „marfă“ de schimb în eventuale negocieri cu Alia-

ții sau apti să obțină bani, în urma păstrării lor în viață.

Existența miraculoasă a acestui spital până la sfârșitul războiului a rămas un mister, pentru că singurii care dețineau toate informațiile au dispărut. Doctorul Walter Lustig a fugit, i s-a pierdut urma, dar se pare că a fost prins de ruși și executat. Adolf Eichmann nu a fost interogat asupra acestui subiect înainte de a fi spânzurat. „Dacă Berlinul n-ar fi fost eliberat – conchide articolul din *The Sunday Times Magazine* – toți bărbatii și femeile din spital ar fi fost trimiși în camerele de gazare“.

Foto de la cititori

Mă consider printre cei mai vechi cititori ai *Magazinului istoric* (poate chiar de la primul număr). În prezent, mai dețin numerele din anii '80, '90, și 01-08 a.c. și poate chiar din anii '70. Cele anterioare anilor aceștia mi-au fost aruncate de niște „neștiutori“. Intenționez ca întreaga colecție să o donez cândva unei biblioteci, eventual sătești, pentru ca această *comoară* a culturii noastre să nu se piardă în neant.

Vă trimit, alăturat, o fotografie a unui fenomen spectaculos, de prin anii '70.

Fotografia a fost făcută de un apropiat colaborator profesional, ing. Roncea Liviu, care lucra la I.E.L.I.F.-Constanța, un pasionat fotograf amator, membru al cercului de fotografi din Constanța. Cred că recunoașteți imaginea Cazinoului. Odată cu această fotografie, prietenul meu mi-a mai dăruit încă una (care mi-a fost „subtilizată“ în timp) și care era și mai spectaculoasă.

Constantin ION

Pastila de cuvinte

După căderea Imperiului Roman de Apus (în anul 476 a fost înălțurat Romulus Augustus, ultimul împărat din Occident), a urmat o perioadă de dezordine, când cultura și știința, care erau apanajul grecilor, au decăzut spectaculos. Începând din secolul al VIII-lea preocupările de acest gen au fost preluate de arabi, ai căror califi au încurajat traducerea în arabă a operelor de filosofie scrise de greci.

Unul dintre acești califi, Al-Mamûn (fiul celebrului Harun ar-Rașid, califul Bagdadului, personaj principal în O mie și una de nopți), l-a obligat pe împăratul Mihai al III-lea al Imperiului Bizantin, pe care îl învinsese (secolul al IX-lea), să-i dea ca pradă de război câte un exemplar din toate manuscrisele grecești pe care le avea.

În Spania cucerită de arabi, exista la Cordoba o bibliotecă cu 600.000 de volume, iar la Toledo funcționa un centru de traduceri. Scrierile lui Aristotel au fost cunoscute prin traduceri din arabă, iar traducerea latină a Elementelor lui Euclid din Alexandria a avut la bază versiunea arabă a originalului grec. La trei secole de la moartea Profetului, araba a devenit vehiculul științei.

ARABE

Academician MARIUS SALA

Arabii erau medici apreciați. Avicenna, medic arab de origine persană, a scris cărți, traduse în latină, care au constituit fundamentele studiului medicinei orientale și europene timp de mai multe secole. Era vizitat la Cordoba de regele Spaniei (secolul al XI-lea) pentru a-l trata. Tratatul de chirurgie al lui Albucasis (secolul al X-lea) a fost tradus în latină și a reprezentat bazele chirurgiei oculare până în secolul al XVI-lea.

Arabii și-au însușit cultura indiană, după ce au cucerit Persia, iar limba lor a fost „cără-

ușul” metodelor de calcul preluate de la indieni: *algebră*, *algoritm*, *cifră*, *zero* sunt cuvinte luate de la arabi.

Există și o arabă a alchimistilor, de unde provin cuvinte ca *alambic*, *alcool* sau *elixir*, precum și una a naturaliștilor, de unde au fost preluați termeni ca *gazelă*, *girafă*.

În română, cuvintele la a căror origine îndepărtată se află araba, de felul celor menționate, au intrat prin franceză; altele (ca *acadea*, *acaret*, *ageamiu*) au pătruns prin turcă. Există și cuvinte arabe care au intrat, în epoci diferite, prin turcă și apoi prin franceză: *emir* și *amiral*, *bidiviu* și *beduin*.

Cele două cuvinte arabe la care mă voi referi în cele ce urmează,

Miniatură dintr-un manuscris al Tratatului de chirurgie al lui Albucasis

*ji*had și *intifadă*, sunt recente și au intrat în română prin franceză.

Jihad „război sfânt, în religia musulmană” este un cuvânt care nu apare în DEX. Există însă în *Micul dicționar academic* (2003). Cuvântul arab aflat la originea sa, *djihad*, înseamnă „efort suprem”. Apare atestat în franceză la sfârșitul secolului al XIX-lea (1870), dar s-a răspândit abia după 1983. În franceză are și varianta *ji*had, formă pe care am împrumutat-o și noi. Un derivat de la forma din franceză *djihad* „război sfânt” este *moudjahidin*, „luptători ai unei armate de eliberare islamice”, așadar un plural a cărui formă de singular, în franceză, este *moudjahid*, provenit din cuvântul arab *mūjahid* „luptător în războiul sfânt”. În română, cuvântul *mujahidim* apare în presa scrisă, la radio sau la

televiziune, dar nu a fost încă înregistrat în dicționare. Atrag atenția asupra faptului că, la origine, este o formă de plural, după cum arată finala cuvântului: *-im* este desinență de plural masculin în limbile semitice. O găsim și în *serafim* „înger de rang superior”, care

la originea îndepărtată este forma de plural a ebraicului *saraf* „cel care arde, care curăță”. Nimeni nu mai știe însă astăzi că *serafim* este, de fapt, o formă de plural și, de aceea, în română are pluralul *serafimi*.

Intifadă „luptă dusă cu pietre de către tinerii palestinieni contra israeliților, în teritoriile ocupate de Israel” apare, de asemenea, în mass-media românească, dar nu și în dicționarele românești. Cuvântul este menționat însă în ultima ediție a binecunoscutului dicționar francez *Petit Robert* (2002) în forma *intifada*, cu prima atestare din 1988 (prima *intifadă* a avut loc în 1987, iar a doua în 2002). Cuvântul arab din care provine are sensul de „insurecție”. În română, cuvântul a fost împrumutat din franceză. ■

De la 1 Octombrie
FACEM ISTORIE
 Revista "Magazin Istoric"
 se aude la
www.RadioLynx.ro

1960-1962

Am văzut, în cele două episoade anterioare, cum a vegheat Securitatea asupra unui periculos „dușman al poporului“, istoricul Victor Papacostea: a avut informatori camuflați, denunțatori mai mult sau mai puțin serioși, agenți cu nume de cod, tenaci autori de note informative, care au relatat zelos opiniile politice, activitatea profesională, viața privată a unui intelectual.

BALCANOLOGIE ȘI POLITICĂ ÎN ROMÂNIA

Prof. univ. dr. NICOLAE-ȘERBAN TANASOCA

Directorul Institutului de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române

Documentele din dosarul de Securitate al lui Victor Papacostea consemnează în linii mari exact, potrivit dezvăluirilor informatorilor privind conversațiile lor cu acesta, etapele antrenării istoricului în acțiunea vizând refacerea Institutului de Studii și Cercetări Balcanice și relansarea revistei Balcania.

La 30 aprilie 1960, sursa **Miron** îi comunică lt.maj. Dumitru Vasile că, la 22 aprilie 1960, Victor Papacostea i-a povestit despre întâlnirea lui cu Al. Rosetti, care i-a confirmat teoria înrudirii limbilor balcanice. „E preocupat de faptul că se reia, pe linia apropierii democrațiilor balcanice, ideea lui de bază, care a înființat Institutul de Cercetări Balcanice“, spune informatorul. Victor Papacostea „lasă să se înțeleagă că a fost chemat la Ministerul Afacerilor Externe și de cineva de la Academie pentru a i se cere lămuriri și speră că în cadrul acestei acțiuni va putea să aibă și el o activitate oarecare“. A rugat

„pe sursă“ „să-i spună aceste lucruri lui Mihail Ghelmegeanu, care este președinte al unei asociații balcanice“.

Securitatea respinge concepția lui Victor Papacostea

La 1 septembrie 1960, informatorul **Miron** a fost vizitat de Victor Papacostea. Acesta i-a vorbit despre preocupările sale profesionale și i-a comunicat că este vorba să se reînființeze Institutul de Cercetări Balcanice, de care el s-a ocupat mai înainte. I-a mai comunicat că Andrei Oțetea

i-a cerut un referat lui Șerban Papacostea (domnul profesor Șerban Papacostea nu-și aduce aminte ca Andrei Oțetea să-i fi cerut un asemenea referat), spunând că Victor Papacostea va avea acolo un rol.

Potrivit sursei, Victor Papacostea a făcut un memoriu, nu așteaptă un loc de răspundere, ci un mijloc de colaborare la noua înjghebare. S-a referit favorabil la discursul lui Gheorghiu-Dej în Adunarea Națională despre colaborarea balcanică. A lăudat participarea lui Oțetea, Bérzea (sic!) – e vorba, desigur, de istoricul Mihai Berza și de prima lui călătorie și participare la o reuniune științifică internațio-

nală în străinătate după instaurarea comunismului în România —, Condurachi la Stockholm. Într-o notă marginală, un colonel neidentificabil propune să fie studiat Victor Papacostea pentru o eventuală recrutare ca agent în vederea pătrunderii într-un mediu până atunci impenetrabil. Avizul altui factor de decizie este însă negativ.

La 7 decembrie 1960, **Miron** comunică că l-a vizitat pe Victor Papacostea cu o zi înăinte, Ghelmegeanu îi spusese acestuia că ar vrea să-l vadă în legătură cu înființarea unui organism de studii balcanice. Victor Papacostea „s-a arătat cât e de interesat de problemă în care e cu adevărat priceput”. La începutul anului 1961, **Miron** informează că a fost vizitat de Victor Papacostea la 29 decembrie 1960. Acesta i-a vorbit despre reînființarea Institutului de Cercetări Balcanice, domeniu în care a lucrat întotdeauna. „Chestiunea e de actualitate acum, în legătură cu politica de înțelegere urmată de guvernul nostru în Balcani. A lucrat și a dat material în ultimul timp lui Ghelmegeanu, care se ocupă de problemă și speră că va avea un rol în noua organizare. La primăvară va fi un congres de balcanologie la București”, declară sursa **Miron**.

Același agent **Miron** informează că, la 23 februarie 1962, Victor Papacostea i-a relatat cum evoluează relansarea revistei *Balcania* și restaurarea Institutului de Științe Balcanice. El a avut satisfacția că i s-a adus oficial la cunoștință, în scris și verbal (la Academie, de către Iorgu Iordan), că va fi utilizat. Într-o notă a biroului Securității se consemnează că Victor Papacostea „este urmărit de noi în cadrul dosarului de problemă P.N.L. Ne-a fost semnalat și pe

alte linii informative că este foarte prudent și evită să se manifeste dușmănos. Agentul a fost instruit să mențină contactul și să semnaleze atitudinea și legăturile lui”.

Documentele cele mai importante sub aspectul care ne interesează aici din dosarul de Securitate al lui Victor Papacostea sunt însă cele două note întocmite de maiorul Ițcuș Dragoș, pe baza notelor informative ale lui **Barbu Râmniceanu**, note în care este criticată vehement concepția balcanologică a lui Victor Papacostea, socotită nesciută și antimarxistă, și se atrage atenția asupra primejdiei reprezentate de faptul că i s-a încredințat o poziție cheie în refacerea Institutului de Studii și Cercetări Balcanice și relansarea revistei *Balcania*. Din informator, **Barbu Râmniceanu** devenise expert ideologic al Securității în materie de balcanologie ori era numai invocat ca atare! Să parcurgem însă documentele.

Iorgu Iordan în vizorul Securității

• La 12 ianuarie 1962, în casa conspirativă „Mitroi”, maiorul

Ițcuș Dragoș este informat de **Barbu Râmniceanu** despre o discuție avută cu Victor Papacostea referitoare la revista *Balcania* și la proiectul Institut de Studii Balcanice. Potrivit lui Victor Papacostea, „redactor șef al revistei va fi acad. Iorgu Iordan, dar întrucât acesta este foarte ocupat, în fapt se va ocupa el personal de revistă în limitele atribuțiilor care i s-au fixat și arătând în prealabil tot materialul lui Iorgu Iordan. După Victor Papacostea, revista este necesară pentru a se menține României prioritatea în domeniul cercetării problemelor balcanice, priorități pe care noi am fi avut-o înainte de război”.

Actualmente, spune el, un Institut de acest fel funcționează în Iugoslavia, la Sarajevo, dar are o activitate modestă, iar o revistă cu caracter exclusiv filologic apare în Bulgaria. „Problema unui Institut de studii balcanice se pare că a fost discutată neoficial cu prilejul sesiunii UNESCO din 1960, la Paris, despre care i-au comunicat lui Victor Papacostea acad. Mihail Ralea și Tudor Vianu. S-ar fi discutat problema

Petre Papacostea, relaxat, la birou

Familia Papacostea, în casa lui Petre Papacostea, în anii '30

creării unui asemenea Institut la Paris sau la Viena; un specialist german ar fi intenționat crearea unui asemenea Institut la Berlin, altul ar fi propus ca el să-și aibă sediul la Belgrad.“

După părerea lui Victor Papacostea, aceste discuții „ar fi grăbit luarea hotărârii de către forurile românești superioare privind înființarea unui Institut de Studii Balcanice la București.“ Informatorul e de acord cu importanța unui asemenea Institut, cu o revistă de largă circulație, atât din punct de vedere științific, cât și politic pentru România și politica ei balcanică, dar crede că „este necesară o conducere foarte clarvăzătoare din punct de vedere ideologic, atât a Institutului, cât și a revistei. Sursa atrage atenția asupra acestei probleme deoarece discuția cu Victor Papacostea a dovedit totală confuzie politică și ideologică a acestuia, care rezultă și din materialele întocmite de Victor Papacostea pentru demonstrarea necesității studiilor comparate balcanice“.

Victor Papacostea i-a împrumutat sursei un singur exemplar din aceste texte, pentru trei-patru zile, spre „lămurire“. N-a precizat cui

anume a dat celelalte exemplare, dar a reieșit că lui Athanase Joja, președintele Academiei R.P.R., și lui Iorgu Iordan. La primul număr vor colabora numai români (Francisc Pall, Constantin Zane, Dinu C. Giurescu, Emil Condurachi), se va publica însă și articolul unui romanist iugoslav decedat (e vorba de Petar Skok și de articolul lui, intitulat *Romanus, Rhomaïos, Latinus et Vlah' dans les Balkans, Balcania*, IX, 1946, pp. 3-12 – număr topit de organele Cenzurii, păstrat în numai două exemplare, în pagini, unul, descompletat între timp, la Victor Papacostea, azi în custodia mea, altul, complet și legat, în posesia academicianului Al. Vulpe, fiul profesorului Radu Vulpe – N.Ș.T.), predat pentru ultimul număr din vechea *Balcania*, care nu a mai apărut.

Pentru colaborările externe s-a întocmit o listă de autori posibili, prezentată de Victor Papacostea lui Iorgu Iordan, care a trimis-o la Ministerul Afacerilor Externe „spre avizare asupra oportunității invitării autorilor respectivi“. Nota Biroului Securității pe această notă sună astfel: „Vic-

tor Papacostea este sprijinit intens de Iorgu Iordan care este lucrat în acțiune. Agentul va continua discuțiile cu Victor Papacostea pentru a stabili părerile de viitor, date despre colaboratori, conținutul lucrărilor etc. Va avea discuții și cu Iorgu Iordan. Va fi dirijat și agentul «Virgiliu» în această problemă.“ Așadar, academicianul Iorgu Iordan, vicepreședintele Academiei R.P.R., se găsea și el în vizorul organelor de Securitate și era urmărit pentru vina de a-l susține pe Victor Papacostea!

Justa îmbinare a specialiștilor cu membrii de partid

La 26 ianuarie 1962, maiorul Ițcu Dragoș primește de la **Barbu Rămniceanu**, tot în casa „Mitroi“, o amplă notă de 14 pagini despre cele două materiale documentare redactate de Victor Papacostea. Am folosit aceste două texte, păstrate în arhiva familiei Papacostea, în *Studiul introductiv* la Victor Papacostea, *Civilizație românească și civilizație balcanică. Studii istorice*, ediție îngrijită și note de Cornelia Papacostea-Danielopolu, Studiu introductiv de Nicolae-Șerban Tanașoca, Editura Eminescu, București, 1983, studiu republicat în forma lui inițială, integrală, sub titlul *Victor Papacostea (1900-1962). O viață dedicată balcanologiei și solidarității balcanice*, în volumul Nicolae-Șerban Tanașoca, *Balcanologi și bizanținiști români*, Editura PRO, București, 2002, pp. 159-231. P.C.R. avea și în 1983 obiecții ideologice față de unele sus-

țineri din textele lui Victor Papacostea, cu care eu îmi exprimam acordul; așa încât pentru publicarea textului meu au fost necesare unele amputări. Din fericire, directorul Editurii Eminescu, dl. Valeriu Râpeanu, mi-a devenit complice la păstrarea fondului ideatic esențial, sfătuiră-mă amical să sacrific doar unele scurte pasaje și formulări șocante pentru cenzorii regimului.

Cele două texte erau intitulate: 1. *Institutul de Studii și Cercetări Balcanice* (54 p.) și 2. *Sumar pentru o informare rapidă asupra fenomenului balcanic și a necesității studiilor comparate* (17 p.). Maiorul de Securitate reformulează în termeni proprii această notă, comentând-o. Potrivit sursei și lui însuși, „aceste pagini nu au un caracter subversiv. Ele au fost puse la dispoziția conducerii Academiei pentru a fi comunicate forurilor de partid și de stat: De fapt, ele cuprind o motivare indirectă a propunerilor făcute în vederea reînființării Institutului de Studii Balcanice și a reapariției revistei *Balcania*“.

Sursa ține să sublinieze că: a) Victor Papacostea este cel care se ocupă efectiv de stabilirea legăturilor cu colaboratorii primului număr al revistei *Balcania*, primește articolele, face observații asupra lor etc., supunând apoi totul spre aprobare lui Iorgu Iordan. b) După ședința organizată la Academie, sub președinția lui Iorgu Iordan, unde s-a anunțat reapariția revistei *Balcania* și s-a cerut colaborarea Institutelor Academiei, Roman Moldovan, directorul Institutului de Cercetări Economice, a cerut un

material mai amplu. Sursa a înțeles că e vorba de materialul nr. 2. c) Costin Murgescu, după o convorbire cu Victor Papacostea privitoare la articolul pe care Institutul de Cercetări Economice urmează să-l dea pentru primul număr al revistei, a primit și el cele două materiale „spre a se lămurii asupra problemelor“.

Cum Academia nu a dat un material expozitiv propriu institutelor, se poate conchide, potrivit *Notei*, că cele două materiale întocmite de Victor Papacostea nu au numai caracter informativ istoric, ci vor putea influența orientarea noului institut și a noii reviste, deși nu au căpătat un curs oficial. „Ținând seama de aceste împrejurări s-a întocmit nota de față, care se bazează tocmai pe datele și aprecierile din cele două materiale ale lui Victor Papacostea.“ Considerațiile cuprinse în ampla *Notă*, rezumate de mine în continuare, sunt grupate în trei secțiuni:

I. *Cu privire la activitatea Institutului de Studii și Cercetări Balcanice (I.S.C.B.) (1937-1948).* „Începutul acestuia, se spune în *Notă*, au fost

lecții de balcanologie ținute de Victor Papacostea pe lângă o conferință de Istoria românilor de la Facultatea de Litere și Filosofie de la Universitatea din București. Victor Papacostea nu menționează însă cine era titularul conferinței (s-ar putea să fie vorba de conferința lui C.C. Giurescu, comilion politic al lui Papacostea).“ Aceste informații sunt, în esență, reale, dar „conferința“ lui C.C. Giurescu era de fapt catedra lui de profesor titular de Istoria românilor, poziție datorată lui N. Iorga și V. Pârvan, catedră pe lângă care se crease o conferință de istorie a românilor balcanici pentru Victor Papacostea (între referenți se număra și fostul său profesor, academicianul George Murnu), transformată ulterior în catedră de istoria popoarelor balcanice.

Insinuarea politică răuvoitoare, potrivit căreia C.C. Giurescu i-a creat lui Victor Papacostea catedra în virtutea relațiilor lor de partid, aparține Securității. La fel și insinuarea următoare, potrivit căreia Victor Papacostea ar fi fost un protejat al regimului

Victor Papacostea...

... tot el cu fiica, alintată Moșu, ...

antonescian: „I.S.C.B. a fost recunoscut oficial abia în februarie 1943, în timpul regimului antonescian.“ Informația era exactă, dar Securitatea omite să menționeze poziția hotărâtă antihitleristă a lui Victor Papacostea și reacția ostilă a oficialităților naziste față de bugetarea I.S.C.B. de către guvernul lui Ion Antonescu. În schimb, desființarea I.S.C.B. este prezentată ipocrit ca simplu efect normal al reformei – în fapt, o brutală restructurare – a Academiei Române (1948): „I.S.C.B. a dispărut în reforma Academiei din 1948, sarcinile sale fiind preluate de secția de studii slavo-bizantine din cadrul Institutului de Istorie al Academiei R.P.R.“

Activitatea I.S.C.B. a luat următoarele forme: școala de limbi balcanice, colocvii bilunare, cursuri, întocmirea unui nou *Tratat de istorie a popoarelor balcanice*, revista *Balcanica*, editura, traduceri, conferințe publice, organizarea bibliotecii, oficiu bibliografic. S-au inițiat o *Enciclopedie balcanică* și un *Atlas lingvistic* al Peninsulei Balcanice. Urmează lista

colaboratorilor interni și externi, după care sunt formulate câteva recomandări pentru viitor privitoare la personalul de cercetare, și anume: a) Nu e nevoie doar de arheologi, medievști, lingviști, cum propune Victor Papacostea, ci de specialiști în probleme de istorie contemporană, pentru sprijinirea politicii țării noastre în problemele legate de zona balcanică, modelul trebuie să fie Institutele Academiei U.R.S.S. pentru problemele țărilor socialiste sau ale Americii Latine. b) Cadrele de specialiști vechi, chiar dacă unii dintre ei se situează azi pe poziții marxiste, trebuie îmbinate cu cadre de cercetători tineri formați în anii puterii populare, cu o fermă concepție marxist-leninistă, spre a se putea asigura justa orientare ideologică a lucrărilor ce se vor întocmi. c) Justa îmbinare a vechilor cadre de specialiști cu tinere cadre de partid va trebui să asigure ca și în problema legăturilor internaționale pe care institutul și redacția inevitabil vor trebui să le stabilească să nu se ajungă la reluarea sau stabilirea unor

legături sau la crearea unor situații nedorite.

Scopul institutului, să lupte contra imperialismului

II. Unele concepții, privind relațiile interbalcanice. În cele două texte amintite, Victor Papacostea își prezintă, după părerea Securității în mod necritic, concepția care a stat cândva la baza Institutului de Cercetări Balcanice și a *Balcaniei*. De aici se poate trage concluzia că există posibilitatea (dacă nu chiar intenția, cel puțin a lui Victor Papacostea) de a menține și dezvoltarea aceeași concepții și în cadrul noului institut și a noii reviste.

Ofițerul de Securitate se oprește asupra unor aspecte ale acestei concepții, fără a intra în probleme de specialitate, în care sursa folosită nu are competența necesară. Sursa a remarcat în prealabil că Victor Papacostea nu folosește ceea ce ea numește „termenii precizi și elementari, intrați în uzul tuturor cetățenilor, cum ar fi România burghezo-moșierească, capitalism, socialism, burghezie, marxism-leninism, ci evită cu grijă aceste formulări“.

Problema nu este de vocabular, se afirmă în *Notă*, ci de concepție, care se reflectă în toate tezele dezvoltate de autor. Trei ar fi, potrivit notei informative, ideile fundamentale promovate în numele acestei concepții: 1) lumea balcanică alcătuiește o unitate, determinată de unitatea geografică naturală a spațiului balcanic, o teză greșită, combătută și demascată de marxism-leninism; 2) „factorii de

unitate a popoarelor balcanice, identificați, așa cum arătam mai sus, de Victor Papacostea și enumerați exact în *Notă*, duc la formarea unei singure naționalități balcanice, al cărei tip reprezentativ este numit de Victor Papacostea *Homo Balcanicus*; 3) este negat rolul progresist jucat de formarea statelor naționale balcanice și de cucerirea independenței lor naționale, este exagerat rolul diplomației occidentale în acest proces formativ, este criticat principiul autodeterminării popoarelor și aplicarea lui în Balcani, care ar contraveni realităților naturale și este proslăvită ideea unui stat federal balcanic după modelul elvețian.

Este evidentă, în această notă informativă, deformarea ideilor lui Victor Papacostea despre constituirea și evoluția statului național în Balcani, deformare determinată de re-avoință ori numai de obtuzitate intelectuală. Istoricul nu făcuse decât să combată rigiditatea, inadecvată spațiului balcanic, cu care a fost aplicat aici principiul național atunci când au fost trasate frontierele statelor moderne din zonă. El pleda numai pentru atenuarea acestei rigidități, în spiritul unei mai mari libertăți de comunicare transfrontalieră, caracteristică zonei în trecutul ei istoric și pentru întărirea solidarității tradiționale între națiunile balcanice. În termeni contemporani, era adeptul unui „globalism” balcanic, utopic poate, dar cu siguranță generos și în acord cu spiritul vremurilor noastre.

Concluzie: I.S.C.B. și *Balcania* „s-au preocupat de dezvoltarea cercetărilor privind legăturile interbalcanice în lumina unei concepții filosofice, istorice și politice antiștiințifice și antimarxiste cu scopul nu de a restabili ade-

vărul istoric, ci de a promova ideea unei federalizări balcanice”. E necesară, așadar, o deosebită vigilență ideologică față de Victor Papacostea și ideile sale.

III. *Câteva observații finale.* Institutul poate, după opinia sursei, însușită de Securitate, să sprijine poziția României față de problema relațiilor interbalcanice „pentru crearea unei zone a păcii în această parte a lumii, poziție care izvorăște din cerințele generale ale luptei pentru asigurarea coexistenței pașnice, preîntâmpinarea unui nou război mondial și dobândirea victoriei socialismului asupra capitalismului în întrecerea economică pașnică”. El trebuie să activeze însă în spirit riguros marxist-leninist, ca organ de propagare a ideilor și pozițiilor „partidului și guvernului nostru” și ca o instituție de documentare a acestora asupra realităților balcanice. El trebuie să lupte împotriva imperialismului și a „diferitelor sale agenturi din Balcani”, iar sarcinile sale de cercetare trebuie subordonate permanent „cerințelor politico-ideologice ale luptei pe

care țara noastră o duce”. *Nota* atrage atenția că toate „confuziile și băjbăielile” datorate mai ales lui Victor Papacostea trebuie lichidate înainte de înființarea Institutului și a revistei, scopurile acestora trebuind să fie precis definite.

Nota Biroului Securității, semnată de maior Ițcuș Dragoș: „Victor Papacostea este suspectat de noi pentru atitudine dușmănoasă față de regimul nostru. A suferit o condamnare pentru activitatea sa ca director (sic!) în guvernele burgheze. El este sprijinit direct de către acad. Iorgu Iordan pentru ajutorarea unor elemente dușmănoase. Considerăm necesar să informăm conducerea Ministerului despre conținutul lucrărilor lui Papacostea la care se referă prezenta notă, deoarece aceste lucrări sunt întocmite cu scopul de a fi prezentate la C.C. al P.M.R. Agentul a primit sarcina să continue a se informa despre activitatea lui Papacostea V. pe linia Institutului Balcanic. În legătură cu aceasta va fi folosit și agentul «Bianu».” ■

(Va urma)

... și cu Gheorghe Brătianu (în stânga)

București. Adunarea Deputaților

Chipuri uitate

Palatul Camerei Adunării Deputaților, din Dealul Mitropoliei, și constructorul său

INGINERUL ROBERT EFFINGHAM GRANT

Prof. univ. dr. NICOLAE NOICA

Robert Effingham Grant s-a născut la 7 aprilie 1853, în București.

Bunicul său dinspre tată a fost ofițerul englez Edward Grant. Din căsătoria sa cu franțzoaica Marie Levasseur a avut doi copii: o fată, Maria, născută în 1820, și un băiat, Effingham, născut în 1821.

Tânărul Effingham Grant vine în țara noastră în anul 1837, în calitate de secretar al Consulatului britanic din București. Aici se căsătorește, la 20 octombrie 1850, cu Zoe Racoviță, fiica marelui logofăt al Credinței, Alexandru Racoviță, și al Anei Dinicu Golescu. Ei au avut trei fii: Robert Effingham, Constantin și Nicolae, care a devenit un pictor recunoscut. Sora tânărului Effingham Grant, Maria, care îl însoțește în România, se căsătorește cu C.A. Rosetti.

Robert Effingham urmează cursurile liceale în București. Este trimis, după aceea, la studii în străinătate, de unde se întoarce cu diploma de inginer constructor.

La reîntoarcerea în țară, în anul 1875, este numit în serviciul de Poduri și Șosele al Ministerului Lucrărilor Publice, ca inginer ordinar clasa a III-a.

În același an, Parlamentul a stabilit, prin legea din 22 iulie,

concesionarea lucrărilor pentru construcția liniei ferate Ploiești-Predeal englezului G.B. Crawley. În timpul acestei concesiuni, șefi de secție au fost inginerii Gheorghe Duca, Ion G. Cantacuzino și C. Popescu, iar ca asistenți au fost numiți Anghel Saligny, Robert Effingham Grant și D. Cezianu.

În timpul Războiului de Independență, lucrările liniei ferate Ploiești-Predeal sunt întrerupte, statul nemaiputând

plăti lucrările executate. La reluarea lucrărilor, în aprilie 1878, Anghel Saligny, căruia i se încredințase întreținerea și protecția lucrărilor întrerupte, este numit ajutor de șef de secție și își ia ca principal colaborator pe inginerul Robert Effingham Grant.

In anul 1881 inginerul Grant este alături de corpul tehnic românesc la inaugurarea căii ferate Buzău-

Mărășești, prima linie realizată integral de inginerii și antreprenorii români. El participă activ la înființarea, cu acest prilej, a primei asociații profesionale a inginerilor și arhitecților „Societatea Politehnică” –, fiind unul dintre cei 52 membri care primesc numele de *Fondatori*. Amintim printre aceștia câteva nume de referință: I.G. Cantacuzino, M. Capuțineanu, Gr. Cerkez, Nicolae Cerkez, Gh.I. Duca, Panaite Donici, Petre Ene, Al. Gafencu, R.E. Grant, E. Miculescu, C. Olănescu, A. Saligny, Scarlat Vârnăv, M. Tzony și alții.

După 1882, lucrează ca inginer în cadrul Serviciului de Întreținere a Căilor Ferate Române, unde ajunge până la funcția de subdirector.

La începutul anului 1893, inginerul Robert Effingham Grant este numit director general al Societății Române de Construcții și Lucrări Publice. El urmează în această funcție unui alt mare inginer, Nicolae Cucu-Starostescu, care fusese chemat la conducerea Direcției Tehnice din Primăria Capitalei.

Societatea Română de Construcții și Lucrări Publice fusese înființată prin Decretul regal nr. 9897/21 iulie 1881, președinte fiind prințul Dimitrie Ghica, fiul primului domn pământean al Țării Românești, Grigore D. Ghica. Printre membrii fondatori ai Societății îi amintim pe Emil Costiulescu, Alexandru Orăscu, Emil Pake Protopopescu, Gheorghe I. Duca.

Sub conducerea inginerului Robert Effingham Grant, Societatea începe lucrările câtorva construcții importante:

a) Palatul Ministerului Agriculturii și Domeniilor, a cărui piatră fundamentală s-a pus la 30 septembrie 1894, în prezența regelui Carol I. Proiectul de arhitectură a fost întocmit de arhitectul Louis Blanc.

b) Teatrul Național din Iași. Demersurile pentru construirea unui nou local de teatru, după ce vechiul Teatru din Copou arsese în 1888, au durat până în anul 1894, când, datorită stăruințelor primarului, precum și ale deputatului inginer Miltiade Tzony, este aprobat contractul cu arhitectii vienezi Fellner și Helmer, care proiectaseră construcții similare la Viena, Praga, Odessa, Zürich. Execuția s-a realizat între 1894-1896.

c) Hotelul de Administrație al Comisiei Europene a Dunării din Galați și multe altele.

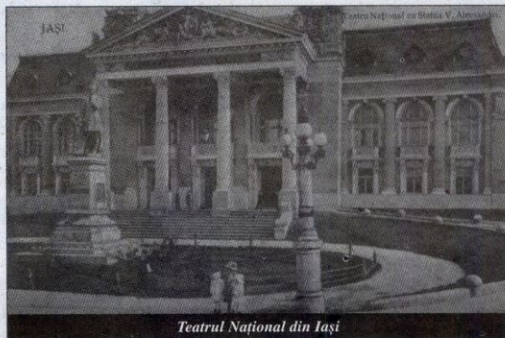
La începutul secolului al XX-lea, inginerul Grant își

înființează o antrepriză proprie, cu care va realiza câteva lucrări deosebite. Astfel, în anul 1902 în „Lista Membrilor Societății Politehnice” îl găsim la poziția 162 pe inginerul Robert Effingham Grant în calitate de inginer antreprenor cu sediul în București, strada Romulus nr. 2 (*Buletinul Societății Politehnice*, 1902).

Ulterior, între anii 1903-1905, îl găsim în aceleași liste ale Societății, tot în calitate de antreprenor, dar cu sediul în Râmnicu Vâlcea. Și aceasta pentru că în acea perioadă construia podul peste râul Olt la Jiblea (Călimănești).

Din anul 1906 până în 1914 el figurează ca antreprenor cu sediul în București, strada Occidentului nr. 16.

În anul 1905, regele Carol I a sancționat legea prin care s-a hotărât organizarea Expoziției naționale din 1906, ce marca împlinirea a 40 de ani de domnie, pentru a se prezenta realizările acestei epoci. Ea s-a desfășurat pe câmpul de

Teatrul Național din Iași

la „Filaret”, pe o întindere de 30 hectare, atunci creându-se Parcul „Carol”.

Comisarul general al Expoziției a fost numit dr. C.I. Istrati. El i-a însărcinat pe arhitecții Victor Ștefănescu și Ștefan Burcuș cu direcția lucrărilor expoziției din Parcul „Carol”. Execuția principalelor pavilioane a fost încredințată unor persoane „mai destoinice și mai capabile de a executa cu toată reperițiunea necesară lucrările Expoziției și, prin urmare, a fi gata la termenele cerute” (*Analele de Arhitectură Monitorul Licitațiilor*, 15 ianuarie 1906).

Palatul Artelor, ce domina Expoziția prin amplasarea sa pe dealul de la capătul principalei alei a parcului – „Aleea Independenței” –, a fost construit de inginerul Robert E. Grant. Acest palat a devenit apoi Muzeul Militar. Afectat de un incendiu, de cutremurul din 1940 și bombardamentele din 1944, muzeul este demolat. Pe acel loc se va ridica, în 1963, Monumentul eroilor luptei pentru libertatea poporului și a patriei. Amintim și alte lucrări executate în cadrul Expoziției din 1906: Pavilionul geniului civil și militar – arh. Sc. Petculescu și Schindl; Arcele Romane ing. Gogu Constantinescu; Pavilionul Agriculturii arhitectii Cerkez și Schmidts; Lucrarea lacului arh. Maimarolu și Stavăr etc.

În anul 1906, în urma licitației organizate în ziua de joi 27 iulie, Ministerul de Finanțe încredințează antre-

prizei inginer Effingham Grant și Giovanni Perlasca construirea Palatului Camerei Adunării Deputaților, din Dealul Mitropoliei.

Tot antreprizei inginerului Robert Effingham Grant, în colaborare cu inginerul Daniel Rollin, reprezentant al Casei Grand din Belgia, i s-au încredințat, în anul 1912, lucrările de execuție ale Palatului Senatului, ce urma a se clădi pe locul actualului bloc Gioconda. El va executa atunci și acoperirea Dâmboviței în zona Senatului.

Este interesant de amintit cum am găsit fotografia inginerului Robert Effingham Grant.

Între 28 septembrie-3 octombrie 1906, Societatea inginerilor și arhitecților bulgari a făcut o excursie în țara noastră, ca urmare a vizitei pe care tehnicienii noștri o făcuseră, în martie 1906, în Bulgaria. În cele șase zile ei au vizitat o serie de lucrări și edificii publice din București și din țară: Ateneul Român, Palatul C.E.C., Palatul de Justiție, Podul peste Dunăre de la Cernavodă și Portul Constanța, Expoziția Jubiliară din Parcul „Carol”. Au fost primiți de regele Carol I și regina Elisabeta.

Vizita s-a încheiat cu un banchet oferit la Ministerul de Externe unde, pe lângă oaspeți, au participat și 94 de membri ai „Societății Politehnice”, printre care s-au numărat: Petre Antonescu, Aureliu Beleş, Victor Brukner, Nicolae Cucu-Starostescu, Tiberiu Eremia, Anghel Saligny, dar și Robert

Effingham Grant. Cu acest prilej s-a tipărit și un album cu fotografiile tuturor inginerilor români și bulgari. Albumul, legat în piele, se păstrează cu grijă la Cabinetul de Stampe din Biblioteca Academiei Române.

O lucrare atribuită inginerului R.E. Grant este și clădirea Hotelului Athénée Palace. A fost construit în anul 1912, pe locul ocupat în secolul al XIX-lea de Hanul Gherasi, după planurile arhitectului francez Théophile Bradeau.

Profesorul Duiliu Marcu spunea, cu prilejul semicentenarului „Societății Politehnice”: „Tot sub influența Occidentului se execută la noi o serie de clădiri într-o notă ceva mai nouă: Athénée Palace Hotel (1912), prima lucrare ce se ridică pe un schelet de beton armat de către antreprenorii inginer E. Grant și Daniel Rollin, Palatul Hotel și Cazinoul din Sinaia arh. Petre Antonescu... etc. etc.” (*Arhitectură și clădiri. Contribuții la istoria dezvoltării arhitecturii în România de la 1881 până azi, în Buletinul Societății Politehnice*, 1931, vol. I).

Inginerul R.E. Grant se stinge din viață în anul 1926.

Rândurile de față se doresc un început pentru cunoașterea vieții și operei inginerului Robert Effingham Grant, din păcate necunoscut astăzi lumii tehnice de la noi, care ne-a lăsat construcții ce astăzi au devenit monumente de arhitectură cu care ne mândrim. ■

BRUTĂȚĂRUL

11

1796. Păstrând un ochi atent la literatura iacobină subversivă și, în general, la „nebulia franceză”, la „otrava franceză”, cu referire la Revoluția Franceză (1789-1794), recent încheiată cu decapitarea cuplului regal, Ecaterina a II-a a Rusiei revocă dreptul unei persoane de a poseda tiparnițe, pe care l-a acordat unor particulari în 1783. „Acționând de capul lor, editorii privați făcuseră din tipar, scrie un contemporan, ceva dincolo de lumea împărătesei.”

12

1960. Nikita Hrușciiov, prim-secretar al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice (1953-1964) și premier al țării (1958-1964), un temperament coleric, își scoate pantoful din picior și bate cu el în masă, în semn de indignare, în timpul unei sesiuni a Organizației Națiunilor Unite de la New York. Delegatul filipinez Lorenzo Sumulong l-a întrebat cum poate acuza capitalismul occidental de o sumedenie de rele, care sunt la fel de prezente și caracteristice sistemului impus de sovietici în Europa de Răsărit. Hrușciiov, care ridicase adesea tonul și în alte ședințe ale O.N.U., intervenind intempestiv în discuții, îl face „lacheu al imperialiștilor” pe filipinez, adăugând injurii și gestul ce va intra în istoria relațiilor diplomatice internaționale și a războiului rece.

15

2002. Moare la Paris, la 97 de ani, o figură legendară a contraspionajului francez: colonelul Paul Paillole. Minte lucidă, el a observat atent, din 1935, pe când era doar căpitan, ascensiunea nazismului în Germania, reocuparea militară a Rhenaniei de către Hitler, atrăgând în zadar atenția șefilor săi asupra pericolului. Când Franța a fost ocupată, a fost îndepărtat din contraspionaj. Și-a creat atunci o rețea clandestină, cu sediul la Marsilia, unde legăturile cu Rezistența și Africa de Nord se stabileau mai lesne, având ca obiectiv Abwehrul și serviciile germane de spionaj. Căutat asidu de serviciile germane, este nevoit să plece la Londra, prin Spania și Gibraltar, apoi la Alger, unde ajunge în ianuarie 1943. Acolo pune pe picioare o nouă organizație, Securitatea militară, care va restabili în Africa de Nord suveranitatea franceză în raport cu armatele aliate angajate în operațiuni. În august 1944 revine în Franța. În atmosfera tulbură a acelor zile mulți funcționari ai Ministerului de Război, ai Ministerului de Interne cer dizolvarea tuturor serviciilor pe care le-a condus comandantul Paillole. La 20 noiembrie 1944, își prezintă demisia. La 30 septembrie 1955 este promovat colonel și radiat din rândul cadrelor armatei active. Va fi ales primar al unei localități, va scrie multe volume de spionaj, va deveni ofițer al Legiunii de Onoare și va conduce, până în 2001, o Asociație a foștilor membri ai serviciilor speciale.

25

1881. Vede lumina zilei Pablo Picasso. Norman Mayler, care a scris despre viața și activitatea marelui artist spaniol, precizează că nașterea a avut loc la ora 23.15, la Malaga. Copilul nici nu respira când a venit pe lume. Și nici nu a scos vreun strigăt care să-i anunțe prezența. Moașa a încercat tot ce a știut pentru a-l aduce la viață, apoi a renunțat, concentrându-se asupra lăuzei. Dacă n-ar fi fost prin preajmă un unchi al micuțului, doctorul Salvador Ruiz, care i-a pus la nas un rotocol dens de fum de țigară, la care nou-născutul a reacționat instantaneu, începând să se miște și să plângă, cariera unui geniu al artelor ar fi fost curmată din fașă.

31

1871. La București începe să funcționeze Uzina cu gaz aerian de la Filaret a „Societății Generale de Iluminare și Încălzire prin Gaz în România”. Concesionarii, Th. Mehedințeanu și T. Negroponțe, se obligau să pună în funcțiune 800 de becuri „pe stradele cele mai principale din centrul Capitalei, rămânând până la numărul de 4.000 becuri a se completa iluminarea cel mult până la 23 martie anul 1872, data concesiunii. Părțile orașului neecarate cu gaz aeriform vor continua ca și în trecut a se eclara cu gaz lichid”. Pe marile artere bucureștene Lipsicani, Calea Victoriei, Smârdan, după 1871 se putea observa lumina galbuie și tremurătoare a lămpilor cu gaz aerian.

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

*Destinatarul scrisorilor:
Costache Negri*

În generația care pregătește Unirea Principatelor, frații Nicolae și Ion Ionescu (de la Brad), ca și Costache Negri joacă un rol prea bine cunoscut. Cel dintâi, profesor de istorie și ziarist, îi scrie lui Negri, aflat la Constantinopol, despre vizita făcută

presionat prea mult pe locuitorii capitalei moldovene. Ei sunt mai atenți la lucrările editate făcute în fața locuințelor unuia sau altuia dintre demnitari. Autorul sugerează, de aceea, ca vodă

*Fratele autorului,
Ion Ionescu de la Brad*

Tesalia fratelui său, agronomul, pe atunci administrator al averii sultanului din acea provincie grecească. Apoi, odată revenit în țară, despre viața Iașilor. Ce se întâmpla în războiul Crimeii nu pare a-i fi im-

Iași, vedere către Mitropolie...

să-i schimbe lunar; așa s-ar pava tot orașul. Între timp, domnul Grigore Ghica e sensibil la trimiterăa unor tineri pentru școlire la Paris.

Scrisorile se păstrează la Biblioteca Academiei.

Domenico, 5 august 1855

Mult stimată prietene,

Eu am agiuns la frati-meu și i-am dat scrisoarea d-tale. Mă folosesc de prilejul trimiterii răspunsului pentru a-ți vesti că lecțiile ce mi-ai dat am început a le pune în practică. Numai cât am gândit să mă fac practic și iată că de luni până astăzi, vineri, eu însumi nu mă mai cunosc de practic ce m-am făcut. Eri la poalele Olimpului am stătut și am

sorbit o cupă de lapte de capră neagră, lapte gras și dulce, făcut din iarba de pe Valea Temei. După ce ajunasem luni toată ziua și marți până seara, în sfârșit miercuri pe la prânz am dat de cel dintâi român thesaliot, un cioban de la o stână. Cu acest păstor am vorbit pentru întâia oară o românească greșită grozav: întâia practică ce mi-a eșit bine în capăt. După ce debarcasem pe un țărm fără liman, unde deodată nu dădeam de suflare

omenească (pentru că căpitănuțul vasului meu avusese nesocotința de a striga de pe mare ca să ne vie cineva de la un conac al frate-meu ce abia se zărește pe plaiul din potrivă), am pierdut giumătate de zi până am găsit o *pragmatea* pe care mă duc la Perieto, conacul de căpetenie al frati-meu. Pierderea de timp m-a învățat că nu e bine omul să debarce unde nu este liman; altă practică, ce n-oi uita-o niciodată.

Seara, agiungând la Perieto, aflăm că frate-meu era purces de dimineață în colinda sa pe la satele stăpănu-său. Acum ajunsese la destinarea mea, la punctul geografic unde ținteam de alătea săptămâni, și totuși încă nu-mi împlinisem scopul drumului: sosisem și încă eram pe drum. Pe un cal rău, călărind de la țărnuș mării cale de două oare până la Perieto, socotesc că pot să numesc și asta o nouă practică pentru un călător ca mine, care venisem din Iași în 25 de zile la picioarele Olimpului, mai mult cu vaporul. Dar a doua zi, în revărsatul zorilor, când inima mă trăgea din nou să încalec și să mă duc după frate-meu, atunci vai! încep un șir de practice însemnate pentru mine.

În țara asta, în greceasca ce se vorbește de popor, calul, călăria, mijlocul acesta unic de transport se numește *pragmată*. Închipuește-ți, mă rog, pe omul d-tale, cel așa de puțin practic, călare acum pe chiar practica cea mai grea de făcut, pe o *pragmata despetalata* (pe un cal de beilic nepotcovit). Nu știu dacă d-ta ai practicat vreodată vreo pragmata așa de puțin practicabilă ca drumușoarele cele abia însemnate ale plaiurilor ce stau la picioarele muntelui Olimp... Eu știu că numai dorul ce mă ardea de a agiunge pe frate-meu din urmă mai întâi decât orice arnăut [servitor albanez] s-ar fi dus de la co-

naclul lui de căpetenie, numai nerăbdarea de a-l vedea mai curând cu un minut, numai asta m-au făcut să mă pun pe practică, vreau să zic, pe pragmata cea de beilic. Suie băiete, suie la munte pe cal despotcovit. Socotesc că pot să zic: că iată-mă-s acum încălecat pe practică. Ziua toată am călărit suind și pogorând nepracticabilele drumuri de pe plaiurile ce formează șirul munților ce încongiură muntele cel mare, unde puterea imaginativă a poezilor greci a pus locașul zeilor lor celor mai mari... Soarele abia ieșise din undele mării, frumos și mândru ca un mire, cum zic poezii, și iată că deodată, când trebuia să pogor o cărare în fundul unei râpe întunecoase, noaptea se face iarăși dinaintea ochilor, răcoarea te cuprinde din nou ca în revărsatul zorilor... Oare să nu fie un vis practica ce începui? Dar când ese omul din răpă în zarea dealului nădejdea încolțește în inima lui. Nu pot să-ți spun în ce direcție mergea drumul; acum aveam soarele în față, acum în dos; aci mergeam înspre miază-noapte, aci înspre miază-zi, atât era de șerpuit drumul! Cum ași fi mai dat de urma

frati-meu de nu aveam un arnăut înaintea, un arnăut în urmă.

În preajma acestor locuri neștrăbătute mugea acum doi ani furia clefșilor [haiduci din Olimp și Pind]. Colea în satul acesta se cunosc încă urmele lor cele de foc și de pustiire! Groaza te cuprinde la tot pasul... Practica merge la treapă; în sfârșit, către seară ajunsei la Mecuium. Acum făcusem așa de bună practică călare pe pragmata, încât cu tot dreptul pentru a doua zi să cer de la frati-meu să fiu și eu aice arnăut; că mai practic decât cavasul [polițai] de la Rusciuc, eu călărisem 13 ceasuri fără ca să mă simt obosit. O minune a practicei în trei zile; atâta practică pare-mi-se că e un bun început. Altădată mai mult, acum,

Salutare și frație

N. Ionescu

Iași, 10 septembrie 1855

Mult iubite și prea stimate prietene,

Ți-am scris din Silistria spunându-ți cum s-au întâmplat de am șezut acolo mai o săptămână de zile. Acum, laudă unui *remorqueur* cezaro-crăesc [austriac], am pășit în hotarele țării, miercuri (astăzi e sâmbătă).

Miercuri, pe la două după-amiaza, am sosit în Iași. Astăzi într-acea seară m-am dus de am dat scrisorile către Vodă. După ce le-a cetit, m-a chemat să mă întrebe să-i spui și

... și așa cum l-a văzut călătorul francez Raffet

din viu grai ceea ce faceți acolo. I-am spus cât am știut, i-am spus ce m-am priceput eu despre punctul în care stați cu gingașa treabă. Vodă mi s-a părut prea mulțumit de cele ce i-am spus că ai vorbit și ai lucrat d-ta. Ar fi stat și mai lung la vorbă cu mine, dacă după mai bine de giumătate de oară nu ar fi venit directorul Postelniceii, în mare costum, să-i dea raport despre primirea făcută generalului Schlik, carele într-acea seară sosi în Iași. Cu vaporul cel dintâi sosit acum la Galați, de-a dreptul din Constantinopoli. Vodă nu primise nici o știre mai proaspătă, decât cele cuprinse în scrisoarea d-tale și într-a domnului Ralet. D. Place adusesse cele mai de pe urmă scrisori de la d-voastră. Cum au intrat D. Photino, Vodă m-a concediat cu cuvintele acestea: „te-oi mai vedea“.

Celelalte scrisori a domnului Ralet către directorul Domniei sale le-am dat a doua zi. D. Cantacuzen nu e în Iași de vreo patru săptămâni; am lăsat scrisoarea acasă la d-lui. Iar scrisorile către Mad. Catinca și celelalte le-am trimis, împreună cu zâmbilul [coș de papură], cu fâsticele [fistic] și cu lucumurile [rahat], de-a dreptul de la Galați la Mânjina prin vărul lui Alecsandri, prin tânărul Cosoni de la Foltești. Așa mi-am împlinit însărcinarea d-voastră. Scri-

° Grigore Alexandru Ghica

soarea domnului Mărăcină am lăsat-o la o slugă, fiindcă mama dumisale nu era acasă când m-am dus eu. Asemene scrisoarea Domnului [indescifrabil], care scrie turcește, am dat-o cui se cuvine.

Acum să venim la cele ce m-am legat a-ți scrie. Astă dată, mult nu voi avea-ți împărtăși: abia sunt de trei zile aicea. Petițiunea clerului național către Vodă nu este încă dată; dar Mitropolitul s-au plecat a o subscrie.

Pavatul cu cubice este pe dreptul Trei-Erarhilor; prin curte sunt linii desăvârșit pavate; drumurile așternute cu piatră la intrarea în capitală nu sunt nici măcar ca cele făcute în tabăra din Maslak; ulița din susul caselor directorului este asemăluită și aceea ce duce la cvartirul d-tale, la Vagoride, este pavată mai bine. Vezi, lucrurile publice merg încet, dar tot merge.

Ar trebui Vodă să schimbe miniștrii des și directorii pe toată luna, luând pe toți proprietarii de case din Iași și punându-i în lucrările publice și cu acest chip în mai scurt timp s-ar îndrepta ulițele și s-ar pava rapide și mai bine.

Când au fost Singurof directorul lucrărilor publice și-a pietruit ulița în dreptul casei lui; acum ar trebui luat directori de-a rândul pe toți proprietarii de pe ulița Copoului și atunci... lucrările ar merge bine.

La școale este cu totul altfel: directorul departamentului, ca să rămâie tot băet nepătat, n-au făcut nimica, nici chiar s-au început undeva cursurile.

Tinerii pentru care te-am rugat să scrii lui Vodă să-i trimită la Paris sunt purtați cu vorbe, pe când ceilalți trei nepregătiți atât de bine, ba chiar fără nici o probabilitate de succes, sunt hotărâți a fi bursierii statului.

Luarea Sebastopolei [sediul portului rusesc a durat

Strada principală a Iașilor

din septembrie 1854 până în august 1855, când trupele anglo-franco-otomane l-au cucerit] n-au ștărnit din letargia Iașilor pe nimene, pe când la București tinerimea s-a dus de au dat adrese de felicitare consulilor Puterilor aliate. Bucură-te sau te întristează, adevărul acesta este.

Fii cu sănătate și să auzim de bine, al d-tale

N. Ionescu

Iași, în 20 septembrie
1855

Scumpe și mult dorite
domnule Negri,

De cincisprezece zile mă aflu în aerul țării și iată iarăși mă lovește desgustul despre cele ce văd dinaintea ochilor. Așa cu o bucurie, pe care nici mai caut a o înțelege, am să apuc prilejul de a mă duce din nou peste hotar, fie pe cât de scurt timp va fi.

Poate nici îți trece prin gând că prietenul și colegul d-tale, că domnului Raleț sunt oareșicum dator pentru prilejul acesta neașteptat: dumnealui s-a ținut de cuvânt, se vede, și au scris Domnului pentru școlarii premianți, căroră Așăzământul Școlar le garanta dreptul de a fi trimiși pe conta Statului la o școală mare din Franța sau din Germania. După ce, când

Generalul Schlik

am venit aice, am aflat că mai înainte se trimisese trei tineri și mai puțin pregătiți și mai cu puține dispoziții într-un loc, pare-mi-se, și mai puțin cuviincioși pentru a învăța în specialități posibile, pentru a se face meșteri în arta militară, mărturisesc că deodată m-am întristat până la suflet și

blăstămam împrejurările ce vă țineau acolo atât de mult timp. Însă mult n-au trecut și după îndemnul meu tinerii au intrat cu cerere la Domn; Domnul, zice, au primit scrisori de la domnii miniștri din Constantinople; ce au fost, ce n-au fost, nu mai caut a lămuri, destul că Domnul au cerut ca directorul și par interim ministrul Cultului și al Învăț. Publ., la concul Leonida Ghica de li s-au înfățișat o anafora pentru acei trii tineri și acum au încuviințat trimiterea lor. În bucuria ce am avut, le-am făgăduit că pe conta mea mă duc și eu să-i însoțesc în drumul lor la Paris. Vineri ce vine poate și plecăm numaidecât. La școală s-au și încuviințat un supleant pre cât timp voi lipsi. Purced deci și mă duc și eu să văd în momentul acesta însemnat Parisul, această Atenă modernă, care pare că ar vrea să i se și zică și noua Romă...

Iată cum către d-ta n-am să mă pot ține de cuvânt de a-ți

scrie de aici din țară în cât timp vei ave a mai șede acolo în Stambul. Nu știu de ai primit scrisorile ce ți-am trimis până acum. În cele mai din urmă, am pus la cale de ți s-au trimis *Zimbrul* din 15 și 16 septembrie, din care vei afla cele ce s-au întâmplat mai de luat aminte de la scri-

Asediul Sevastopolului

soarea mea cea din urmă. Un lucru voi adăuga numai fără de care n-ai putea avea o idee deplină despre fizionomia capitalei noastre într-aceste din urmă zile.

La Curte, ca și prin târg, aliații Sultanelui care păzesc aici Prutul nici s-au arătat cât de puțin voioși despre cele ce s-au întâmplat acum cu norocire în Crim. Se zice că d. Place [Victor, consulul Franței la Iași] ar fi tras un sfic [pleasnă] comandantului Bianchi, întrebându-l de ce au fost conșignat ofițerimea și cătănimea cezaro-crăiască să nu ieie parte la desfătările publice ale ieșenilor.

Despre altele, lucrurile merg tot precum știi; în departamentul d-tale am auzit că toți te iubesc până la unul, fiindcă mai la toți ai scris anume întrebându-i de sănătate și altele.

Pe nimeni n-am văzut de la care ași fi putut afla despre ale Curtii; atâta mi-au spus că s-au huiț [vuit] aice: că domnul Panu vrea Domnul să-l facă ministru în locul d-lui Ralet și de d. Ralet în locul vacant de Logofăt mare. De alte schimbări ministeriale n-am înțeles să fi eșit huet în lume; de celelele mai mici schimbări nici cred că ai putea trage vreo inducție pentru apropieta schimbare a sistemului păzit până acum.

Toate merg după sfatul și cu punerea la cale a Vistier-nicului celui mare. Logofăt-

**Ar trebui Vodă
să schimbe miniștrii des
și directorii pe toată luna,
luând pe toți proprietarii de case
din Iași și puindu-i în lucrările publice
și cu acest chip în mai scurt timp
s-ar îndrepta ulițele
și s-ar pava rapide și mai bine**

tul Costache Sturdza s-au însănoșit și se vorbește că are să se încuscrească cu Domnul: Natalița a venit în casa tată-său și lumea zice că duosul părinte i-ar fi zis: *întâi ai făcut după placul tău, acum ai să te dai după voia mea*. Veteranul dandilor Iașului, Coco, zice că peștește mâna gingașei Domnițe. Alții ți-or asigura acestea, precum eu nu sunt în stare a o face: căci eu abia mă mai ocup cu ceea ce poate interesa acum pe dinastie și pe dinasticii noștri. Lucrurile pare-mi-se că se vor sfîși [a da la iveală] așa precum puțini pot să le prevadă acum. Cine știe pe ce spinare de val va fi ridicată luntrica țărilor noastre! Acum e bonată [?] la noi, însă vântul suflă de departe pare-mi-se și de odată și cârma și cârmaciul se vor pomeni sfărâmate... Atunci, cine va trăi, va vedea lucruri nouă. Până atunci, alta nu e nimica nouă decât rafistolarea [refacerea, fr.] monumentului din grădina publică; urâtă muruială: verde, vînat, albastru, șoreciu, galben, cafeniu... și alte mai mult sau mai puțin fisticții colore au dat monumentului regula-

mentar o pată de sulimineală, care mi-aduce aminte de răposata Milița, de locul ei din orașul meu natal, despre care, când eram la țară, am fost propus odată să se facă o subscriere a căreia product bănesc să se dea Miliței ca să binevoiască a nu-și mai arăta fața în

public măcar la zile mari. Așa acum cu dresul monumentului reglementar, s-ar putea pune înaintea ideea contribuției generale. Ce socotești? Dar lasă să vii întâi și să vezi cu ochii și apoi vom mai vorbi.

Pavatul cu cubice se apropie de Curte; telegraful merge bine, iar șoselele, un prieten al meu, Donici, de curând eșit din școala *des Ponts et Chaussées* [de drumuri și poduri] și nu de mult sosit aice, m-au încredințat că cu ceva mai multă inteligență lucrul s-ar fi putut face mai bine. El își pregătește, după îndemnul meu, un raport detaliat în pregmetul [problema] acesta și când vei sosi cu sănătate, va veni să te vadă și să ți-l înfățișeze.

Păstrează-te deci în întregimea sănătății și să auzim de bine.

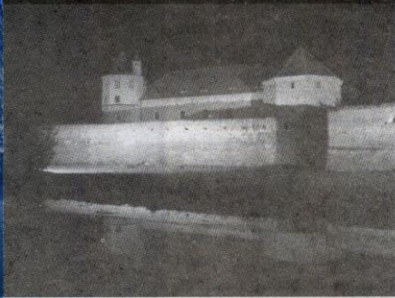
Al d-tale neschimbat prieten,

N. Ionescu

P.S. Dacă ai avea trebuință de ceva din Paris, scrie-mi prin Ministerul Învățăturilor noastre, unde voi lăsa adresa mea la pornire. ■

CETATEA

FĂGĂRAȘULUI

GHEORGHE DRAGOTĂ,

Director al Muzeului Țării Făgărașului „Valer Literat”

Cel mai impunător monument al ținutului Țara Făgărașului și unul dintre cele mai cunoscute complexuri medievale fortificate din România are aproape șase secole de existență. Așa cum apare astăzi, este o sinteză de stiluri arhitectonice, adoptate în timp, în funcție de evoluția tehnicii fortificării și destinația pe care a avut-o complexul. În fiecare secol, cetatea s-a încadrat într-un alt tip de fortificație, forma finală – cea din secolul al XVII-lea – uimind, totuși, prin echilibru și unitate arhitectonică, îmbinarea armonioasă a diferitelor stiluri dându-i un caracter de unicat în țara noastră.

A fost cetate militară, castel fortificat, reședință voievodală și mai apoi princiară, garnizoană militară și, în sfârșit, temniță pentru deținuții politici din timpul regimului comunist.

Prima atestare documentară a Cetății Făgărașului o întâlnim într-un document emis de Iancu de Hunedoara în anul 1455, care amintește despre „un castelan” la Făgăraș. Construcția cetății începuse la sfârșitul secolului al XIV-lea și a continuat, prin adăugiri succesive, până la jumătatea secolului al XVII-lea. Ea s-a ridicat pe locul unei alte fortificații mai vechi, din lemn și pământ, înconjurată cu șanț și val de apărare, datând din veacurile XII-XIII.

Zidurile din afara zidurilor

Cetatea din piatră și cărămidă din secolul al XIV-

lea (percepută azi drept cetatea interioară) avea forma unui patruleter neregulat, cu latura de est depășind ca lungime pe celelalte trei și fiind apărată de un turn de avanpost (barbicană). În veacul următor s-a construit un al doilea rând de ziduri, care respectau planimetria celor anterioare, turnul avanpost fiind inclus în ele și devenind astfel Turnul Porții. Sub turn era o poartă masivă din lemn de stejar, ținută în cuie din fier. Sub bolta intrării erau amenajate cămăruțe pentru drabanți (ostași). În interior, în apropierea porții, inventarele din 1656 și 1676 evidențiază existența unei structuri din lemn, pe roți,

care, în caz de asediu, se muta în spatele porții și se umplea cu pământ, blocând astfel accesul.

Deasupra porții se ridica un corp central, care a servit drept locuință a părcălabilor (comandanții cetății). Ni s-au păstrat numeroase inventare din epoci diferite și care ne sunt de mare folos în reconstituirea istoriei cetății. De pildă, inventarele din 1632 și 1673 menționează că în Turnul Porții se aflau amplasate tunuri. În prezent, Turnul Porții se află într-o stare avansată de degradare.

În colțurile cetății existau trei turnuri octogonale și unul circular, de tip donjon, în

acesta din urmă avându-și, pe rând, locuința castelanului, voievodul și, mai târziu, principele Transilvaniei. Despre Turnul Roșu (donjon) se spune că a fost cel dintâi element al cetății construite din piatră. Această parte s-ar putea să dateze încă din a doua jumătate a secolului al XIII-lea. Este porțiunea cea mai înaltă a cetății, având cinci niveluri, ultimele două fiind folosite, inițial, drept locuințe de vară. Inventarul din 1676 indică etajul al cincilea ca depozit de muniții. De la nivelul al cincilea scara continua spre turnul ceasului, desființat în 1767. Inventarul din 1632 menționează o încăpăre de la nivelul al doilea al Turnului Roșu, numită „depozitul aurit“, pe care unii istorici o consideră camera pentru păstrarea tezaurului. Există însă și părerea că aici s-ar fi aflat un tavan cu decorațiuni aurite, iar camera ar fi fost folosită temporar ca depozit. Deși mai multe încăperi din castel au avut pe tavane stucaturi, singura care s-a păstrat este situată la nivelul al treilea al Turnului Roșu. Se consideră că a fost realizată în timpul lui Gabriel Bethlen (1613-1629), în jurul anului 1617. Turnul a făcut obiectul restaurărilor din anii 1974 și 1997. Scara restaurată cu beton a încărcat însă foarte mult structura de rezistență, ceea ce a dus la apariția unor fisuri. Acestea au început să se lărgească, chiar dacă s-au turnat o placă de

beton și câteva nervuri pentru întărirea turnului.

Castelul

La sfârșitul secolului al XVI-lea, Cetatea Făgărașului a suferit transformări arhitecturale majore. Ele au fost realizate de voievodul făgărașan Ștefan Mailat, care a dispus înconjurarea ei cu un al doilea rând de ziduri. Pentru că dorea să locuiască la Făgăraș, a dublat zidurile de apărare din

cetatea inițială, unind turnurile din sud ale vechii fortificații, și a amenajat apartamente pentru el și familia lui.

În secolul al XVII-lea, importante lucrări a întreprins principele Gabriel Bethlen. Acesta a cerut, încă din anul 1614, Dietei Transilvaniei să aprobe munca gratuită a iobagilor la construcția cetății. După multe pregătiri, la care a participat și principele însuși, lucrările au început în 1623. Bethlen a dat dispoziții privind construirea celor trei bastioane prevăzute cu cazemate, la înălțarea cărora au muncit 1.500 de iobagi organizați în trei schimburi.

Om cultivat (*Magazin istoric*, nr. 12/1980, 2/1995), puternic influențat de Renașterea italiană, principele a adus meșteri sticlari de la Murano și alți meșteri italieni ca să înfrumusețeze castelul. Pentru a estompa caracterul militar al edificiului, a construit logiile de la etajul unu al aripii de sud, cu bolți elegante, sprijinite pe șase pile de zidărie masive și impunătoare. La primul nivel al aripii se afla pivnița mare de vinuri, care adăpostea 200 de butoaie cu o capacitate de 100.000 litri de vin provenind din podgoriile Târnava, Jidvei, Cincu și Merghindeal. La nivelul al doilea erau apartamente princiare, împodobite cu ceramică ornamentală și pavate cu cărămizi hexagonale. Nivelul al treilea era destinat tot apartamen-

... și blazonul său decorând una dintre uși

telor princiare, dar mai cuprindea și săli de mese și de audiențe. Acest nivel era cel mai elegant și împodobit.

În urma acestor construcții, planimetria cetății a devenit patrulateră, având patru bastioane în colțuri, iar în interior castelul vechea cetate din secolul al XIV-lea. Toate cele patru bastioane sunt umplute cu pământ și au zidurile din cărămidă, iar la bază din piatră fasonată, ceea ce le oferă o mai mare rezistență. Înalte de zece metri, bastioanele au în partea superioară platforme pentru artilerie și parapete de zidărie, înalte de 1,50 m, în care au fost practicate metereze. La primul nivel, bastioanele au cazemate cu tavan boltit și răsuflători de evacuare a fumului provenit de la tunuri. Accesul pe platformele bastioanelor se face prin rampe înclinate de zidărie, largi de 4,30 metri, astfel încât piesele grele de artilerie puteau fi urcate cu ajutorul tracțiunii animale. Sunt construite în așa fel, încât bastioanele se puteau sprijini reciproc cu foc. Existau câte șase-șapte tunuri pe platforma fiecărui bastion și alte două în cazemată.

După ce fortificația și-a pierdut însemnătatea militară, începând cu secolul al XVIII-lea, bastioanele au fost folosite ca magazii. După restaurarea începută în anul 1965, în cazemata bastionului de nord-est a fost amenajat un bar.

Gabriel Bethlen a definitivat și aripa de nord prin dublarea zi-

Turnul Roșu

dului cetății inițiale, iar în spațiul dintre ziduri a amenajat locuințe.

În timpul lui Gheorghe Rakoczi I (1630-1648) zidurile exterioare de pe latura de sud și nord au fost dublate prin interior, spațiul de 6 m dintre ziduri fiind umplut cu pământ. La mijlocul aripii de nord, Gheorghe Rackoczi I a adăugat un turn, denumit Turnul Pestriț. Inventarele amănunțite din 1632, 1637, 1656 și 1676 dau indicații despre destinațiile pe care le aveau

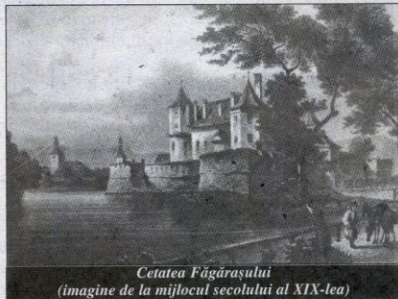
încăperile din aripa de nord. La primul nivel se găseau casa sameșului și aceea a provizorului, un vestibul care permitea accesul în Turnul Pestriț, după care urmau brutăria, bucătăria și casa valeților. Nivelul al doilea al aripii era destinat în special femeilor: locuințele cameristelor, un vestibul de acces la Turnul Pestriț, sala de mese a doamnei și sala Bathory. La nivelul al treilea al laturii de nord se aflau mai multe locuințe și o sală de mese destinate personalului. În Turnul Pestriț își avea locuința principesa.

Tot Gheorghe Rakoczi I a construit în partea nordică a laturii de est clădirea corpului de gardă, iar șanțul de apărare, care se afla în jurul cetății, a fost mult lărgit și adâncit, transformându-se într-un lac cu lățimea de 50-70 m și adâncimea de 4-5 m.

Începând cu secolul al XVIII-lea, prin transformarea cetății în cazarmă, iar apoi în garnizoană militară, aripa de nord a castelului și-a pierdut eleganța și destinațiile inițiale. După campania de restaurare începută în 1965, în aripa de nord a funcționat, până după revoluție, un atelier artizanal, iar în prezent este în mare parte nefolosită.

Măreție și legende

Adaptările și adăugirile din secolul al XVII-lea au transformat Cetatea Făgărașului într-o fastuoasă re-

Cetatea Făgărașului
(imagine de la mijlocul secolului al XIX-lea)

ședință princiară, adevărata capitală a Transilvaniei, după Alba Iulia. Aici s-au ținut 11 Diete și s-au primit peste 50 de solii străine. Tot aici, la 31 mai 1677, s-a încheiat tratatul de alianță antiabsburgică între Transilvania, Franța și nobilii maghiari. În 13 mai 1688, Dieta de la Făgăraș a ratificat declarația de supunere față de Imperiul Habsburgic, ruperea relațiilor de vasalitate cu Imperiul Otoman și trecerea Transilvaniei sub protecție habsburgică. Tot Dieta de la Făgăraș, la 7 februarie 1691, a acceptat Diploma Leopoldină, emisă de împăratul Leopold I în același an.

Întorcându-ne în timp, să amintim că înainte de bătălia de la Șelimbăr (28 octombrie 1599), cetatea s-a predat de bună-voie lui Mihai Viteazul, care a adăpostit aici tezaurul domnesc, dăruind apoi cetatea și domeniul soției sale, Doamna Stanca. La Făgăraș, pe care intenționa să-l transforme în „cetate de scaun”, între 26 aprilie și 1 mai 1600, voievodul a pregătit campania din Moldova, consfințind prima unire politică a românilor.

De existența Cetății Făgărașului se leagă mai multe legende care circulă și în zilele noastre. Una dintre ele este aceea a „Fecioarei de Fier”. Se spune că acela condamnat la moarte era trimis la „fecioară”, ca să-și spună ultima rugăciune și să sărute icoana Maicii Domnului, prinsă pe pieptul ei de

Turnul-temniță
din colțul de nord-est al cetății

oțel. În loc de iertare, în brațele ei își găsea însă moartea cea mai crudă. Când condamnatul se apropia să sărute icoana, corpul îi era străpuns de niște pumnale și, imediat sub el, se deschidea o trapă nevăzută, în care cădea, fiind preluat de un mecanism dotat cu săbii foarte ascuțite ce îi sfărteceau trupul. La o adâncime de 8 m se afla un canal cu apă, care ducea resturile trupului sfărțec în apele Oltului, spălând astfel orice urmă a crimei.

Somptuoasă Sală a Dietei
în care a funcționat într-o vreme și o capelă

O altă legendă vorbește despre existența unui tunel secret, săpat pe sub lacul ce înconjură zidurile și ducea spre râul Olt, care curge în partea de nord, la doar câteva sute de metri de fortificație. O altă variantă a legendei spune că, de fapt, tunelul era îndreptat spre sud, ducând către centrul vechi al târgului Făgăraș. Oricum ar fi fost orientat, acest tunel ar fi fost construit pentru refugiu din incinta cetății, în cazul în care aceasta ar fi fost cucerită de invadatori. Se pare că nu a fost utilizat niciodată, cetatea nefiind cucerită vreodată prin forța armelor.

O altă ieșire secretă din cetate ar fi existat pe latura de sud, la jumătatea zidului exterior, unde se afla o încăpere la nivelul lacului. Deschiderea în zid, acum acoperită, făcea legătura cu lacul, fiind mascată de trestie și alte plante acvatice. În respectiva încăpere se țineau două bărci cu care cei din interior se puteau refugia în oraș sau puteau trimite mesageri pentru ajutor.

În castel se pot vedea și astăzi temnițele medievale, unele prevăzute și cu săli de tortură. Mai târziu, în perioada comunistă, în turnurile, bastioanele și pivnițele cetății, dar și în alte încăperi ale castelului au fost amenajate celule de detenție, între 1948 și 1960 cetatea fiind transformată într-una dintre cele mai temute închisori ale gulagului românesc.

Ecouri

Cavaleria rusă...

SFÂNTA RUSIE ȘI LUPTĂTORII EI

... trece Dunărea în România

TRAIAN D. LAZĂR
Colegiul Național „I.L. Caragiale”, Ploiești

Revista Magazin istoric a publicat în numerele 4 și 5/2008 un interesant și documentat studiu al cercetătoarei dr. E.S. Seniavskaia, de la Institutul de Istorie a Rusiei al Academiei de Științe a Federației Ruse. Folosind o largă paletă de surse istorice, autoarea a conturat imaginea României și a românilor, așa cum apărea ea autorilor acestor surse: comandanți militari, istorici, ziariști etc. Este, credem noi, un exercițiu de cercetare istorică folositor și plin de învățăminte în spiritul „Historia magistra vitae” – să știi cum te văd alții, cum apreciază și judecă faptele tale.

Presupun că autoarea studiului, istoricii și cititorii ruși, în general, sunt, ca și noi, românii, nu numai curioși, dar și dispuși să afle cum sunt văzuți sau mai precis cum au fost văzuți de partenerii lor – uneori aliați, alteori inamici, după cum a fost jocul istoriei – din cele două războaie mondiale.

Redacția revistei *Magazin istoric* a invitat cititorii să-și exprime părerea în acest exercițiu al „imaginii în oglinda celuilalt”. În ceea ce mă privește, o voi face prin

intermediul memoriilor unui ofițer român din Primul Război Mondial, rămase inedite până acum. Este vorba despre un membru al familiei Filitti, ajuns prefect al județu-

lui Prahova în perioada interbelică. Pe atunci (în 1916-1917), era ofițer la o unitate de cavalerie, executând serviciul la stația de remontă a unității.

Trupe române de cavalerie...

Un fragment al acestor memorii mi-a fost pus la dispoziție, înainte de 1989, de un elev de-al meu, George Drăghici, care locuia în fosta casă din Ploiești a familiei Filitti, naționalizată de regimul comunist. Spirit „cercetător“, elevul găsisse textul pe când cotrobăia prin podul casei.

Acest fragment, parte a unui registru, are 18 file scrise cu creionul cu mină neagră sau chimică și cuprinde însemnări dintre 15 noiembrie 1916 și octombrie 1917. Autorul nu a numerotat paginile, ci rândurile scrise. Pe prima pagină a fragmentului, în partea de jos, este notat rândul 759. Deoarece pe fiecare pagină pot fi și sunt scrise 34 de rânduri, deducem că partea de început a textului, care lipsește, număra aproximativ 20 de pagini (10 file). În privința părții finale, care lipsește și ea, nu putem face nicio deducție.

Primele evenimente la care face referiri textul fragmentului de memorii în discuție se petrec după cucerirea Olteniei de către germani. În contextul retragerii armatei române din Oltenia și al pericolului pierderii acestor teritorii românești, autorul consemnează opinia despre aliații ruși.

„Se vorbește de ruși ca de salvatorii noștri și desigur că nici ei nu cred altfel, de vreme

ce jefuiesc populația pe unde trec ca într-o țară cucerită. Nu e nevoie de multă gândire pentru a ști că Rusia nu-și apără aci decât propriile ei interese, care sunt incomparabil mai mari ca ale noastre, chiar dacă fără ei am fi amenințați cu ocupațiunea întregii țări.

e în general înlăturat și trimis să se culce afară în coșarul cu porumb sau în fânul de care a mai rămas nejeftuit. Loc de dormit pentru soldații noștri nici vorbă. Ei dorm afară în frig și mizerie de nedescris.

Soldații ruși nu țin să se desmintă de apucăturile lor de jefuitori, cu toate că sunt foarte bine aprovizionați și echipați. Această hoardă de sălbatici grași și robuști, ca niște vite

... și mitraliori pe front

Abia acum, deși foarte târziu, pot să vadă și acei ce considerau drept străini de sentimentele firești ale țării pe acei ce nu vedeau în trupele țarului decât pe cea mai groaznică hoardă, care nu lasă în urmă decât pustiul și jalea. Dar nimic mai mult ca războiul european n-a putut desveli la noi o atât de mare lipsă de cultură a marelui public, care în ignoranța lui nu putea crede decât pe pehlivanii și vânduții intereselor străine“.

La 10 decembrie 1916, în urma retragerii armatei române, autorul se găsea la Barcea, sat situat pe șoseaua Tecuci-Galați, în apropiere de Tecuci (la 11 km). „La Barcea găsim satul în întregime ocupat de ruși. Sunt câte 20-30 într-o casă, al cărei proprietar

trăie în libertatea primitivității, deși porniți în masă în numele «Sfintei Cruci», nici nu vor să o vadă când sătenii noștri le arată icoanele în semn că sunt de aceeași religie ca și ei. Religia la multe popoare nu e decât un mijloc de speculațiune a maselor. Dacă cultura sufletească nu vine pe altă cale, sălbăticia nu e atenuată nici prin dogme, nici prin forme religioase. Cine ar fi putut crede că un pravoslavnic rus, mai învertat ortodox ca elementele altor neamuri de aceeași religie, fură tot ce întâlnește în cale, păsări, porci, viței, vite mari, și pleacă amenințând cu pușca pe cel care ar îndrăzni să protesteze în numele dreptății [...], aliatul lui și de aceeași religie ca el. Și cu toate acestea nu e cruce în drum în fața căreia să nu se

închine și nu e icoană pe care să n-o murdărească cu sărutatul lui [...]. Ce rău mai putea un dușman al țării noastre să ne dorească? Dobrogea ocupată de bulgari, Muntenia și Oltenia de germani și Moldova de ruși.”

Însemnările lui Filitti continuă cu prezentarea situației din Moldova neocupată de germani și a relațiilor cu aliații ruși. La 15 decembrie 1916 ofițerul nota: „Între militarii ruși și populațiunea civilă, ca și între ei și militarii noștri se ivesc neconținut conflicte. Din

La Tarnopol, în tranșee...

fericire, ele sunt fără urmări grave, deoarece atât populația, cât și soldații noștri, în fața superiorității de număr a rușilor, de obicei cedează. Dacă ar fi ca blestemele să se realizeze, am fi desigur scutiți de neplăcerea de a mai vedea sau auzi măcar de numele acelor ce au adus în țară această groaznică hoardă de cotropitori și sălbatici. E așa de nenorocită situația, încât mulți săteni sunt hotărâți să-și părăsească casele și să plece. Vitele li s-au furat, fânul li s-a luat cu forța, porumbărele în genere s-au spart și porumbul l-au dat rușii la

cai, așa că sătenii nu mai au ce păzi decât casa rămasă și ea fără împrejmuire, care s-a pus pe foc.

La această operă de jaf și distrugere au luat parte pe întrecute tot așa de mult soldații ruși ca și soldații noștri, mai cu seamă cei de la Coloane [formațiune adoptată de trupele în retragere, ce se deplasau „în coloană” – n.n.], care s-au dovedit de o sălbăticie neînchipuită [...] Această numai din cauză că n-au comandanți la înălțimea așteptării. Unii din ei neglijează în mod culpabil să le dea hrană, așa încât soldații trebuie să se hrănească din hoții și jaf. Alții îi încurajează ei înșiși la asemenea acte.”

La 10 ianuarie 1917, unitatea militară din care făcea parte autorul se mută de la Ivești la Târgul Stănișești (ambele în zona Tecuci). „Populația, cum află de plecarea noastră, îngroapă în pământ ce are mai bun, de frica aliaților noștri, care de obicei vin imediat după plecarea noastră și fură tot.”

După 20 ianuarie 1917, principele Carol împreună cu primul ministru au plecat la Petrograd. „Vizita aceasta pare foarte importantă și e probabil că se vor ameliora într-o oarecare măsură raporturile azi foarte aspre dintre trupele rusești și cele românești.”

În februarie 1917 autorul, care s-a deplasat de câteva ori la Bârlad și la Bacău, relevă „neajunsurile și enervarea ce-ți produc coloan-

nele rusești, care merg pe mijlocul drumului fără să [se] abată vreodată”.

Dar surprinde și o schimbare radicală în atitudinea rușilor, determinată, credem noi, de încetarea deplasărilor neîncetate din timpul retragerii și stabilirea unităților în aceeași localitate (pe aceleași poziții), odată cu fixarea liniei frontului. Autorul indică însă drept cauză o „intervenție covârșitoare”. „Rușii au devenit, ca prin farmec, de o corectitudine exemplară. Plătesc cât li se cere [pentru articolele de consumație – n.n.] și românul nostru când e vorba să speculeze e un adevărat maestru. Un litru de țuică costă 20 fr., de vin 3-5 lei, o pereche de boi 1.500-2.000 lei, o vacă 5-6 sute lei. În ultimul timp untura a ajuns la un preț de 15 lei kilogramul, untul 20-25 lei [...] Desigur că rușii și-au schimbat modul de a fi în urmă vreunei intervenții covârșitoare. Ei au devenit mai supuși, mai binevoitori și mai cinstiți, mai cu seamă de când s-a stabilit că Moldova nu poate fi a lor.”

Autorul constată că autoritățile locale din Moldova au un „spirit de speculație” mai dez-

... și tot acolo soldații ruși, aflați în retragere fotografiați cu Aleksandr F. Kerenski, ministrul Armatei

Infanteriști români, în perioada neutralității, la frontiera transilvană

voltat decât putea crede înainte de a cunoaște oamenii și locurile. „De când mai cu seamă rușii plătesc prețuri mari și nu vor să se conformeze tarifului maximal, toți [preotul, perceptorul, primarul, notarul, învățătorul – n.n.] au devenit gazde de ruși, cum erau gazdele de hoți de pe vremuri.”

Aflând știrea „revoluției militare” din Rusia (februarie-martie 1917), autorul consemnează zvonurile și presupunerile momentului privind mobilurile acțiunilor foștilor conducători ai Rusiei. „Se socotea de conducătorii «Sfintei Rusii» [...] că e cinstită ca Moldova să devină a Rusiei, Muntenia a Austriei și Dobrogea a Bulgariei.” Revoluția rusă ar fi fost pusă la cale de Anglia, pentru a împiedica pe țarină să ajungă la o înțelegere cu Germania. „Anglia, căutând să salveze marile ei interese, ne-a salvat astfel și pe noi. Acum se explică de toată lumea că noi am căzut victimă pentru a 3-a oară în istorie mișeliei rusești, că Dobrogea am părăsit-o grație unei învoielii prealabile [a Rusiei – n.n.], cu germano-bulgarii, că încetinea acțiunii militare rusești era intenționată și că faptul că rezistența s-a produs

pe malurile Siretului, și nu la Focșani, este și aceasta tot opera unei învoielii [ruso-germane – n.n.]. Cum ne va despăgubi Europa aliată contra Germaniei, de mișelia aliatei sale?” Ideea despre acțiunile trădătoare ale fostei conduceri țariste era preluată de autor din „dezvăluirile” presei franceze.

In aprilie 1917 autorul constata efectele Revoluției din Februarie asupra soldaților ruși de pe frontul românesc. „Se pare că rușii, nemeritând libertățile ce au obținut, vor abuza de ele și vor intra repede în starea de anarhie. Soldații nu mai voiesc să știe de nimic și de nimeni, disciplina s-a suprimat complet în sensul că ofițerii nu mai au nicio influență asupra trupe. Nu e cu puțință ca cea mai importantă urmare a revoluției rusești să fie distrugerea politică a Rusiei de azi [...] Rușii având puțință să facă ce voiesc, fără disciplină și fără bun simț cum sunt, nu mai voiesc acum decât «respublică și pace». Ei pleacă de pe front fără să ceară voie nimănui și țin meetinguri revoluționare în Moldova și cer pentru România aceeași stare de lucruri. Atât de departe a ajuns libertatea în armata rusă, încât ofițerii nu mai au ordonanțe [...] Mult așteptata ofensivă generală întârzie să se producă [...] Se speră că se va întâri treptat disciplina militară în armata rusă. După părerea mea, aceasta e în afară de orice posibilitate.”

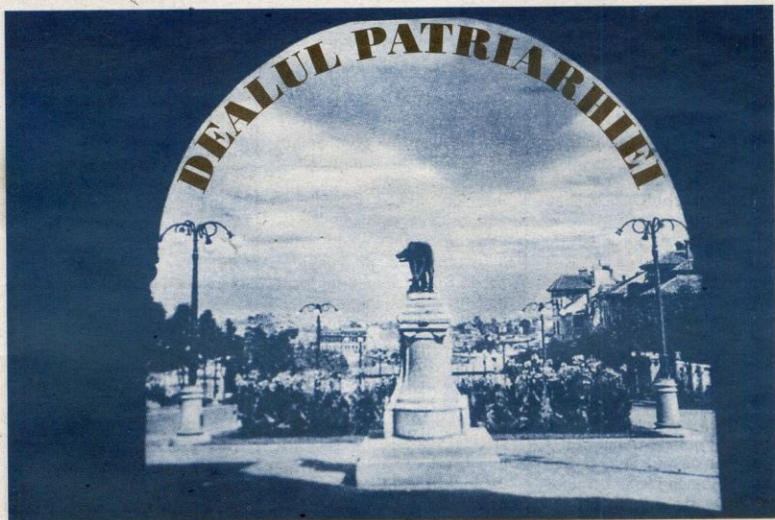
La începutul lunii iunie 1917, autorul notează: „armata

română a dat în cursul acestei luni din nou dovada vitejiei sale și în ofensiva de la Mă-răști, începută în ziua de 9 iunie, ea a făcut o străpungere de 30 km în frontul armatei generalului Mackensen [...] Efectul era să fie mai grandios, dacă scumpii noștri aliați?! [punctuația aparține memorialistului – n.n.] nu ne trădau și de astă dată. La Tarnopol s-au retras pur și simplu de pe front, în Bucovina au procedat în același fel și astfel ofensiva noastră a fost oprită. Mersul vertiginos al trupelor noastre [...] a fost oprit de criminalii care au devastat și furat țara, fraternizând cu dușmanul pe socoteala noastră.”

Pericolul unei înaintări austriece de la Vatra Dornei spre Iași stârnește panică. „Se produce în tot petecul de țară rămas neinvadat decât de inamicul-aliat o panică indescriptibilă, nu atât din cauză că vin germanii – trebuie să o spunem drept –, cât din cauză că interesul general al țării cere să pribegim de astă dată și în țara inamicilor și criminalilor noștri aliați.”

Ultimele însemnări din fragmentul de memorii se referă la evenimentele petrecute în Rusia, în octombrie 1917.

Desigur, pasajele prezentate din memoriile lui Filitti au caracter subiectiv, fiind influențate de formația sa intelectuală și afectivă prooccidentală, precum și de condițiile de război în care le-a scris. Neîndoind-ne, ele păstrează și anumite realități privind comportamentul aliaților ruși, întrucât conțin trăirile și constatările directe ale autorului și impresiile opiniei publice legate de raporturile cu aliații ruși notate „la cald”. ■

IONEL ZĂNESCU

Până în secolul al XVII-lea, malul drept al râului Dâmbovița, situat în pantă, nu a fost locuit, el beneficiind, în schimb, de întinse locuri domnești, cultivate cu vii și livezi.

În București, cele mai renumite vii domnești erau în mahalaua Sf. Gheorghe-Vechi, pe malul drept al Dâmboviței, pe dealul Văcăreștilor, precum și pe dealul viitoarei Mitropolii a Țării Românești. Locul era cunoscut ca fiind al mănăstirii „Sf. Ecaterina” din Peninsula Sinai, posesoare a numeroase vii și livezi, întinse și pe locul unde astăzi este Palatul metropolitan. De fapt, aproape toate mănăstirile bucureștene erau deținătoare de vii întinse, ce sporeau prin plantarea locurilor sterpe, necultivate, și care, la începutul secolului al XIX-lea, erau considerate afară din oraș.

Informații despre locul unde se va amplasa viitoarea biserică a Mitropoliei avem încă de la sfârșitul secolului al XVI-lea, din timpul domniei lui Mihai Viteazul (1593-1601), atunci când oștile lui Sinan Pașa au ocupat Bucureștii și au distrus și incendiat o parte însemnată a orașului. Bănuim că viile de pe Dealul Mitropoliei, cunoscut sub numele de Dealul Podgoriilor, au fost distruse de otomani, căci la 10 martie 1630, Leon Vodă arăta că acel loc a fost domnesc din vechime și plantat cu vii, dar din cauza răutăților ele „s-au

pustiit și au rămas un loc pustiu”.

O altă distrugere a viilor de pe dealurile bucureștene a avut loc în timpul lui Mihnea al III-lea (1658-1659), menționată într-un document dat de Antonie Vodă din Popești, la 11 mai 1669. El arată că „din hotarul Lupeștilor în jos, pre deal până în Calea Mehedinților” (Calea Rahovei) și până „unde suie calea la crucea lui Alexandru Vodă, cea de piatră” și „de aici, de la cruce în jos până la hotarul de piatră” al Mitropoliei, de „când cu răutățile, s-au pustiit viile de n-a mai rămas o viță, ci numai pajiște”.

Călătorul Evliya Celebi, care a lăsat însemnări interesante despre cele văzute în țara noastră, la mijlocul veacului al XVII-lea, spune despre viile bucureștene că de multe ori „tătarii și osmanliii le ruinează” (distrug). Cert este faptul că toată această regiune în pantă era ocupată pe la 1650 de viile plantate pentru domnitorii țării, care, de cele mai multe ori, le ofereau ca danii pentru servicii credincioase domniei.

Ca o slabă amintire topografică despre existența acestor vii bucureștene s-a păstrat numirea străzilor:

Vișoarea, Povernei (unde la început a fost o povarnă primitivă, dar mai apoi sistematică, proprietatea doctorului Mayer), Heliade între Vii, Ziduri între Vii și lunga Șosea a Viilor, care trecea prin mijlocul podgoriei bucureștene.

Poziția geografică a Dealului Podgoriilor, cu o largă deschidere asupra întregului oraș și aflat în apropiere de Curtea Domnească, a atras atenția domnului Constantin Șerban Cârnu (1654-1658), în vederea ridicării unei noi citorii voievodale.

Lucrările la noua construcție au început în 1654 și au durat până în 1658, an în care ea a fost târnosită de vremelnicul domn Mihnea al III-lea. Construcția a fost terminată abia în 1665, în timpul lui Radu Vodă Leon (1664-1669), care a hotărât în 1668 să strămute aici, de la Târgoviște, sediul Mitropoliei. Biserica mitropolitană, după descrierea călătorului Pavel din Alep, era un edificiu impozant, construit după imaginea mănăstirii de la Curtea de Argeș, având patru cupole mari, o tindă susținută de 12 stâlpi, iar acoperișul de plumb cântărea 40.000 de ocale. Noua Mitropolie a atras după sine danii în vii, prăvălii, terenuri și alte construcții, toate veniturile fiind scutite de taxe, în dorința de a înzestra noua instituție cu cele necesare. În imediata apropiere a noii reședințe, călugării își vor ridica chilii, ulterior parte dintre ele transformate în birouri pentru direcția și personalul Mitropoliei.

Pentru a pătrunde în curtea Mitropoliei se trecea prin vechea clopotniță. În curte erau trei cruci comemorative, una în amintirea Mitropolitului Teodosie (1665-1708), alta în amintirea generalului Miloradovici, comandantul trupelor rusești de ocupație, mort în 1809, și a treia care amintește de răcoala semenilor din 1655. Cea din urmă a fost ridicată de vornicul Preda Brâncoveanu, pe locul unde fiul său, Papa postelnicul, a fost ucis de către semenii răzvrățiți.

Mai târziu, vechea Adunare Obștească, creată în epoca regulamentară (1831-1848), își ținea ședințele într-o parte a chiliilor fostei Mitropolii, pe povârnișul sud-vestic al altărului actualei biserici mitropolitane.

Parlamentul propriu-zis al României nu există decât din 1858, când a fost aplicată Convenția de la Paris. Primele alegeri din cele două Principate, din decembrie 1858 și ianuarie 1859, vor consfinți dubla alegere a lui Alexandru

Ioan Cuza ca domn, iar cele două Divanuri ad-hoc vor da naștere la o unică adunare legislativă. Conform Regulamentului Organic (1832), Mitropolitul era de drept președintele Adunării Deputaților, iar lucrările se țineau la Mitropolie, căci, după tradiție, Mitropolitul nu putea să-și părăsească locuința.

În 1881, chiliile călugărilor au fost transformate într-o construcție confortabilă pentru a primi deputații aleși. Tot acum, după ce construcția a fost reparată, s-a adăugat un frumos amfiteatru, foarte asemănător cu cel al Reichstagului. Cochetul spațiu avea două rânduri de logii și o galerie, iar în sala de ședință erau scaunele deputaților dispuse în semicerc în fața tribunei, iar pe partea dreaptă se afla banca miniștrilor.

În 1907, pe locul Camerei Deputaților, rezultată din transformarea vechilor construcții mănăstirești, arhitectul Dimitrie Maimarolu va concepe un nou palat. Fațada principală dinspre Patriarhie, cu un parter impozant, este dominată de corpul intrării decroșat și

tratată cu un portic, având șase coloane masive, grupate câte două, și de cupola – cu un lanternou – a sălii de ședințe, asemănătoare cu cea de la Ateneu. În ansamblu, edificiul se impune prin arhitectura ordonată a fațadelor, constituind un monument remarcabil al stilului baroc francez. Din 1997, după mutarea Adunării Deputaților în noua clădire a Parlamentului, Palatul a revenit Mitropoliei. ■

Mitropolia, la 1912

MITUL „BARAKAH“

Orice soldat, în mijlocul cumplitei vijelii de obuze și de gloanțe, în fața morții, are nevoie fie și măcar de umbra unei certitudini că va scăpa cu viață. După entuziasmul de la începutul războiului, umilit, șocat sau înversunat, el dă ochii cu o realitate a morții care îi schimbă comportamentul și modul de a gândi

și care acționează drept catalizator al unei furii comprimate în ideea: ucidе spre a nu fi ucis. O expresie de o dezarmantă simplitate, dar care concentrează întreaga oroare a frontului. Pentru ca traiul în mijlocul ororii colective să fie mai lesne de suportat și pentru ca supraviețuirea să nu pară un fapt imposibil, ostașii apelează la forțe supranaturale și superstiții.

DRAGOȘ CARCIGA

● Din Algeria, legionarii au adus credința în „barakah” ● Blaise Cendrars, purtător de „barakah” ● 50 de ofițeri și 1.900 de legionari căzuți pentru Hill 140 ● Pierderi atât de mari, încât regimentul a fost desființat ● Șeful spionajului francez crede în „barakah”

Pe frontul de Vest, în Primul Război Mondial, anumiți soldați erau urmați de camarazii lor cu încredere și cu speranță, deoarece se considera că dispun de *barakah*, adică se pot feri de gloanțele inamice și pot transmite această însușire miraculoasă și celor din imediata lor apropiere. *Barakah* (sau *noroc*) are în arabă sensul literal de binecuvântare transmisă direct de către Allah aleșilor săi, favoriți din

marea ceată a dreptcredincioșilor. Binecuvântarea se conferă o singură dată în viață, iar urmările ei sunt unice. Cei care au impus pe frontul de Vest acest cuvânt au fost soldații corpului expediționar colonial francez, coparticipanți la efortul Franței de câștigare a războiului. Mediul de circulație frecvent al acestui termen era Legiunea Străină.

Nu se poate preciza momentul intrării termenului *barakah* în folclorul militar

colonial. Se poate face numai observația că acesta a putut fi localizat cândva, după 1831, an în care Franța se implică activ în politica de cucerire și colonizare a Algeriei (*Magazin istoric*, nr. 5/2007), nominal provincie otomană. Efortul militar principal a fost susținut de voluntarii Legiunii Străine, originari din Europa. În contact cu populația băștinașă, ei au preluat o serie de mituri și superstiții ale acesteia.

Mitul *barakah* reprezintă o constantă a scrierilor privitoare la implicarea armatei franceze în Marele Război. John Parker, un autor din Marea Britanie, îi dedică unul dintre capitolele cărții *În inima Legiunii Străine. Senzaționala poveste a celei mai dure armate din lume*. Scrierea, deși de popularizare, pune accentul pe dimensiunea romantică a mercenarului fără nume și fără trecut, componentă funcțională a frăției unite prin valoare, disciplină și purtarea cunoscutului *képi blanc*, acoperământul de cap al legionarului. Lucrarea oferă imaginea de ansamblu a istoriei Legiunii, începând cu anul înființării, 1831, și până în prezent.

Istoria Legiunii Străine (*Magazin istoric*, nr. 10/1994) reprezintă un amestec tragic de povești individuale, afirmă Parker, motivele pentru care se acceptă voluntar conviețuirea alături de niște simpli necunoscuți, într-un mediu militar dur prin excelență, variind de la individ la individ. Ceea ce impresionează este frăția de arme ce se naște între acești necunoscuți, în condiții extreme, abnegația de a sluji un ideal al bărbăției învecinate morții și o succesiune de tradiții cu totul străine, până la înrolare, recrutului. În aceasta rezidă noblețea traiului și luptei în Legiune, mândria de a fi sau de a fi fost legionar.

Dintre poveștile individuale ale celor care s-au înrolat în Legiune după începutul Primului Război Mondial, în luna august 1914, rețin atenția cele ale scriitorului Frederic Sauter-Hall, care avea sânge amestecat, elvețian și scoțian,

Contele Alexandre de Marenches

cunoscut după război sub pseudonimul Blaise Cendrars, și Arthur Griffiths, legionar vechi, londonez de origine, înrolat în 1905, ieșit din anonim datorită aceluia dar ceresc numit *barakah*. Poveștile celor doi sunt contrastante; pe de o parte, juvenilul entuziasm al celui care scria: „fiecare bărbat adevărat trebuie să-și interzică să rămână inactiv în văltoarea celei mai formidabile conflagrații întâlnite până acum în istorie”; pe de alta, blazarea celui care credea că războiul european reprezintă doar schimbarea mediului de luptă din deșertul înfierbântat

Scriitorul Frederic Sauter-Hall, cunoscut sub pseudonimul Blaise Cendrars

de soarele african cu medii înnoirai și sumbru al unui război ce se va dovedi un mult prea îndelungat conflict de uzură.

Cei doi s-au întâlnit pe Valea Ronului, când Griffiths și Weidemann, un vechi prieten al său din Legiune, au primit misiunea de a-i antrena pe voluntarii americani, 50 la număr, printre care se afla și Cendrars. Odată instrucția terminată, americanii au fost răspândiți pe la diverse unități, în funcție de nevoile Legiunii. Griffiths se va reintălni cu Cendrars câteva luni mai târziu, în vara anului 1915. Englezul, dezobisnuit să suporte vremea rece după zece ani petrecuți în Africa, era foarte slăbit; va muri de epuizare după câteva zile. Cei doi au străbătut tranșeele urmați de restul soldaților, care considerau că dispun de *barakah*, astfel că șansele de supraviețuire erau mai ridicate pentru cei care i-ar fi urmat. Dacă unul dintre aceștia s-ar fi prăbușit mort sau rănit, atunci se considera că întreaga unitate era urmărită de ghinion, șansele de supraviețuire scăzând dramatic.

Americanul Wheeler, medic de profesie, și englezul Elkington, cândva ofițer activ în armata britanică, s-au remarcat la rândul lor prin capacitatea de a se feri de gloanțele inamice, adică de a dispune de *barakah*. Unitatea lor a fost decorată cu „Crucea de Război” pentru curaj în luptă, după ce într-un atac au pierit 50 de ofițeri și 1.900 de legionari, în tentativa de cucerire a unei înălțimi trecute pe hărțile de stat major britanice sub denumirea de Hill (Dealul) 140. Totodată,

Elkington se remarcase în bătălia de la Artois, unde condusesse o misiune de recuperare a răniților, în cea de la Givenchy, unde Legiunea suferise mari pierderi, și în cea dată pentru cimitirul Souchez, unde Wheeler și Elkington distruseseră împreună un cuib german de mitralieră. După episodul Souchez, soldații au început să îi considere pe cei doi ca fiind ocrotiți de *barakah* și să îi urmeze. Au fost amândoi răniți în lupta pentru Ferma Navarin, unde pierderile Legiunii au fost atât de mari, încât regimentul din care făceau parte cei doi a fost desființat. În cursul bătăliei Wheeler, chirurg reputat, salvează viața camaradului său înainte de a o salva pe a sa. Dacă Elkington a supraviețuit războiului, Wheeler nu a avut același noroc. A fost ucis în august 1918, pe când lupta în cadrul armatei americane.

O mărturie finală din vremea celui de Al Doilea Război Mondial este făcută de contele Alexandre de Marenches,

Soldații ai Legiunii în timpul Marelui Război

veteran de război, participant la luptele din Italia din anii 1943-1944 în calitate de locotenent, în cadrul unui regiment de infanteriști coloniali marocani. Ziarista franceză Christine Ockrent înregistrează relatarea contelui, devenit șef al spionajului francez după război, în volumul *Consilier de taină al puterii*. Contele reia mitul

barakah într-o formulă simplificată: de această dată este mai curând pusă în discuție capacitatea individuală sau colectivă de supraviețuire în locul uneia supraomenești, de care ar fi beneficiat direct și ceilalți camarazi, prin simpatie. În acest caz, conceptul de *barakah* este asimilat mai curând unui aflat în subordinea sa, dar, treptat, va crede la rândul său în realitatea conceptului de *barakah*. Ordinul francez de înaintare la atac va fi substituit cu ordinul arab: *zigu-ngudem!*

Barakah, credință dătoare de speranță, asigură șansa supraviețuirii în plan interior, într-un mediu dominat de prezența zilnică, într-o formă sălbatică, a morții. ■

ÎN FORUMUL LEGISLATIV

(Biverb: 7, 12)

t – s (EE)^M NT

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluție integrată DIN ISTORIA BIZANȚULUI (apărută în nr. 9/2008):

C – ALO – P – M – BOUR – TRATA – NICIO – LAC – AS – ARMIE – E – TAD – ACORD – CANION – LEO – NAUT – MO – N – OT – SIMIGII IC CALITA INOT HALA OSTEO ORĂ APA AMIRAL OSTIRET SB ALIA – DACIA

Soluție joc ÎN FLOTILA LUI COLUMB (apărut în nr. 9/2008):

CA – R – A/VE – LA/N – ÎN – A

Clio anunță

CAVALERISTI DACI ÎN AMFITEATRUL DE LA SARMIZEGETUSA

GICĂ BĂEȘTEAN

După aproape 14 ani de întrerupere, colocviile româno-elvețiene consacrate politicii edilitare în Imperiul Roman au fost reluate.

De această dată, reuniunea s-a bucurat și de participarea unor specialiști din Polonia, Germania și Italia. Tema reuniunii a fost *Apa în lumea romană*. Lucrările deschise sub patronajul Excelenței Sale dl. Livio Hürzeler, ambasadorul Elveției la București s-au desfășurat în perioada 7-12 aprilie 2008, la Deva, bucurându-se de sprijinul Ministerului Culturii și Cultor și al autorităților locale, în special al Consiliului Județean Hunedoara al Primăriei Municipiului Deva.

Comunicările, având ca temă comună apa în Antichitate, au fost prezentate de: R. Ota, G. Băeștean, Agnieszka Tomas, E. Bota, R. Ciobanu, M. Cesarano, M. Vinciguerra, A. Diaconescu, C. Grezet, A. Lukaszewicz și Ch. Wawrzinek.

În după-amiaza zilei de joi, 10 aprilie, a fost lansat volumul *Aprovizionarea cu apă în Dacia Romană*, care în-

cununează munca de cercetare în domeniu depusă de autorul acestor rânduri, pe parcursul mai multor ani.

Două zile s-au organizat excursii tematice în zona Munților Orăștiei și la Colonia Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegetusa, oaspeții noștri din străinătate luând contact cu vestigiile trecutului și frumusețea peisajului.

Câțiva entuziaști cercetători și studenți clujeni au adus o pată de culoare prin reprezentațiile de arheologie experimentală.

În amfiteatrul Coloniei Dacica Sarmizegetusa, au oferit scene de luptă cu diferite tipuri de

arme, exerciții de trageri cu arcul (la care au fost invitați să participe și unii dintre copiii prezenți, de-a dreptul fericiți să examineze echipamentele de luptă), o demonstrație a câtorva cavaleriști daci etc. O frumoasă încheiere pentru o reuniune științifică reușită. ■

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **NICOLAE IORGA 1871-1940. STUDII ȘI DOCUMENTE. VOL. III** (coordonatori: Constantin Bușe, Constantin Găucan)

Editura Universității din București, 2007, 601 pp.

● **BASARABIA. SCHIȚĂ ISTORICĂ ȘI CULTURALĂ** (volum coordonat de acad. Mihai Cimpoi)

Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni și Editura Semne, 2008, 168 pp.

● **Gavril Preda, Petre Opris – ROMÂNIA ÎN ORGANIZAȚIA TRATATULUI DE LA VARȘOVIA. 1958-1968. VOL. I**

Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2008, 436 pp.

● **Alex Mihai Stoenescu – ISTORIA LOVITURILOR DE STAT DIN ROMÂNIA. 1821-1999. VOL. I: REVOLUȚIE ȘI FRANCMASONERIE**

Editura Rao, 2006, 377 pp.

● **C.A. Protopopescu – STREHAIA ÎN ISTORIE**

Editura Paco, București, 624 pp.

● **ORIZONTURI EVREIEȘTI - ORIZONTURI EUROPENE** (sub egida Federației Comunităților Evreiești din România; editor Liviu Rotman) *CSIER, 2007, 164 pp.*

● **Ion Mazere-Luneanu, Gelu Neamțu – MASACRUL DE LA LUNA**

Editura Perfect, București, 2008, 224 pp.

● **Lynn Pickett, Clive Prince – CONSPIRAȚIA STARGATE**

Editura Rao, 2006, 506 pp.

● **REVISTA ISTORICĂ**

Nr. 1-4, ianuarie-august 2006, 250 pp.

● **LUMINĂ LINĂ. REVISTĂ DE SPIRITUALITATE ȘI CULTURĂ ROMÂNEASCĂ**

An XII, nr. 4 (octombrie-decembrie 2007), New York, 138 pp.

● **CER SENIN. REVISTA FORTELOR AERIENE ROMÂNE**

Nr. 4-5, 2008, 69 pp.

● **DUNĂREA DE JOS. REVISTA LITERARĂ CULTURALĂ**

Nr. 79 (serie nouă), septembrie 2008, Galați, 50 pp.

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

Bucureșteanul este „un om simpatic scrie un reporter, în Flacăra [...] O vară întreagă, în fiecare zi, a străbătut porțiunea de stradă de bulevard, mai bine zis, presupunând că locuiește pe Bulevardul 6 Martie [Regina Elisabeta, azi] – spre tramvai. În luna mai trotuarul a fost spart săptămâni întregi și lucrătorii de la telefoane au muncit la lărgirea instalației cablurilor telefonice. El s-a împiedicat de mormanele de pământ răscolit, iar când ploua, se ferea de clisă și... trecea mai departe [...] A venit apoi rândul străzii propriu-zise. Timp de o săptămână nu s-a putut traversa. Se instala conducta de gaze naturale. Când a împins ușa de la intrarea imobilului în care locuia, mâna i s-a mâjnit de vopsea roșie de la însemnarea «gaze naturale». «O să avem gaze», a mormăit el involuntar [...] Într-o zi, i s-a întâmplat însă un lucru neobișnuit. Când a ieșit din casă, a strivit o floare. Da, o floare în plin centrul Bucureștiului cu străzi asfaltate, pe care circulă mașini și troleibuze...“.

Probabil că nu există un alt oraș pe glob în care să se fi asfaltat atâta, să se fi săpat apoi ce tocmai s-a asfaltat pentru a pune o conductă uitată sau recent spartă, pentru a asfalta din nou. Iar după 50 ani, străzile să arate, pe ansamblu, atât de rău.

Adevărul este că se construiește mult în București, cu nelipsita „muncă patriotică“. Există și un stimulent deosebit: apropierea marii sărbători de la 7 noiembrie (Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, numită pe stil vechi și sărbătorită pe stil nou), în cinstea căreia Comitetul executiv al Sfatului popular al Capitalei și-a luat angajamente importante. Până la sfârșitul anului urmează să se dea în folosință 2.000 de apartamente noi. Oamenii muncii sunt foarte bucuroși aflăm din presa vremii că întreprinderilor li s-a permis să își constituie un fond din care să construiască locuințe. Pe Bulevardul Armata Poporului (Iuliu Maniu azi) va fi dat în folosință un bloc pentru salariații de la I.C.A.B. (Întreprinderea Canal Apă București), cu trei etaje și 16 apartamente, cu baie, bucătărie, cămară,

încălzire centrală, boxe, uscătorie, spălătorie modernă, cameră la parter pentru adăpostirea cărucioarelor pentru copii și a bicicletelor. În Piața Valter Mărăcineanu se sapă fundațiile pentru o clădire cu nouă etaje și 194 apartamente. De la Podul Vitan până la Budești, râul Dâmbovița va avea o matcă nouă, o albie adâncă, cu două diguri înalte pe margine. Vor dispărea bălțile, odată cu meandrele râului.

Vă înșelați dacă v-ați gândit cumva că pe atunci nu se putea construi decât cu aprobare. Confirmarea vine din ziarul *Informația Bucureștiului*: „În plin centrul orașului, la capătul

Aranjarea lucrurilor în casă nouă

dinspre Calea Victoriei al străzii Al. Popov [azi Berthelot], a răsărit o hală metalică cu aspect de magazie, urâtă, cu totul nepotrivită locului.“ Aparține Combinatului Fondului Plastic. Și nu era un caz izolat. La fabrica „Tehnica tricotajelor“ s-au făcut lucrări importante de investiții, depășind volumul construcțiilor existente deja, dar tot fără autorizație de construcție.

Existau și alte aspecte negative. De exemplu, pe strada Șindrilei din raionul „Lenin” lucrătorul Ion Crăciun trece, corect, în zilele programate, cu căruța, dă o mână de ajutor la ridicarea gunoiului, vorbește cuvințios și nu solicită bacșiș. Dar unii locuitori îl „cinstesc”, așa, să fie. Că nu se știe niciodată. Crăciun rămâne la fel de cuvințios și cu cei care nu practică obiceiul, doar că se duce mai întâi la cei care sunt atenți cu el. Și așa apare tratamentul preferențial. Bietul Crăciun „abia de curând a prins să slovenească [!] ce scrie pe mașinile I.S.B [Întreprinderea de Salubritate București]: «Nu primim bacșiș»”. La fel se întâmplă la frizer, la restaurant; vina este a celor care dau.

Cele două luni sunt marcate de câteva evenimente care țin capul de afiș. Dacă ar fi să judecăm după ponderea ocupată în presă, aprovizionarea de toamnă și conservele par a fi pe primul loc. Ultima preocupare pare să fi fost un fel de sport național. Se fac analize în ce măsură piața este aprovizionată corespunzător și dacă țărani nu vând cumva mult prea scump față de aprozar, ce nu găsesc gospodinele pentru a putea pune conserve și, evident, se fac glume legate de temă. Întâlnești la tot pasul în presa vremii titluri de genul: *Cum se asigură buna reușită a conservelor*, iar Josiana are o rubrică permanentă în *Flacăra* despre secretul murăturilor. Din 20 septembrie se vor înființa 100 centre volante pentru vânzarea cartofilor. Toate unitățile O.C.L. „Aprozar” din hale și piețe au primit dispoziție să înceapă vânzarea la ora 06.00; marțea după-amiază, prin rotație, 50% dintre ele vor fi deschise. În magazinele de specialitate s-au pus în vânzare produse chimice de sezon: conservant pentru legume și fructe, în

Cursuri de bune maniere prin presă: nu faceți ca el!

rețetă serioasă, chiar dacă nu este de sezon, dar cerută de cititori, cea de alivancă: 400 gr brânză de vaci proaspătă se freacă până devine cremă; se adaugă 4 ouă, 4 linguri de mălai, 2 linguri de făină, 2 de smântână, 50 gr unt, sare și se amestecă tot bine; amestecul se toarnă în tava unsă cu unt și se bagă la cuptor o jumătate de oră. Se servește cu smântână.

Cel mai important eveniment rămâne totuși prima ediție a Festivalului internațional „George Enescu”. Vreme de 18 zile, Bucureștii sunt Capitala muzicii. În cinstea evenimentului, la 4 septembrie se deschide, pe Calea Victoriei, în Palatul Cantacuzino, Muzeul „George Enescu”. În *România liberă*, Nicolae Minei, directorul O.S.T.A., prezintă programul festivalului. Concursul și concertele vor avea loc în sălile de la Teatrul de Operă și Balet, la „Dalles”, Teatrul „Constantin Tănase” și, evident, la Ateneu, unde are loc și deschiderea oficială în 4 septembrie, într-o atmosferă cam tovarășească, cu un prezidiu ca la o plenară a partidului. Sunt prezenți la București mari artiști ai lumii, care fac parte din juriu și dau recitaluri: Yehudi Menuhin, Claudio Arrau, David Oistrach, Monique Haas, Sir

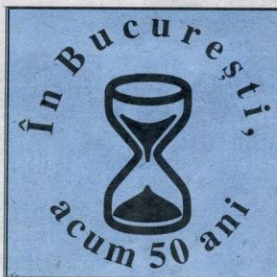

Grigore Vasiliu-Birlic are probleme cu mașina

SEPT
TE
MBRI
E
OCT
TO
MBRI
E
1
9
5
8

John Barbiroli, Nadia Boulanger. Se vorbește și se scrie mult despre Enescu. „Dacă la trei ani copilul, impresionat de un taraf de lăutari ascultat aproape de Liveni, se străduia să-l imite, confecționând dintr-un fir de ață prins pe o bucată de lemn o vioară, fluierând pentru a înlocui flautul și ciocănind două bețișoare din lemn care țineau locul țambalului, nu e de mirare că primul manuscris poartă pe el notația astăzi încărcată de semnificație *«Pământ românesc, operă pentru pian și vioară de George Enescu, compozitor român, în vârstă de 5 ani»*” – scrie Ada Brumaru. Iar Monique Haas își aduce aminte: „Nepieritoare a rămas amintirea ultimului concert public al maestrului, la Paris, sala Gaveau, în noiembrie 1953. Dirija șezând. Eu eram solista concertului. Am cântat Bach și Mozart. La una dintre repetiții, maestrul s-a simțit slăbit. Cu toții eram îngrijorați, dar după o scurtă pauză am continuat să lucrăm. O flăcără vie, care se stinge, lăsându-ne prezentă amintirea și pilda marelui slujitor al muzicii.” Între premianții festivalului se numără și românii Valentin și Ștefan Gheorghiu, premiul întâi pentru interpretarea unei compoziții George Enescu, *Sonata a III-a*, Ștefan Ruha, premiul I la vioară, și Varujan Cozâghian, premiul II la vioară.

„Peste câteva zile, în exact aceeași seară și la exact aceeași oră, 36 de gonguri vor răsună deodată în semiobscuritatea sălilor de spectacol, cortinele se vor trage înlături și pe scenele celor 36 de teatre ale noastre va începe să trăiască cea mai tânără odraslă a teatrului românesc: stagiunea 1958-1959.” O stagiune deschisă de Teatrul Național din București, potrivit revistei *Flacăra* din care am preluat și textul dinainte cu piesa lui Ostrovski *Un post rentabil*, cu Toma Dimitriu și Valeria Gagealov, dar conform ziarului *Scântea*, cu piesa *O scrisoare pierdută*. Stadiul pregătirilor pentru deschiderea noii stagiuni este analizat cu aceeași acribie ca și cel al

aprovizionării cu gogoșari. Astfel, la multe teatre nu s-au planificat judicios concediile actorilor, astfel că acum, când ar fi trebuit să fie în pline repetiții, mulți sunt încă plecați în vacanță. Cel mai bine stăteau teatrele la economii. La Teatrul Municipal, pentru decorurile și costumele noilor spectacole s-au folosit materiale mai puțin costisitoare sau s-au refolosit cele vechi. Pentru *Recolta de aur*, de Aurel Baranga, prețul costumelor s-a redus de la 12.000 lei la 4.500 lei. Husele scaunelor nu au mai fost spălate la o cooperativă, ci de către personalul teatrului, economisindu-se astfel 6.000 lei.

Collectivul Teatrului Național din București este în mare fierbere. Se pregătește de un lung turneu în U.R.S.S., în cadrul lunii prieteniei româno-sovietice. „În fiecare an, în această lună, din timpuri străvechi socotită ca un simbol al belșugului și al culesului roadelor, poporul nostru s-a deprins să sărbătorească o prietenie de ale cărei rezultate se bucură în fiecare zi a anului.” Deschiderea manifestărilor se face prin clasică adunare festivă, miercuri seara, 9 octombrie.

Se organizează vizite reciproce, spectacole, turnee, conferințe despre viața poporului sovietic.

Mulț mai puțin interes trezește deschiderea anului școlar și universitar, deși prima zi de școală din 15 septembrie 1958 „se deosebește de anii trecuți prin faptul că ea coincide cu o mare și importantă sărbătoare: împlinirea unui deceniu de la aplicarea legii pentru reforma învățământului [...] Adevărata reformă a învățământului nu se putea înfăptui în timpul dominației burgheze. Nici în rușul capului Spiru Haret sau dr. C. Angelescu nu și-ar fi pus semătura pe un program care să prevadă crearea unui învățământ de masă, cu caracter realist”. Adevărul este că Spiru Haret a așezat învățământul românesc pe o bază atât de solidă, încât 50 ani de comunism și alți 18

A început școala; bucurie mare!

de reforme după 1989 nu au reușit încă să-i vină de hac.

Ziarele mai anunță moartea lui Victor Precup (*Magazin istoric*, nr. 12/1992), la 21 septembrie, ajuns general-colonel în rezervă, după ce fusese ofițer în armata austro-ungară și participase la zborurile organizate de la Iași la Alba-Iulia în pregătirea zilei de 1 Decembrie, contribuise la readucerea lui Carol II în țară în 1930, pentru a fi apoi conducătorul unui complot care urmărea să îl asasineze. Arestat, l-a cunoscut în pușcărie pe Gheorghe Gheorghiu-Dej și a aderat la mișcarea comunistă. La 20 octombrie moare academicianul Constantin Moisil, fost director al Arhivelor Naționale. Mai aflăm și despre prinderea lui Ovidiu Beldeanu în zona „democratică” a Berlinului, conducătorul atacului la Legația României din Berna (*Magazin istoric*, nr. 4/1997).

Ziarista Geneviève Tabouis, autoarea unor lucrări despre istoria diplomației, ne vizitează țara, la începutul lunii octombrie, fiind primită de Athanase Joja, vicepreședintele Consiliului de Miniștri și ministrul Învățământului și Culturii, și de academicianul Mihai Ralea, președintele Institutului român pentru relații culturale cu străinătatea.

Reîncepe campionatul național de fotbal și microbiștii au din nou bucuria cuplajelor în Capitală. La unul dintre acestea, care a găzduit meciurile Progresul-Rapid și Dinamo-C.C.A., s-au petrecut fapte reprobabile. Jucătorul Nunweiller, de la Dinamo, a fost faultat, arbitrul a sancționat infracțiunea, după care jucătorul Cacoveanu de la C.C.A. se repede și îl lovește pe Nunweiller, dar arbitrul nu îl elimină. Zavoda II l-a luat apoi în brațe pe V. Anghel, de la

Dinamo, pentru a-l împiedica să marcheze, dar Dinamo a obținut în final victoria. În celălalt meci, „după înscrierea celui de al treilea punct în poarta Rapidului, Progresul a început «să demonstreze fotbal» adversarilor învinși. Jucătorii au pasat mingea de la om la om în partea de teren a Rapidului, au trimis mingea înapoi, au făcut individual diverse «fițe» [...] Ce-i îndreptățează să manifeste o astfel de comportare? Oare echipierii Progresului sunt invincibili, pentru a-și permite o astfel de comportare de «înălți tehnicieni»?»

La interval de 14 zile, Iolanda Balas stabilește în luna octombrie două recorduri mondiale la săritura în înălțime, cu 1,82 m, respectiv 1,83 m.

Și pentru că este toamnă și suntem în București, se deschid mustăriile. Pe lângă obișnuitele mizerii, cu câni umplute pe trei sferturi și plătite de două ori sau cu pastrama cu un preț la intrare și altul pe nota de plată – „V-am dat din cea afumată; nu avem, pentru că nu se cere, din cea de unușaptezeci”, răspunde ospătarul de îndrăznești să-i faci observație –, sunt și aspecte ce te fac mai curând să zâmbești. La „Buturuga” din Cișmigiu – între timp, dispărută –, pe un panou destinat să atragă clienții, o vulpe zace într-un lac de sânge, sub un ciorchine suspendat. Dacă nu o iei la goană imediat – scrie autoarea reportajului din *Informația Bucureștilui* – și te uiți mai bine, vezi că lacul nu-i de sânge, ci de must, care țâșnește de sus, din ciorchine, ca la duș, deși este intrat drept în botul vulpii, care, fericită, recită: „Buturugă să trăiești/Că zilnic mă răcorești/Cu must dulce și gustos/Ce mă face mai vârtos.” Părerea ziaristei: mai bine împuşcau vulpea. ■

Liviu Ciulei și Lucia Sturdza Bulandra

Telex Telex Telex Telex Telex

ULTIMUL MAHARADJAH

Mult timp s-a crezut că, de la Al Doilea Război Mondial încoace, descendența așa-numiților „Lei din Pundjab”, provincia de la granița cu India, s-a stins. Niciunul dintre copiii lui Duleep Singh, ultimul maharadjah din Lahore, capitala provinciei, nu a avut descendenți. Stabiliți în Marea Britanie, ei au trăit ca gentlemenii, mari proprietari de pământuri. S-a ignorat însă faptul că prințul Frederick Duleep, un bărbat seducător, a avut un fiu, Charlie, născut din legătura cu o cameristă. Printr-un simplu test de rutină, Bob Goddard, descendentul lui Charlie, a aflat recent acest lucru. O analiză de sânge a permis izolarea genelor de origine indiană. Apoi alte probe, de mai mare profunzime, i-au confirmat ascendența. Ca unic urmaș al maharadjahului din Lahore, Bob Goddard ar avea dreptul să ceară o comoară a strămoșilor lui: diamantul Koh-i-Noor, confiscat de trupele britanice și aflat în patrimoniul Casei regale britanice.

MARIANNE

„Orice țară e constituită din două părți: cei care îndrăznesc să spună nu și cei care nu îndrăznesc. Când cei care nu îndrăznesc nu depășesc într-un număr considerabil pe cei care îndrăznesc, țara e pierdută”. Așa gândea scriitorul francez Henry de Montherlant, combatant în Primul Război Mondial, moment de viață care i-a și inspirat primele cărți, între care *Cântec funebru pentru morții de la Verdun* (1924).

Într-un număr în afara seriei, pe lunile august-septembrie 2008, revista franceză *Marianne* abordează, din perspectivă istorică, marile războaie care au zguduit lumea. Cum începe o rebeliune? – se întreabă editorialistul, Jean-François Kahn. Și, de fapt, ce este o rebeliune, o răscoală? Acțiunea

de a se revolta împotriva autorității, împotriva statului, împotriva ordinii stabilite. O treabă bună, rea, necesară, inutilă? Depinde. Demonstrația autorului ajunge și la definiția revoluției – cândva, nouă foarte cunoscută – drept unul dintre motoarele cele mai puternice ale istoriei.

Marianne are patru compartimente de abordare a temei: *Mânia celor care n-au nimic* (unde intră, între alții, Spartacus, Robin Hood, Pancho Villa, Jacqueria din 1358); *În numele lui Dumnezeu și al politicii* (Vandea, 1793, Parisul baricadelor din 1830 până în 1968, Che Guevarra); *Revoltele anticoloniale* (Tupac Amaru, răscoala șipailor, Algeria insurgentă); *În luptă împotriva totalitarismului* (marinarii de la Kronstadt, 1921, insurecția din ghetoul de la Varșovia, 1943, rezistența germană împotriva lui Hitler, primăvara din Berlinul de Est, iunie 1953, revoluția din Ungaria, octombrie 1956, a doua moarte a lui Stalin, cum titrează revista).

Din galeria de personalități „răzvrătite”, ale căror biografii sunt onorate de nume rezonante ale istoriografiei franceze (Claude Aziza, Catherine Salles, Philippe Contamine, Annette

Wieviorka, François Bédarida), nu lipsesc, bineînțeles, Ioana D'Arc, Galilei, Simon Bolivar, de Gaulle, Gandhi, Jean Moulin, Nelson Mandela (de altfel, numărul este subtitrat de la Spartacus la Mandela), Martin Luther King etc. Pentru cei pe care subiectul „i-a prins”, revista se încheie cu rubrica *Pentru a ști mai mult*, care găzduiește titluri de volume conexe tematicii revistei.

A TREIA ECRANIZARE

Pe *Donul liniștit*, filmul după romanul omonim al lui Mihail Șolohov, se află la a treia ecranizare. De data aceasta este vorba despre un miniserial de televiziune (șapte episoade), semnat de Serghei și Fiodor Bondarciuk. Prima tentativă de a trece pe peliculă povestea cazacului Grigori Melehov a avut loc în 1931, ecranizare mută, semnată de regizorii Olga Preobrajenskaia și Ivan Pravov. Filmul n-a ieșit pe piață. A doua ecranizare aparține lui Serghei Gherasimov, care a lucrat la ea din 1939, dar a obținut „bunul de difuzare” din partea guvernului abia în anii 1950. Acest film, care a rulat inclusiv pe ecranele românești, datează din 1958.

Existând pelicula lui Gherasimov, puțină lume a văzut sensul recentei ecranizări. Comentariile telespectatorilor, încă de la primul episod, au fost foarte diferite: fie laudative, fie acide. Serghei Bondarciuk a murit în timpul filmărilor, în 1994. După 11 ani fiul lui, Fiodor Bondarciuk, s-a aplecat asupra proiectului început de tată și, în nouă luni, l-a terminat. Actorii sunt englezi și francezi (Aksinia, de pildă, eroina principală, este franțuzoaică), așa că unii ruși n-au prididit cu criticile: ba că i se vedeau machiajul și manichiura proaspătă, ba că Melehov n-avea mustață, ceea ce este o blasfemie pentru un autentic cazac, ba că au fost ignorate tradițiile și obiceiurile căzăcești.

GLADIATORII – CARNE DE TUN?

În Turcia, la Efes, a fost descoperit primul mormânt, cunoscut oamenilor de știință, al unor gladiatori: 2.000 de oase și 5.000 de fragmente de oase, într-o groapă comună. Descoperirea spulberă legenda despre gladiatori folosiți drept carne de tun. Resturile a 68 de bărbați, între 20 și 30 de ani, ale căror corpuri suferiseră răni, au fost cercetate de doi antropologi austrieci. Ei au stabilit că acestor oameni li se acordase o grijă specială, ceea ce contrazice clișeul că gladiatorii erau socotiți de mâna a doua, carne de sacrificiu, spre deliciul spectatorilor.

Li se administrau medicamente, erau supuși unor tratamente medicale întăritoare. De asemenea, ei respectau o anume dietă și se hrăneau precum sportivii din zilele noastre. S-au găsit dovezi că unii dintre ei fuseseră supuși unor intervenții chirurgicale la cap sau li se amputaseră membrele superioare și inferioare. Lipsa multor răni este o dovadă că exista un regulament de participare la lupte, strict controlat.

SPERANȚE DUPĂ POTSDAM

Românii aflați în exil sau care se pregăteau să devină exilați au fost încurajați în speranțele lor de rezistență de finalul Conferinței de la Potsdam. O dovedește și scrisoarea lui Brutus Coste, adresată poate lui Viorel V. Tilea, a cărei publicare o începem în acest număr. Ea se găsește în fondul care îi poartă numele din Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Publicarea ei este posibilă grație doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU.

Lisabona la 5 septembrie 1945

Dragă amice,

Mii de mulțumiri pentru scrisoarea din 17 august. De când ai scris-o s-au întâmplat multe mai mult bune sau cel puțin făgăduitoare, decât rele sau desnădăjduitoare. Am avut în primul rând hotărârile de la Potsdam și declarațiile aferente ale președintelui Truman și ale d-lui Bevin; apoi, declarațiile foarte încurajatoare ale secretarului [de Stat] Byrnes, dând un relief internațional acțiunii M.S. Regelui. Am avut, firește, și contraofensiva presei vecinilor noștri, declarațiile lui Gutzä [Tătărescu] (pe care redactorul diplomatic al lui *Observer* îl descria la 2 septembrie în cuvinte cât se poate de plastice: „the boneless wonder” of Romanian politics, who, after steering Rumania from the western orientation into the German one, has now found his niche in the present Communist and Russian-controlled Government” [„minunea fără șira spinării” a politicii românești, care, după ce a dirijat România de la orientarea occidentală către Germania, și-a găsit acum locșorul în actualul guvern comunist controlat de sovietici]), arestările masive întreprinse de rebelii [autoritățile comuniste] de la București împotriva „complotiștilor” național-țărăniști și social-democrați, declarațiile bătaioase ale „Consiliului de Miniștri” și călătoria întregii caravane la Moscova. Bilanțul, fără a fi încă activ, este totuși făgăduitor. În țară există o reacțiune foarte curajoasă împotriva cozilor de topor; iar anglo-americanii nu înțeleg să dea îndărăt cu o iotă de la poziția de principii definită în declarațiile mai sus pomenite. Regele ignorează „guvernul”; a rupt orice legătură cu el.

În aceste condițiuni, n-are să te mire că sunt și voi rămâne la post, pe a mea răspundere, dar nu din a mea inițiativă. Instrucțiunile au venit de la factorii cei mai calificați; cei care trebuie să știe (mă refer la cei de aici și la factorii mari din Apus) au fost lămuriți pe deplin și fără ocoluri. Continuă să aibă cele mai bune raporturi cu mine și mi-au dat un concurs neprețuit în eforturile făcute pentru a împiedica o anumită debarcare „românească” în Lusitania. De altminteri, nu sunt singurul în această situație. La timpul convenit vei cunoaște adevărata întindere a încercării de epurație făcută de zisul „boneless wonder”.

După această scurtă introducere, te pun în cunoștința următorului mesaj, datat 3 septembrie, pe care l-am primit de la Alexandru C. [retzeanu], cu rugămintea de a ți-l transmite de urgență: „Știu că sunteți pe deplin informat asupra modului în care a fost impusă prin forță, la 6 martie, administrațiunea Groza, cât și asupra compunerii și rosturilor ei. Faptul că această administrațiune a fost numită de M.S. Regele, chiar dacă numirea a fost rezultatul violenței, te-a făcut poate a socoti până acum că reprezentanții români în străinătate trebuie să se abțină de-a pune în dubiu legalitatea ei.

Situațiunea s-a schimbat însă radical de când M.S. Regele a cerut lui Groza să demisioneze și acesta a refuzat a da urmare acestei invitațiuni.

Groza și complicității săi sunt azi niște rebeli!” ■

(Va urma)

REMEMBER

IOAN PAUL AL II-LEA

NICOLAE MAREȘ

În acest an, la 16 octombrie, se vor împlini 30 de ani de când lumea creștină a salutat ridicarea în jilțul Sfântului Petru a unui Papă polonez, a mitropolitului Cracoviei, Karol Wojtyła.

Cei 111 cardinali participanți la istoricul Conclav au ales să poarte „cheile împărăției” o personalitate exemplară din rândurile lor, un înalt ierarh, care se impuse ca nimeni altul, încă de la Conciliul Vatican II, prin cunoașterea, în primul rând, a sacerdoțiului. Acest Papă, „care venea de departe” și care cunoștea, de asemenea, din interior comunismul, se remarcă cu strălucire prin cultura și erudiția sa, prin participarea competentă la elaborarea documentelor ce călăuzeau, la îngemănarea celor două milenii, Biserica Catolică.

Pentru prima oară, Papa Ioan Paul al II-lea avea să formuleze și să lanseze rugămintea de iertare pentru greșelile comise în trecut de Biserică. Noul Episcop al Romei a insistat permanent pentru dialogul dintre cele trei religii monoteiste – iudaism, creștinism și islamism. A cerut instaurarea unei solidarități la scară globală între Nordul bogat și Sudul sărac.

În cei aproape 27 de ani de Pontificat, Papa Ioan Paul al II-lea a fost unul dintre cei mai mari misionari ai Bisericii Catolice, un adevărat Papă-pelerin, care a efectuat vizite în peste 100 de state.

Marele Pontif s-a dovedit, totodată, un iscusit și neîntrecut constructor de punți. A lansat, cu convingere și curaj, mesajul Lux Oriente, subliniind că „Estul Europei, împilat atâta vreme, constituie pentru creștini izvorul nesecat al credinței și speranței [...] Biserica se uită spre Răsărit, iar mulți oameni, uneori chiar în subconștientul lor, așteaptă ca lumina să vină din Răsărit”.

În acest context, Sfântul Părinte a fixat locul României „ca o punte între Occident și Orient”, nutriend credința că țării noastre îi este hărăzit un rol major.

Iată care au fost primele cuvinte rostite de Suveranul Pontif pe pământ românesc: „Româ-

nie, cu ajutorul lui Hristos, vei fi protagonistă unei noi perioade de entuziasm și curaj. Vei fi națiune prosperă, pământ roditor de bine, popor solidar și făcător de pace. Dumnezeu să te binecuvânteze mereu”.

In plan ecumenic, Sanctitatea Sa a contribuit decisiv la revirimentul dialogului teologic cu ortodocșii și protestanții. Apropierea de ortodoxism a Papei Wojtyła, prin și cu ajutorul Bisericii Ortodoxe Române, a îmbrăcat o dimensiune istorică, atât prin vizita Sfântului Părinte la București, din 7-9 mai 1999, cât și prin dialogul purtat la Roma cu Prea Fericitul, de veșnică pomenire, Patriarh Teoctist, la început de mileniu. La București, Suveranul Pontif a declarat: „Aici am trecut pragul speranței!” – declarație nemaiîntâlnită în timpul celor 87 de pelerinaje efectuate până atunci de Sanctitatea Sa în lumea largă.

În timpul Pontificatului Papei Ioan Paul al II-lea, a avut loc actul de beatificare a unui sfânt român, Ieremia Valahul. Pontiful l-a numit pe Ieremia Valahul „fiu al României, acea nobilă națiune care poartă în limbă și în nume amprenta Romei”. Fericitul Ieremia Valahul, mergând din România în Italia, a unit, prin trăirea sa, Orientul cu Occidentul, trasând o punte simbolică între popoare și între biserici creștine. ■

NAPOLEON BONAPARTE

AICI S-A NĂSCUT NAPOLEON LA 15.08.1769	CELEBRĂ	RUTA	LEGENDĂ	EXAMINATE
PRIMA SA SOTIE	URCAT PE TRON	- FIICA (POP.)	..LUIZA (AUSTRIA) A DOUA SA SOTIE -	IN 1805 ESTE INCORONAT REGE AL STATULUI..
				DÂNȘII
				ARMATE PUTERNICE (INV.)
EXPEDITIA IN... (1812) - INFRANGERE)			SCOP MOTIVARE	
NAUCI			STERP. CARE NU DA ROADE	
USI MICI				
			A ÎNCETA VREMELNIC O LUPĂ	
		PRIVITOR LA STAT		
A ÎNVĂȚA	CAPUL LUI TALLEY - RAND!		BĂRBATI (LEI) MARI ȘI PUTERNICI	A SE ÎVI (POP.)
PIAȚA (ABR.)	TRECĂTOARE			GRUPARE MONOVALENTĂ (CHIM.)
...PIUS AL VII-LEA		PRADĂ!		DÂNȘA
		STARE DE FIERBINTEALĂ		PRIMELE ATACURII
	REGUU, PRACTICI UZUALE	RENUME		SILICAT NATURAL DE ZIRCONIU
		COALITIE ÎN FINAL!		
				PACEA DE LA DIN 14.10.1809, ÎN URMA CAMPAANIEI DIN AUSTRIA
BĂTĂLIE VICTORIOASĂ STRĂLUCITĂ (1805)	ÎN LIBAN!		CREDUL ȘI SINCER	
	CÂNTECUL UNOR PASĂRI		ODEI	
				CAPUL LUI RICHELIEU!
				MĂRET ÎN FONDI
ULTIMA BĂTĂLIE (EPILOGUL) 18.06.1815	PIUL CAPREI			BOLDURI
NEY ROGER	CAROL BONAPARTE (TATAL)			TRÉVILLE LATOUCHE
			SCAUN* ÎN CARE A URCAT CA ÎMPĂRAT LA 2 DECEMBRIE 1804	
A STRĂLUCI		SFÂNȚA... UNDE A FOST EXILAT ÎN 1815 ȘI A DECEDAT ÎN 1821		
INSULA UNDE A FOST EXILAT ÎN 1814				

DIALOG CU CITITORII

CABALA

Am citit articolul doamnei Theo Stănescu-Stănciu, *John Maitland, un Machiavelli al Scoției*, din numărul 8/2008, și așa vrea să fac o completare. De numele contelui de Lauderdale – precizează printr-un e-mail cititoarea noastră **IN-GRID BAUMAN** – este legat cuvântul englezesc *cabal* (cabală, cu sensul de uneltire). Ministerul britanic al Cabalei a fost Consiliul privat format de regele Carol al II-lea, cabinet care, între anii 1669 și 1674, a condus Anglia într-o manieră impopulară. A fost numit astfel, pentru că inițialele numelor reunite ale celor cinci principali membri ai cabinetului (Clifford, Ashley, Buckingham, Arlington, Lauderdale) formau cuvântul amintit mai sus.

AVIATORI MOLDOVENI

Domnul TUDOR VLAD, din Craiova, str. Ștefan cel Mare nr. 97 (101, număr nou), ni se adresează cu o rugămintă: în nr. 12 (489) din decembrie 2007, la pagina 64 *Pentru Biblioteca Dumneavoastră*, a apărut și volumul *Aviatori moldoveni*, autori fiind Constantin Iordache și Petru Obroja. Cu toate eforturile depuse de mine și de prietenii mei în librăriile orașelor Craiova, Focșani,

Bacău și Botoșani, a fost imposibil să găsim volumul. Vă rog pe dumneavoastră să binevoiți să mă ajutați să îl procur și să-mi comunicați modalitatea de achitare a valorii. Eventual, să-mi fie expediat pe adresa mea și să-l achit la sosirea coletului.

Pentru că nu avem posibilitatea de a procura acest volum pentru cititorul nostru, îi publicăm rugămintea, în speranța că altcineva l-ar putea ajuta.

CRONOMETRUL S-A DECLANȘAT

Domnul TIBERIU CIOA-TĂ, din Făurei, jud. Brăila, ne scrie: Bucuria ce am avut-o după răsfiorirea revistei pe noiembrie 2007 a fost atât de mare și vă mulțumesc din suflet că prin nepoata mea, Andreea, am obținut un abonament pe doi ani, ea oferindu-mi mie premiul său. Pe de altă parte, vecinica Mirela a fost puțin supărată pe Andreea, care, la prima ei scrisoare/concurs a câștigat, iar ea, ca veche epistolară... Dar am îmbunătățit-o repede cu statutul meu de și mai vechi participant, singurul câștig material fiind unul moral, prin publicarea numelui alături de alți 1.400, parcă, cu mulți ani în urmă. Dar acestea sunt chestii de culise

care nu afectează cu nimic dragostea pentru minunata revistă născută acum 41 de ani.

Mi-a plăcut și mie formularea „bătrânului ghid” și vă mulțumesc pentru aprecierea ce i-ați dat-o și felicitările dumneavoastră la adresa mea. V-am spus și cu alte ocazii, îmi face mare plăcere să ofer cui dorește din „știința” mea, să dau cărți cu împrumut, mai rar, dar fac și cadouri cărți (chiar foarte rar!) și mă bucur că mărirea pensiei în noiembrie mi-a permis să iau câteva volume după care tânjeam, adăugate la cele 10 primite de la *Adevărul literar și artistic* în ianuarie 2004.

CERERI ȘI OFERTE

Doamna ANDREI CAMELIA (com. Fântânele, jud. Teleorman, tel: 0767149354, 0761583290) oferă spre vânzare colecția completă, din 1967, a revistei, precum și numere disparate: nr. 10-12/1967; nr. 9/1968; nr. 3/1974; nr. 11/1976; nr. 12/1977; nr. 2, 4-7, 10, 11/1978; nr. 2-4/1979; nr. 7, 8/1980; nr. 1/1982; nr. 12/1988; nr. 1-3, 9, 10/1989; nr. 9, 11/1990; nr. 7, 8, 12/1991; nr. 9/1997; nr. 4/1998; nr. 11/2000; nr. 7-10/2002; nr. 10-12/2004.

Revista Magazin istoric figurează în catalogul electronic al Poștei Române la poziția 19.356.

Revista Magazin istoric figurează în catalogul Rodipet la Capitolul 8, pagina 21, poziția 4.055.

Cititorii din București se pot abona la revista noastră și prin S.C. MANPRES DISTRIBUTION SRL (telefon 031 806 20 33, fax 031 806 20 33, e-mail: office@manpres.ro sau pe www.manpres.ro).

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric1967@yahoo.com și mistoric@gmail.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

CONTENTS (Romanian history) Gh. Brătianu The Black Sea and European History • M. Teichman The Hussites in the Romanian Principalities • C. Opaschi Famous love stories: Alexandru Dimitrie Ghica – the countess Elisabeta von Souchtelen • A. Căpușan Romania-Russia. 130 years of diplomatic relations • D.F. Lăzăroiu The Bessarabian „diaspora” lives in Romania • I. Giurcă Carol II, under arrest at Horaița Monastery • M.C. Verzea The Baptism of prince Carol • M. Moșneagu Albums of military history • G. Roșu The symbols of garlic • V. Sirbu, V. Căvruc, D. Buzea Dacian communities in the curvature of the Carpathians • C. Iordache 1972. A forced landing • N.S. Tanașoca 1960-1962. Balkanology and politics (III) • C. Noica The engineer Robert Effingham Grant • G. Filitti Letters from former days • Gh. Dragotă The Făgăraș fortress • T.D. Lazăr About the Russian ally during WWI • I. Zănescu The hill of the Patriarchy • G. Băeștean In the amphitheatre of Sarmizegetusa • In Bucharest 50 years ago • Romanian documents at Hoover Institution (LXXXIV)

SOMMAIRE (Histoire roumaine) Gh. Brătianu La mer Noire dans l'histoire de l'Europe • M. Teichman Les Hussites dans les Principautés Roumaines • C. Opaschi Amours célèbres: Alexandru Dimitrie Ghica – la comtesse Elisabeta von Souchtelen • A. Căpușan 130 ans de relations diplomatiques roumano-russes • D.F. Lăzăroiu La „diaspora” de Bessarabie se trouve en Roumanie • I. Giurcă Carol II emprisonné à la monastère de Horaița • M.C. Verzea Le baptême du prince-héritier Carol • M. Moșneagu Histoire militaire en trois volumes • G. Roșu Les symboles de l'ail • V. Sirbu, V. Căvruc, D. Buzea La communauté dace dans les Carpates de Courbe • C. Iordache 1972. Un atterrissage forcé • N.S. Tanașoca 1960-1962. Balkanologie et politique (III) • C. Noica L'ingénieur Robert Effingham Grant • G. Filitti Lettres d'antan • Gh. Dragotă Le château-fort de Făgăraș • T.D. Lazăr Témoignage inédit sur l'allié russe pendant la Grande Guerre • I. Zănescu La colline de Patriarhie • G. Băeștean Dans l'amphithéâtre de Sarmizegetusa • À Bucarest il y a 50 ans • Documents roumains à Hoover Institution ((LXXXIV)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Г. Брătianу Чёрное Море в истории Европы • М. Тейхман Гуситы из Румынских Княжеств • К. Опаки Известные любви: Александру Димитрие Гика – графиня Елизавета фон Зухтелен • А. Кăпушан Румыния • Россия. 130 лет дипломатических отношений • Д.Ф. Лăзарoи Бессарабская „диаспора” находится в Румынии • И. Джуркă Карол II заточен в монастыре Хорайце • М.К. Верзе Крещение принца Карола • М. Мошнягу Военная история в трёх томах • Г. Рошу Символы чеснока • В. Сырбу, В. Каврук, Д. Буза Дакийское сообщество в Карпатском изгибе • К. Иордаке 1972. Вынужденная посадка • Н.-Ш. Танашока 1960-1962. Балканология и политика (III) • К. Нойка Инженер Роберт Еффингем Грант • Дж. Филитти Былые письма • Г. Драготэ Крепость Фăгăраш • Т.Д. Лăзар Неопубликованное свидетельство о русском союзнике во Первой Мировой Войне • И. Зăнеску На холме Патриархии • Г. Бăештейн В амфитеатре Сармизеджетузе • В Бухаресте 50 лет назад • Румынские документы в Институте Гувера (LXXXIV)

INHALT (Rumänische Geschichte) Gh. Brătianu Das Schwarze Meer in der Geschichte Europas • M. Teichman Die Hussiten in den rumänischen Fürstentümern • C. Opaschi Berühmte Lieben: Alexandru Dimitrie Ghica – Gräfin Elisabeth von Souchtelen • A. Căpușan Rumänien - Russland. 130 Jahre diplomatische Beziehungen • D.F. Lăzăroiu Die Bessarabische „Diaspora” befindet sich in Rumänien • I. Giurcă Carol der II. im Kloster Horaița inhaftiert • M.C. Verzea Die Taufe des Prinzen Carol • M. Moșneagu Militärgeschichte in drei Bänden • G. Roșu Die Symbole des Knoblauchs • V. Sirbu, V. Căvruc, D. Buzea Die Dakische Gemeinschaft im Karpatenbogen • C. Iordache 1972. Eine forcierte Landung • N.S. Tanașoca 1960-1962. Balkanologie und Politik (III) • C. Noica Ingenieur Robert Effingham Grant • G. Filitti Briefe aus anderer Zeit • Gh. Dragotă Die Burg von Făgăraș • T.D. Lazăr Unbekannter Bericht über den russischen Verbündeten im Ersten Weltkrieg • I. Zănescu Der Berg der Patriarchie • G. Băeștean Im Amphitheater von Sarmizegetusa • In Bukarest vor 50 Jahren • Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (LXXXIV)

SUMARIO (Historia romana) Gh. Brătianu El Mar Negro en la historia de Europa • M. Teichman Los Husitas de los Principados Rumanos • C. Opaschi Amores célebres: Alexandru Dimitrie Ghica – la condesa Elisabeta von Souchtelen • A. Căpușan Rumanía – Rusia. 130 años de relaciones diplomáticas • D.F. Lăzăroiu La „diaspora” de Besarabia está en Rumanía • I. Giurcă Carol II cautivo en el monasterio de Horaița • M.C. Verzea El bautismo del príncipe Carol • M. Moșneagu Historia militar en tres tomos • G. Roșu Los símbolos del ajo • V. Sirbu, V. Căvruc, D. Buzea La comunidad dacia de los montes Cárpatos de curvatura • C. Iordache 1972. Un toma de tierra de emergencia • N.S. Tanașoca 1960-1962. Balcanología y política (III) • C. Noica El ingeniero Robert Effingham Grant • G. Filitti Cartas de antaño • Gh. Dragotă La fortaleza de Făgăraș • T.D. Lazăr Testimonio inédito sobre el aliado ruso en la Primera Guerra Mundial • I. Zănescu La Colina de la Iglesia del Patriarca • G. Băeștean En el anfiteatro de Sarmizegetusa • En Bucarest hace 50 años • Documentos rumanos en Hoover Institution (LXXXIV)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile postale, factorii postale de la orașe și de la sate sau la redacție.

Cuitor din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A. cu sediul în Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Sector 1, București, România la P.O. Box 33-57, la fax 0040-21-224.05.58 sau e-mail abonamente@rodipet.ro;

subscriptions@rodipet.ro sau on line la adresa www.rodipet.ro

Abonamentul pe un an – 80 dolari USA (țări europene);

90 dolari USA (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coreși” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 3,80

magazin istoric

5 948384 040050

10